

ANTALYA
İL MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

bilim armonisi

İÇİNDEKİLER

"ÇOCUK VE OYUN", GÖRSEL SANAT ESERİ

Serpil KAR 4

MERZİFON'DA BİR DOĞA TARİHİ MÜZESİ: MERZİFON'UN GEÇMİŞTEKİ DOĞASI

Süeda PELİT, Zehra GÖKSEL, Çiğdem AKKANAT 5-15

"BAĞIMLILIK", GÖRSEL SANAT ESERİ

Hasan CEYLAN 16

ÖZEL YETENEKLİ VE ÖZEL YETENEKLİ OLMAYAN LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SİBER ZORBALIĞA YATKINLIKLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Onur AĞAOĞLU, Ramazan Baran ÖNER, Eray KANIBİR 17-32

FİBONACCİ SAYILARIYLA GENELLEŞTİRİLMİŞ ALT KÜMELER İÇİN FARKLI BİR SAYMA YÖNTEMİ

İlke ATIKLIK, Ahmet Cem ÇALIK, Esra İNAN 33-44

KOCA ÇINARLAR ÖZEL YETENEKLİ BİREYLERİ DİNLİYOR: SAMSUN HUZUREVİ ÖRNEĞİ

Aysima YILMAZ, Fatma Doğa ÇOLAK, İdil KEFELİ 45-54

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ŞİDDETE YÖNELİK TUTUMLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ: ESKİŞEHİR ÖRNEĞİ

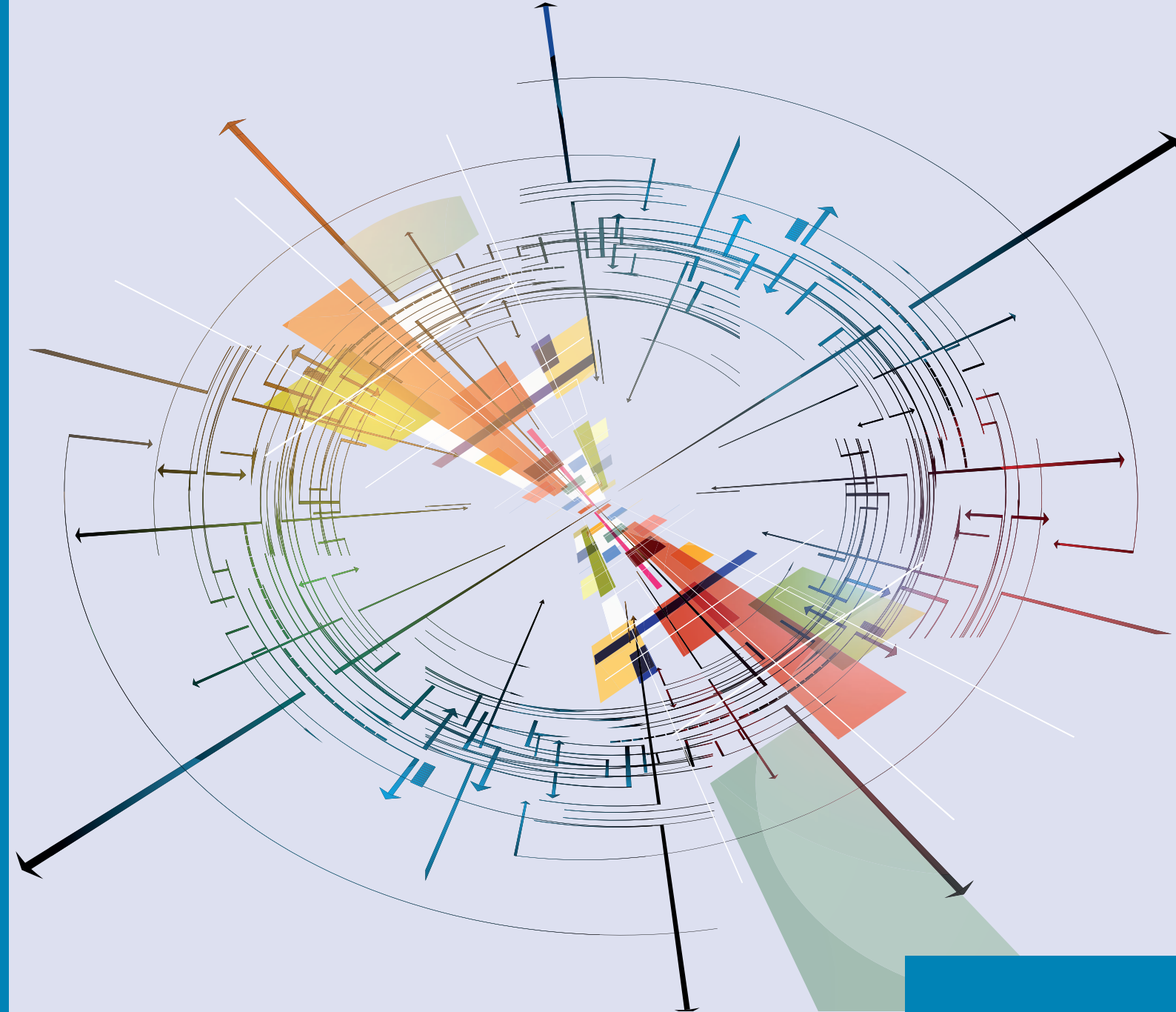
Deniz TÜRKMEN, Emine NESLİOĞLU, Hilal BAŞ 55-64

KORONAVİRÜS PANDEMİSİNİN (KOVİD-19) TOPLUMSAL ETKİLERİ

Ramazan AHMADI 65-72

HAKEMLİ BİLİM ve SANAT DERGİSİ

CİLT: 3 SAYI: 2 2020

İMTİYAZ SAHİBİ

Antalya İİ Millî Eğitim Müdürlüğü Adına;
Hüseyin ER

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Ünzile KÖSE (Antalya İİ Millî Eğitim Müdürlüğü)

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Mehmet KARAKAŞ (Antalya İİ Millî Eğitim Müdürlüğü)

BAŞ EDITÖR

Hatice ÜSTÜNER (Antalya Bilim ve Sanat Merkezi)

EĞİTİM BİLİMLERİ ALAN EDITÖRÜ

Prof. Dr. Aziz ASLAN (Akdeniz Üniversitesi)

FEN BİLİMLERİ ALAN EDITÖRÜ

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa YAVUZ (Akdeniz Üniversitesi)

MATEMATİK ALAN EDITÖRÜ

Doç. Dr. Sinem SEZER EVCAN (Akdeniz Üniversitesi)

SOSYAL ve BEŞERİ BİLİMLER ALAN EDITÖRLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Gökhan Veli KÖKTÜRK (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ŞAHİN (Akdeniz Üniversitesi)

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Süleyman AKHAN (Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. Ahmet Emre BİLGİLİ (Millî Eğitim Bakanlığı)

Prof. Dr. Muhtinin DİNÇ (Necmettin Erbakan Üniversitesi)

Prof. Dr. Hatice Kübra ELÇİOĞLU (Marmara Üniversitesi)

Prof. Dr. Ramazan Süleyman GÖKTÜRK (Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. Iskender GÜLLE (Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

Prof. Dr. Ali YILDIRIM (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)

Doç. Dr. Bekir DİREKÇİ (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Şeref GÖKÜŞ (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Orhan ÜNAL (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi F. Tuba YAYLACI (Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi İsmail YAYLACI (Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Tayfun YÖRÜK (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Dilek ÇAPAR (Antalya İİ Millî Eğitim Müdürlüğü)

Emre ÇALIŞKAN (Akdeniz Üniversitesi)

BİLİM ve DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. İliham ALİYEY (Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. Arda ARIKAN (Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. Meltem ASILTÜRK (Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. Hasan ASLAN (Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. Volkan BAKIŞ (Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. Celalettin BAŞYİĞİT (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Prof. Dr. İhsan BULUT (Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. Esra DALKIRAN (Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

Prof. Dr. Tuncer DEMİR (Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. Cengiz DEVAL (Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. Adem EFE (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Prof. Dr. Şahin FİLİZ (Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. Erkan GÜMÜŞ (Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. Selçuk HELHEL (Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. Havva İŞİK (Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. Ramazan İKİZ (Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. Davut KARAYEL (Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. H. Seval KÖSE (Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa ÖZDEMİR (Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. Şükrü ÖZEN (Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. Sadettin SARI (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Prof. Dr. Cengiz ŞENGÜL (Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. Sibel PAŞAOĞLU YÖNDEM (Akdeniz Üniversitesi)

Doç. Dr. Yılmaz AKSU (Akdeniz Üniversitesi)

Doç. Dr. Faik ARDAHAN (Akdeniz Üniversitesi)

Doç. Dr. Rifat ATAY (Akdeniz Üniversitesi)

Doç. Dr. Edip BAYRAM (Akdeniz Üniversitesi)

Doç. Dr. Hicran BAKIŞ (Akdeniz Üniversitesi)

Doç. Dr. İzzet Ufuk ÇAĞDAŞ (Akdeniz Üniversitesi)

Doç. Dr. İfakat Tülay ÇAĞATAY (Akdeniz Üniversitesi)

Doç. Dr. Mustafa GENÇ (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Doç. Dr. F. Arzu DEMİREL (Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

Doç. Dr. Mustafa ERTÜRK (Akdeniz Üniversitesi)

Doç. Dr. Orhan GÜRSU (Akdeniz Üniversitesi)

Doç. Dr. Esm'e HACİEMİNOĞLU (Akdeniz Üniversitesi)

Doç. Dr. Bahset KARSLI (Akdeniz Üniversitesi)

Doç. Dr. İsa KIZGUT (Akdeniz Üniversitesi)

Doç. Dr. Yasemin KÜÇÜK (Akdeniz Üniversitesi)

Doç. Dr. Oktay KÖSE (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Doç. Dr. Naile Rengin OYMAN (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Doç. Dr. Gökmen ÖZMENTAŞ (Akdeniz Üniversitesi)

Doç. Dr. Cemal SARI (Akdeniz Üniversitesi)

Doç. Dr. Timur ŞAHİN (Akdeniz Üniversitesi)

Doç. Dr. Osman Kadir TOPIUZ (Akdeniz Üniversitesi)

Doç. Dr. Selma ÇIVAR YAVUZ (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Akif ABDULLAH (Afyon Kocatepe Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Arif ALKAN (Afyon Kocatepe Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Gökhan AKÇAY (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Senem AKKOÇ (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Didem AKYILDIZ AY (Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Baki AYDIN (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi A. İhsan AYTEK (Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Terlan Mehdiyeva AZİZADE (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Önder BİLGİN (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Hasan BOZKURT (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ulukan BÜYÜKARIKAN (Afyon Kocatepe Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Özgün CAN (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Cenk CELASIN (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Özgür CENGİZ (Afyon Kocatepe Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Sena COŞKUN (Afyon Kocatepe Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Çağlar ÇAKIR (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Fatih ÇAKMAK (Afyon Kocatepe Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Nuri ÇAĞLAYAN (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Deniz ÇELİKER (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Güney ÇETİNKAYA (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Erdal ÇETİNTAŞ (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Kenan ÇINAR (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Handan DAVI (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Fatma DEMİR (Antalya Bilim Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Halil DEMİR (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Işıl AÇIK DEMİRCİ (Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ayhan DİL (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Burcu DURMAZ (Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk EFE (Afyon Kocatepe Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim ERDOĞAN (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Gül ERGÜN (Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Derya ERYILMAZ (Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Yalçın ERZURMLU (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Volkan GÖÇOĞLU (Afyon Kocatepe Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman GÖKOVA (Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Alpin GÜLSEN (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Halil HADIMLI (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Serhan HANER (Afyon Kocatepe Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Nafia ÖZDEMİR HANYALOĞLU (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Şeniz KARAGÖZ (Afyon Kocatepe Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Mesut KARAKOÇ (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Erdi KAYA (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Münir Yaşar KAYA (Afyon Kocatepe Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Bekir KIRIŞCAN (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Mesut KOÇ (Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Tuğba KODAL (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Abdül Vahap KORKMAZ (Afyon Kocatepe Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi İlkay KUTLAR (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Bekir Can LÜTFÜOĞLU (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Sedat METLEK (Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem MORAL (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Fatih NALBANTOĞLU (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ersan ÖZTEN (Afyon Kocatepe Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Mariyam YEZİYEV NEHRİ (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ş. Ebru OKUYUCU (Afyon Kocatepe Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Okan ORAL (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Özgür ÖNAL (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Volkan ÖZAKSOY (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Kenan SAATÇIOĞLU (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet SAĞ (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Kezban SÖNMEZ (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Nalan SÜLÜN (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Rana İGNECI SÜZEN (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Elvan AKGÜL ŞAHİN (Afyon Kocatepe Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Savaş ŞAHİN (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Babacan TAŞDEMİR (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Zekiye SÖNMEZ (Afyon Kocatepe Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ŞEKER (Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ercan ŞEN (Afyon Kocatepe Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Menekşe Suzan TEKER (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet TORUN (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Emin UZ (Afyon Kocatepe Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Serap ÜNAL (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe YILDIRIM (Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Hazan KURTASLAN YILDIRIM (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ünsal YILMAZ YEŞİLDAL (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Gözde YETİMEN (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Münevvere YILDIZ (Afyon Kocatepe Üniversitesi)

Öğr. Gör. Canel EKE (Akdeniz Üniversitesi)

SEKRETERYA

Özhan GÜVEN (Antalya Bilim ve Sanat Merkezi)

Aylin KÖKTÜRK (Ankara Üniversitesi)

Hayriye TÜRKÖĞLU KÖSE (Atatürk Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi)

Zuhal ÖZBAY (Antalya İİ Millî Eğitim Müdürlüğü)

Aydın YÜKSEK (Antalya Bilim ve Sanat Merkezi)

SON OKUYUCU

Habibe GEZER GÖLPUNAR (Antalya Bilim ve Sanat Merkezi)

Mehmet GÜRCAN (Antalya İİ Millî Eğitim Müdürlüğü)

DİZGİ ve TASARIM

Hüseyin GÖKALP (Antalya İİ Millî Eğitim Müdürlüğü)

KAPAK VE LOGO TASARIM

Murat ÖGÜZ (Antalya Bilim ve Sanat Merkezi)

BİLİM ARMONİSİ DERGİSİ

Antalya İİ Millî Eğitim Müdürlüğü'nün himayesinde yılda iki kez yayımlanan hakemli bilim ve sanat dergisidir. Bilim Armonisi Dergisi'nde yayımlanan tüm eserlerin sorumluluğu yazarlara ve eser sahiplerine aittir. Yazılar ve eserler iki alan uzmanına gönderilerek "yayımlanabilir" onayından sonra Yayın Kurulu'nun son kararı ile yayımlanır. Gönderilen eserler yayımlansın veya yayımlanmasın iade edilmez.

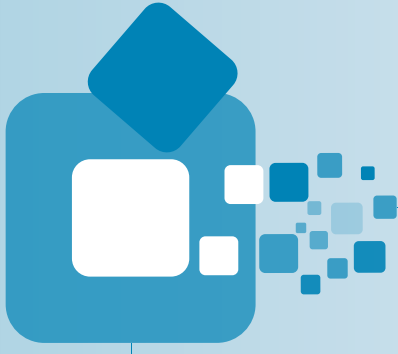
İLETİŞİM

Antalya İİ Millî Eğitim Müdürlüğü

Soğuksu Mah. Hamidiye Cad. No 59 07030 Muratpaşa / Antalya

0 (242) 238 60 00 - 0 (242) 238 38 17

http://dergipark.gov.tr/bilar

"ÇOCUK VE OYUN", GÖRSEL SANAT ESERİ

Serpil KAR 4

MERZİFON'DA BİR DOĞA TARİHİ MÜZESİ: MERZİFON'UN GEÇMİŞTEKİ DOĞASI

Süeda PELİT, Zehra GÖKSEL, Çiğdem AKKANAT 5-15

"BAĞIMLILIK", GÖRSEL SANAT ESERİ

Hasan CEYLAN 16

ÖZEL YETENEKLİ VE ÖZEL YETENEKLİ OLMAYAN LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SİBER ZORBALIĞA YATKINLIKLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Onur AĞAOĞLU, Ramazan Baran ÖNER, Eray KANIBİR 17-32

FİBONACCİ SAYILARIYLA GENELLEŞTİRİLMİŞ ALT KÜMELER İÇİN FARKLI BİR SAYMA YÖNTEMİ

İlke ATIKLIK, Ahmet Cem ÇALIK, Esra İNAN 33-44

KOCA ÇINARLAR ÖZEL YETENEKLİ BİREYLERİ DİNLİYOR: SAMSUN HUZUREVİ ÖRNEĞİ

Aysima YILMAZ, Fatma Doğa ÇOLAK, İdil KEFELİ 45-54

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ŞİDDETE YÖNELİK TUTUMLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ: ESKİŞEHİR ÖRNEĞİ

Deniz TÜRKMEN, Emine NESLİOĞLU, Hilal BAŞ 55-64

KORONAVİRÜS PANDEMİSİNİN (KOVİD-19) TOPLUMSAL ETKİLERİ

Ramazan AHMADI 65-72

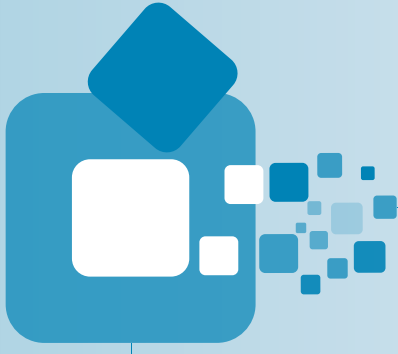
Antalya Valiliği oluru ile Antalya İl Millî Eğitim Müdürlüğü bünyesinde kurulan Hakemli Bilim ve Sanat Dergisi “Bilim Armonisi” nin yeni sayısını çıkarmanın gururunu yaşamaktayız. Bilim Armonisi Dergisi ile amacımız, özellikle lise dengi okullar, ön lisans, lisans ve yüksek lisans seviyesinde yer alan gençlerimizi bilimsel camia ve misyon ile tanıştırmak; kendilerini, fikirlerini ifade edebilecekleri ve çalışmalarını paylaşabilecekleri evrensel bilim ve etik kurallarına dayalı bir bilimsel yayın ortamı hazırlamaktır. Ayrıca “Bilim Armonisi” Dergisi ile, bilimsel makalelerin yanında sanat eserleri de yayınlanarak Bilim ve Sanat aynı platformda buluşturulmuştur. Böylelikle gençlerimizin hayal güçlerini kullandıkları, daha üretken oldukları dönemde hem bilimsel hem sanatsal yönlerinin gelişmesine ortam hazırlayarak onların geleceklerine önemli katkılar sağlamak istiyoruz.

Bu kapsamda kurulan ilk hakemli dergi özelliği olan “Bilim Armonisi”, DergiPark bünyesinde dijital yolla da hizmete sunulmuştur. Farklı alanlarda makalelere ve evrensel içerikli sanat eserlerine yer verdiğimiz Dergimizin yeni sayısının ilim dünyamıza katkı sunması ve yeni çalışmalara imkân tanıyacak ufuklar açması dileği ile.

Editör

Hatice ÜSTÜNER

Antalya Bilim ve Sanat Merkezi

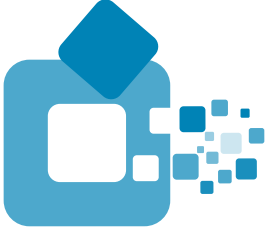

SAYI HAKEMLERİ

- Prof. Dr. Arda ARIKAN (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. İsa KIZGUT (Akdeniz Üniversitesi)
Doç. Dr. Hasan Hüseyin AYGÜL (Akdeniz Üniversitesi)
Doç. Dr. Ilgaz ÖZGEN TOPÇUOĞLU (Akdeniz Üniversitesi)
Doç. Dr. Fatih USLU (Akdeniz Üniversitesi)
Doç. Dr. İlknur YEŞİLCE (Aksaray Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Bekir KİRİŞCAN (Akdeniz Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Zehra Sema DEMİR (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Özge ZEYBEKOĞLU AKBAŞ (Akdeniz Üniversitesi)
Öğr. Gör. Çağnur ÇÖREKLİ (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

"ÇOCUK VE OYUN"
SERPİL KAR
ADANA GÜZEL SANATLAR LİSESİ

**Merzifon'da Bir Doğa Tarihi Müzesi:
Merzifon'un Geçmişteki Doğası**

A Natural History Museum in Merzifon: The Past Nature of Merzifon

**ANTALYA
İL MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ**

Süeda PELİT¹

Zehra GÖKSEL¹

Çiğdem AKKANAT^{1*}

¹Merzifon Atatürk Bilim ve Sanat Merkezi, Amasya / Türkiye

¹Merzifon Science and Art Center, Amasya / Turkey

*cakkanat@gmail.com

ORCID: 0000-0002-8549-9474

ORCID: 0000-0001-8895-4498

ORCID: 0000-0002-6797-6740

MAKALE BİLGİSİ / ARTICLE INFORMATION

Geliş Tarihi / Date Received

08.04.2020

Kabul Tarihi / Date Accepted

17.12.2020

Yayın Tarihi / Date Published

Aralık / December 2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season

Aralık - Haziran / December - June

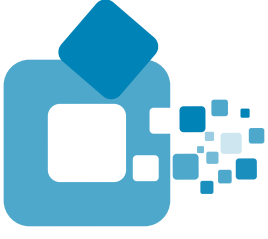
ATIF / CITE as

Pelit, S., Göksel, Z., Akkanat, Ç. (2020). "Merzifon'da Bir Doğa Tarihi Müzesi: Merzifon'un Geçmişteki Doğası" / "A Natural History Museum in Merzifon: The Past Nature of Merzifon". bilar: Bilim Armonisi Dergisi, 3 (2): 5-15. doi: 10.37215/bilar.715661

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilar>

Copyright © Published by Antalya İl Millî Eğitim Müdürlüğü Since 2018, Antalya, 07100 Turkey. All rights reserved.

Merzifon'da Bir Doğa Tarihi Müzesi: Merzifon'un Geçmişteki Doğası

A Natural History Museum in Merzifon: The Past Nature of Merzifon

ANTALYA
İL MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

ÖZET

Doğa tarihi müzeleri doğanın gizli tanıklığını yapan, canlılarla birlikte jeolojik çeşitli oluşumlara da yer verilen ve halka doğayı tanıtmayı amaçlayan müzelerdir. Osmanlı'da da dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi bir takım doğa tarihi müzeleri kurulmuştur. Bunlardan önemli bir tanesi ise Merzifon Anadolu Koleji bünyesinde faaliyete geçirilen doğa tarihi müzesidir. Önemli müzecilik faaliyetlerinin yürütüldüğü bu müzenin küratörü Ohannes Agop Manisacıyan (J. J. Manissadjian); British Museum gibi önemli müzelerle olduğu kadar uluslararası alanda çalışmaları ile öne çıkmış bilim insanları ile de yardımlaşarak bu müzenin hem kurulmasını hem de uzun yıllar idamesini sağlamıştır. Her gün yüzlerce kişinin ziyaret ettiği bu müze, Anadolu'da yerel bir aydınlanma sağlamış ve müze binasında halka yönelik gerçekleştirilen konferanslarla bilimin halka ulaştırılması sağlanmıştır. Merzifon Anadolu Koleji kapatıldığında ise büyük emekle bir araya getirilen müze içeriği, Anadolu'da farklı yerlere dağılmıştır. Koleksiyonun önemli bir kısmı Tarsus Amerikan Kolejine bağışlanmıştır. Merzifon'da bırakılan doldurulmuş hayvan örnekleri günümüze ulaşmazken, Tarsus Amerikan Kolejine gönderilen örneklerin bir kısmının varlıklarını sürdürdükleri görülmektedir. Bu çalışmada müzenin tarihsel gelişimi ele alınmış; Merzifon ilçesinden Merzifon Anadolu Koleji Doğa Tarihi Müzesinde hangi doğal numunelerin sergilendiği müze kataloğu incelenip Türkçeye çevrilerek gün yüzüne çıkarılmıştır. Merzifon'un müze kapanana kadarki doğal içeriklerden kuş örnekleri ve memeliler bakımından oldukça zengin olduğu, Tebeşir Dönemi'ne (Kretase) ait fosil örneklerinin ise Merzifon'da da bulunduğu gibi bilgiler gün ışığına kavuşturulmuştur. Müze ile ilgili Merzifon'da QR kodlar oluşturulmuş ve sunum çalışmaları ile ilgili bilgilendirme yapılmıştır. Bu çalışmanın benzer numuneler yeniden toplanarak oluşturulabilecek bir doğa tarihi müzesinin önünü açması beklenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Anadolu Koleji , Doğa tarihi, Merzifon, Müze.

ABSTRACT

Natural history museums are the hidden witnesses of nature which aims to introduce nature along with geological formations and living things. As such in other countries of the world, natural history museums had been established in the Ottoman Empire. One of them is the natural history museum, which was opened within the Merzifon Anatolian College. The curator of this museum, where important museum activities were carried out, was Ohannes Agop Manisacıyan (J. J. Manissadjian); By helping with important museums such as the British Museum as well as scientists who have come to the forefront with their studies in the international arena, he ensured that this museum was established and maintained for many years. This museum, which is visited by hundreds of people every day, has provided a local enlightenment in Anatolia and it has been ensured that science reaches the public with conferences held for the public in the museum building. When Merzifon Anatolian College was closed, the content of the museum, which was brought together with great effort, was distributed to different places in Anatolia. An important part of the collection was donated to the Tarsus American College. While the stuffed animals that were left in Merzifon could not reach the present day, a good part of the samples that were sent to Tarsus American College are still available. In this study, historical development of the museum was investigated; museum catalogue was translated into Turkish in order to reveal the natural artifacts that were obtained from Merzifon. It was revealed that until the museum closed, Merzifon was rich with birds and mammals; fossils from Cretaceous period were also found at Merzifon. Briefings about the museum were given with QR codes and presentations at Merzifon. It is expected that this study could pave the way for a natural history museum which could be established with similar objects once again.

Keywords: Anatolia College, Natural history, Merzifon, Museum.

1. GİRİŞ

Bitki, hayvan ve bunların fosillerinin yanı sıra jeolojik oluşumların da saklandığı ve sergilendiği müzelere doğa tarihi müzeleri denir. Doğal varlıkları korumak, bilimsel çalışmalar yapmak, halka doğa bilinci kazandıracak konferanslar düzenlemek doğa tarihi müzelerinin başlıca görevlerindedir. Doğa tarihi müzelerinde farklı alanlardan bilim insanları ile çalışmakta; doğal miras, endemik bitkiler ve farklı jeolojik oluşumların kayda geçirilmekte ve bu müzelerde çalışan bu görevliler belirli aralıklarla halka yönelik bilgilendirme ve farkındalık çalışmaları yapmaktadır (Demirsoy 1996, İnan 2008). Doğa tarihi müzeleri genel olarak yerel koleksiyonlardan oluşur ancak önemli kalıntıların daha iyi korunumu ve daha fazla kişiye sergilenebilmesi gibi nedenlerle daha büyük müzelere gönderildiği de görülmektedir. Ayrıca doğa tarihi müzeleri farklı ülkelerden gelen koleksiyonları da barındırabilir (Aytek 2019).

19. yüzyıldan günümüze kadar dünyanın çeşitli bölgelerinde birçok doğa tarihi müzesinin kurulduğu görülmektedir. Geçmişte doğa tarihi müzelerinin kurulduğu ülkelerden biri de Osmanlı'dır (İleri ve Selçuk 2019). Bu çalışmada Osmanlı'da bulunan doğa tarihi müzeleri arasından Merzifon Anadolu Amerikan Koleji Doğa Tarihi Müzesi temele alınmıştır. Çalışma kapsamında Merzifon Anadolu Amerikan Koleji, doğa tarihi müzesi kurucusu Ohannes Agop Manisacıyan (Johannes Jacob Manissadjian) ve müze envanteri hakkında bilgi verilecek; envanterde Merzifon ve çevresinin doğa tarihi üzerine ipuçları gün ışığına çıkarılacaktır. Elde edilen bulgular, Merzifon ilçesinin doğa tarihi ile ilgili bilinçlenmesinde kullanılmak üzere farkındalık oluşturma faaliyetleri amacıyla kullanılmıştır. QR kodlar, web sitesi ve tanıtım toplantıları ile Merzifon halkının doğa tarihi müzeleri ve Merzifon'un geçmişte ev sahipliği yaptığı doğa tarihi müzesi ile ilgili bilgi edinmesi sağlanmıştır.

1.1. Merzifon Anadolu Amerikan Koleji

Anadolu'daki Amerikan kolejleri Amerikan Board Protestan misyonu kapsamında; Osmanlı İmparatorluğu içindeki gençlerin, kendi kendilerine yetmelerinin sağlanması ve kendi geleceklerini belirleme arzusunu güçlendirerek bu alanda hizmet edecek Protestan bakış açısına sahip olarak yetiştirilmesi gerekçesiyle İstanbul, İzmir, Merzifon, Antep, Harput, Tarsus, Maraş, Van, Beyrut, Kudüs, Kahire, Tahran gibi stratejik merkezlerde kurulmuşlardır (Aşık 2017).

Amerikan Board'un İstanbul'da faaliyet gösteren ilahiyat okulu 1864'te, kız okulu ise 1865'te dış dünyaya daha kapalı olduğu ve önemli ticaret

yolları üzerinde bulunması gerekçesiyle önemli bir Hristiyan Ermeni nüfusu barındıran Merzifon'a taşınmıştır (Dilşen 2004). 1880'de İlahiyat okulunun fen edebiyat konularına ağırlık veren hazırlık kısmına teoloji ile ilgilenmeyen birçok öğrencinin yönelmesi üzerine ilahiyat okulu bünyesinden fen-edebiyat alanlarının ayrılmasına karar verilerek Merzifon Lisesi (Marsovan High School) 1881'de kurulmuştur (Maksudyan 2013). 1881 yılında açılan lise, daha sonra yapılan çalışmalarla seviyesi yükseltilerek koleje dönüştürülmüş ve Anadolu Koleji 8 Eylül 1886'da eğitime 8 öğrenci ile başlamıştır. Okul, Merzifon Anadolu Koleji ismini almış ve 1912 yılına kadar görevde kalacak -1867 yılında eşi ile birlikte Merzifon'a gelen- Charles Chapin Tracy okulun ilk yöneticisi olmuştur. Okulun kadrosu, Rum, Ermeni ve Amerikalı öğretmenlerden oluşmaktaydı (Aşık 2017). Şekil 1'de kolejin o yıllardaki fotoğrafı yer almaktadır.

Şekil 1. Merzifon Anadolu Koleji Batı cephesi (arka planda Akdağ ile görünümü) ve kolej lojman binaları (Salt Araştırma Anadolu Koleji Merzifon Arşivi 2020a)

Kolejdeki eğitim faaliyetleri o dönemin şartlarına göre oldukça ilerideydi. Amerikan Board okulları o dönemdeki diğer Müslüman ve azınlık okulları ile karşılaştırıldığında hem kullanılan araç-gereç ve öğretim materyalleri (geometrik şekiller, okuma kartları, deney malzemeleri, kitaplar vb.) hem de öğretim yöntem ve teknikleri bakımından çok daha gelişmiş bir yaklaşımı benimsemekteydi. Kurumlarda özel öğrenim gereksinimi duyan öğrenciler, görme ve işitme engelli öğrenciler için bile birçok olanak sağlanmıştı (Kocabaşoğlu 1989, 35). 70 kişilik korosunun ve 30 kişilik orkestrasının konserlerini dinlemeye Merzifon halkı da giderdi. Merzifon ve Merzifon çevresinin biyolojik çeşitliliği nedeniyle British Museum'la görüşmeler yapılmış ve tarihi eserlerin ortaya çıkarılması için arkeoloji kulüpleri kurulmuştu (McGrew 2015). Kolej bünyesindeki daha ileriki bölümlerde ayrıntılı değinilecek olan doğa tarihi müzesinde 7.000'den fazla türde örnek sergileniyordu.

1893 yılından itibaren İhtilalcı Ermeni teşkilatlanmasına Merzifon Anadolu Koleji de

dâhil olmaya başlamış, kolejin kapısına sultanın devrilmesine yönelik bildiri asılmış (Açıkses 1999, 5) ve iki öğretmen, idamla yargılanmıştır (Maksudyan 2013). İttihat ve Terakki Hükümeti; okul binalarına, askeri hastane olarak kullanılmak üzere 10 Mayıs 1916'da el koymuştur ve okul kapatılmıştır. 1923 yılında yeni bir arayışa giren ve uygun ortamı Selanik'te bulan Amerikan Board, ilk öğrencilerini 23 Ocak 1924 yılında mülteciler kamplarından kabul etmeye başlamıştır. Merzifon'da ise 1936-1937 senesinde lise dengi eğitim vermek üzere açılan kız okulu 1939 senesinde tekrar kapatılıp 1950-1951 senelerinde astsubay hazırlama okulu olarak 11 sene eğitim faaliyetinde bulunduktan sonra 1962 senesinde kapatılmıştır (Aşık 2017). Ayrıca belli bir süre tütün deposu olarak kullanılmıştır. Kütüphane ve müze binasında ise; 19 Mayıs Üniversitesine bağlı bir meslek yüksekokulu açıldıktan sonra okul, Amasya Üniversitesine devredilmiştir. Daha sonrasında ana bina değerlendirilerek fen lisesi haline getirilmiştir ve hâlâ Merzifon Fen Lisesi adıyla eğitim hizmeti vermeye devam etmektedir.

1.2. Merzifon Anadolu Koleji Doğa Tarihi Müzesinin Kurucusu: J.J. Manissadjian

Katharina Klein isimli Alman bir annenin ve Barsam Ağa isimli Ermeni bir babanın oğlu olan Ohannes Agop Manisacıyan, 1862 yılında Tokat Niksar'da doğmuştur (Fotoğrafı Şekil 2'de görülebilir). Kolej eğitimini Gaziantep'te yer alan Merkezi Türkiye Kolejinin "Beşeri Bilimler" bölümünü 1883'te tamamlayan Manisacıyan, Berlin Üniversitesinde 1905-1906'da American Board'dan destek alarak master derecesi bitirmiş, Charles Tracy'nin okuldaki doğa bilimleri eğitimi açığını kapatmak adına bulduğu burs ve fonlar ile eğitimine devam etmiştir (Alçitepe ve Alçitepe 2019).

Şekil 2. Manisacıyan'ın kolej albümünde yer alan fotoğrafı (Salt Araştırma Anadolu Koleji Merzifon Arşivi 2020b)

Berlin'de okuduğu sırada entomolog Dr. Otto Staudinger ile çalışırken gezilerde yeni böcek türleri keşfetmiş ve kendi ismi ile akademik dergilerde basılmasını sağlamıştır. Asıl çalışma alanı botanik olan Manisacıyan eğitimi tamamladıktan sonra Anadolu Kolejinin eğitim kadrosuna katılmıştır.

Manisacıyan Anadolu Koleji öğretmeni olarak Merzifon'da yaşadığı sırada elde ettiği numuneleri tanımlanması için yurt dışına göndererek bilim insanları tarafından daha önce araştırılmamış ya da hakkında pek çok şey bilinmeyen bitki ve böcek türlerinin tanımlanmasına olanak sağlamıştır. Ayrıca özellikle Amasya lalesi olarak anılan ve nadir bir bitki olan *Tulipa spengeri* soğanlarını ünlü tedarikçi G. G. Van Tubergen'e (1895-1914, Hollanda) gönderdiği bilinmektedir (SALT Araştırma 2016).

Botanikte ileri düzey çalışmalar sergilemiş ve dünyadaki farklı herbarium koleksiyonlarında endemik bitkilerin korunmasına katkı sağlamıştır. Bu nedenle keşfettiği bitkilerden bazılarına kendi ismi verilmiştir (*Cholcihum manissadjianii*, *Merendera manissadjiani*, *Iris manissadjiani*, *Freyne* ve *Silene Manissadjiana Freyne*). Böcek türlerinin tanımlanması kapsamındaki çalışmalarına devam etmesiyle de adı bir kelebek türüne isim olarak verilmiştir (*Axiopoenia Manissadjiani*) (Göçmengil 2019). Şekil 3'te Manisacıyan, müzenin herbarium bölümünde öğrencilerle birlikte görünmektedir. Arkada ise jeolojik zamanlar çizelgesinin asılı olduğu görülebilir.

Şekil 3. Manisacıyan öğrencileri ile birlikte müzede, Merzifon, Tarihi Bilinmiyor (United Church of Christ (UCC), American Research Institute in Turkey (ARIT), SALT Araştırma 2016)

Çok yönlü bir bilim insanı olan Manisacıyan'ın Türk dili eğitimi ile ilgili de bir kitabı bulunmaktadır. Almanya'da kaldığı süreçte vermiş olduğu Osmanlıca-Türkçe derslerinden yola çıkarak yazdığı Mürşid-i Lisan-ı Osmanî, 1893 yılında basılmış olan bir gramer kitabıdır. Eserde, Türkçe öğretimini alfabe ve dil bilgisi çeviri yöntemlerine yer vermiştir. Kitapta insanların öğrendiklerini pekiştirebilmesi için dil kullanımına yönelik günlük konuşmalar şeklinde alıştırmalara yer verilmiştir (İlker 2017).

Merzifon Anadolu Kolejinde öğretmenlik yaptığı sırada Sivas, Kayseri, Malatya, Adana, Maraş, Van, Diyarbakır ve Gaziantep'te kimi zaman öğrencileri de dâhil edecek şekilde birçok arazi incelemesi gerçekleştirmiştir (Göçmengil 2019). Bu gezilerde topladığı birçok canlı örneğinin okulda sergilenmesi için ayrılan alan yetersiz kalınca; bir müze-kütüphane binasının inşaatı ve düzenlenmesi gerekmiş, Anadolu'daki önemli doğa tarihi müzelerinden Merzifon Anadolu Koleji Doğa Tarihi Müzesinin de adımları böylece atılmıştır. 1915 yılında Merzifon'da Ermeni olaylarının patlak vermesi sonucu kolej öğretmenlerinden Ermeni kökenli olanların Merzifon'dan ayrılması gerekmiştir. Manisacıyan, bunun üzerine Göynücek'teki Alman koloni çiftliğinde yaşamaya başlamıştır. 1. Dünya Savaşı'nın sonuna doğru 1917-1918 yılları arasında Manisacıyan Merzifon Anadolu Kolejine dönerek müzenin katalogunu oluşturmaya başlamıştır. Kasım 1918'de katalogu bitirerek akabinde bir süre daha Türkiye'de kaldıktan sonra en önemli çalışmalarını geride bırakmış olmanın hüznüyle Amerika'ya yerleşmiş ve doğa bilimleri alanında çalışmaya da son vermiştir. Amerika'da hayatının geri kalanına dair pek fazla ayrıntı bilinmemekle birlikte arşivci ve harita uzmanı olarak geçiren Manisacıyan'ın üzerinde, Anadolu'dan ve çalışmalarından ayrılmanın olumsuz etkilerinin olduğu söylenebilir (Alçitepe ve Alçitepe 2019). Manisacıyan 1942 yılında, 80 yaşındayken Amerika'da Wayne'da vefat etmiş ve Michigan'da defnedilmiştir (İlker 2017).

1.3. Merzifon Anadolu Amerikan Koleji Doğa Tarihi Müzesi

Manisacıyan ve kolej öğrencilerinin elinde bulunan numunelerin (mineral, fosil, böcek, kelebek, bitki, kuş, hayvan vb.) sayılarının zamanla artması ile bir koleksiyon oluşmuş ve bu koleksiyonun sabit bir yerde durması ihtiyacının yanı sıra, artan kitap sayısından dolayı Anadolu Koleji içerisinde kütüphane-müze kurulması fikri ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine 1910'da inşaat çalışmalarına başlanmıştır. 1913 yılının sonunda bulunan fonlar ve kolej öğrencilerinin gerek derneklere yaptığı bağışlar gerekse bizzat inşaatta çalışması dolayısıyla kütüphane-müze açılmıştır (Annual Report for Marsovan Station 1913). Şekil 4'te bina inşaatının, Şekil 5'te ise müze binasının inşaat sonrası halinin görüntüleri yer almaktadır. Fotoğrafta öğrencilerin müze binası inşaatının çatısındaki pankartla bağış için yardım istedikleri (Anadolu Kolejinin öğrenci ve arkadaşları, bu müzenin bitmesine yardım ettikleri) görülmektedir.

Şekil 4. Yapım aşamasındaki kütüphane-müze binası (United Church of Christ 1912, Salt Araştırma, Anadolu Koleji, Merzifon Arşivi)

Şekil 5. Yapımı tamamlanan kütüphane-müze binası (United Church of Christ Salt Araştırma, Anadolu Koleji, Merzifon Arşivi tarihsiz)

Binada 2 tanesi alt katta, 2 tanesi üst katta olmak üzere toplam 4 derslik vardır. Alt katında yönetim odası, orta katta kütüphane üst katta ise müze, doğa bilimleri sınıfı, konferans salonu, küratör Manisacıyan'ın odası ve Manisacıyan'a ait laboratuvarlar bulunmaktadır (SALT araştırma 2020).

Prof. Manisacıyan açılan bu müzenin ulusal bir doğa tarihi müzesi olması için girişimlerde bulunmuştur. Basın yoluyla da farklı kurum ve kişilerle örnek takas ederek bağışlarına açık olduklarını duyurmuştur (Göçmengil 2019) ve bu çağrısı da yanıtızsız kalmamıştır. Münih'te lise öğretmeni olan L. Wendl ve Bretten Baden'den Prof. F. Forster örnek gönderen kişiler arasındadır. Müze koleksiyonunda; Brezilya, Suriye, Japonya, Rusya, A.B.D, Afrika gibi dünyanın pek çok farklı bölgesinden numunenin bulunduğu görülmüştür.

Kolej mezunlarından ünlü bir kimyager ve kayaç, mineral ve fosil koleksiyoncusu olan Ara Dildilian kolej ve kolejde yer alan canlı örnekleri ile ilgili şunları söylemiştir:

“Gerçekten iyi bir kolejdi; konserleri, dersleri, müzesiyle iyi bir topluluk havası vardı. Evet, küçük bir çocuktum, ama komşumuz Dr. Manissadjian oldukça etkileyici bir bilim adamıydı. Müzenin küratörlüğünü yapıyordu. Belki de mineral, kaya, antika, artık ne dersen, tüm bunlara onun sayesinde merak sarmışım. Zamanımın çoğunu müzede, onun fosil koleksiyonlarıyla ve bitki koleksiyonlarıyla geçirirdim.” (Boş Alanlar Sergisi 2016).

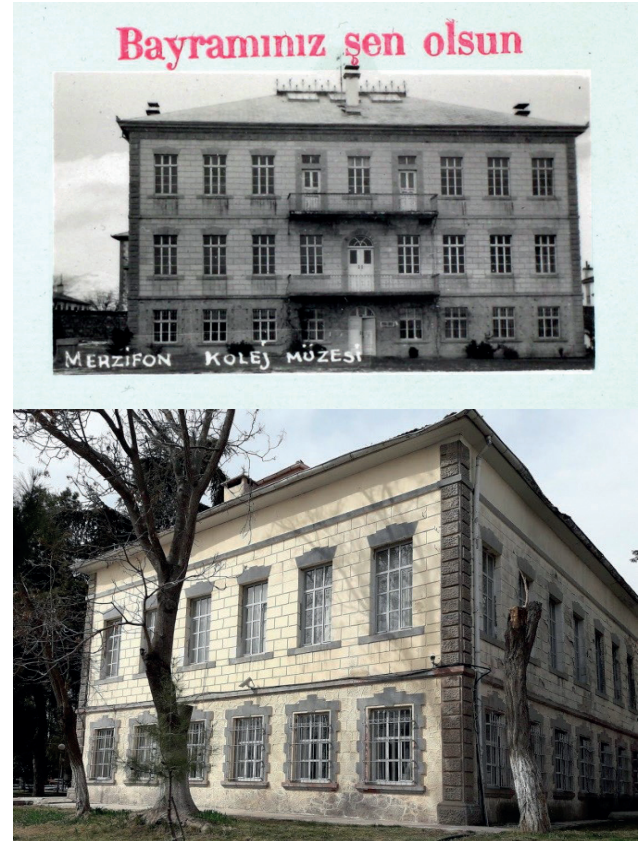
Kolej müdürü George E. White ise Charles Chapin Tracy ile ilgili kitabında Manisacıyan ve kolejin doğa tarihi müzesi ile ilgili şu ifadelerle yer vermiştir:

“Profesör Manissadjian'ın son derece becerikli ve bilimsel yönetimi altında, ayrıntılı biçimde sınıflandırılmış ve sergilenmek üzere düzenlenmiş yedi binden fazla numuneden oluşan bir koleksiyona ulaştı. Son döneminde haftanın iki günü halka açık olan müzeye, öğleden sonra kolej dışından gelen günlük ziyaretçi sayısı genellikle günlük yüz kişiyi buluyordu. Müzede oluşturulan bu düzenli sunumun eğitsel ve fikrîsel değeri bir hayli yüksekti.” (White 1918).

Görüldüğü gibi Merzifon Anadolu Koleji Doğa Tarihi Müzesi sadece kolej öğrencilerinin değil, sahip olduğu muazzam içerikle Merzifon'un yerel halkının da ilgisini çekmiştir. Ermeni olaylarının patlak vermesi sonucu Ohannes Agop Manisacıyan, öğretmenlikten ayrıldıktan sonra da varlığını sürdüren müze içeriği 1917-1918 yıllarında Manisacıyan'ın müze numunelerini ayrıntılı bir biçimde anlattığı müze kataloğunda kayıtlı hale getirilerek ebediyete kavuşmuştur. 1937'de Amerikan Board Merzifon İstasyonundaki faaliyetlerini durdurma kararı almış ve 1939 yılında Merzifon Anadolu Koleji kapatılınca müze içeriğinin bir kısmı (Toplam 66 kutu ve 4 ton numune) kolejin kardeş kurumu olan Tarsus Amerikan Koleji'ne gönderilmiştir. Herbaryum örneklerinin bir kısmı bilinmeyen bir tarihte Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsüne oradan da Ankara Üniversitesine gönderilmiştir. Taşınamayacak kadar ağır olan doldurulmuş ayı ve benzeri örnekler ise Merzifon Ortaokuluna bağışlanmıştır (Merzifon Station Annual Report 1939). Merzifon'da ortaokula bırakılan bu örneklerden hiçbiri sağlam biçimde günümüze ulaşamamıştır, akıbetleri hakkında bir bilgi yoktur. 800 kitaptan ise 200 tanesi Dr. J. K. Birge'ye Misyon Türkçe Kütüphanesi için gönderilmiş, kalan 600 tanesi ise Merzifon Halk Evi kütüphanesine bağışlanmıştır (Merzifon Station Annual Report 1939) Bu kitaplardan sadece 3 tanesi günümüzde Merzifon İlçe Halk Kütüphanesinde erişilebilecek biçimde yer almaktadır. Geri

kalan kitapların akıbeti hakkında bir bilgiye ulaşamamıştır. Görüleceği üzere Merzifon'da bırakılan müze-kütüphane numunelerinin çok çok azı günümüze kadar ulaşabilmiştir.

Bina 1940'ta meydana gelen bir yangında tahrip olmuş ve doğa tarihi müzesi olarak kullanılan üst kat yok olmuştur (Alçitepe ve Alçitepe 2019) Restorasyon sonraki fotoğraflarda da (Şekil 6) durum görülebilir.

Şekil 6. Merzifon Anadolu Koleji Müze-Kütüphane Binasının yangından önceki ve restorasyon işleminden sonraki durumu (SALT araştırma 2020c)

Tarsus Amerikan Koleji'ne gönderilen numunelerin ise bir kısmı 1960'lı yıllarda Robert Koleji'ne gönderilmiş, aralarında fosil ve minerallerin bulunduğu bir takım numune ise 2006'da St. Joseph Lisesi tarafından satın alınmıştır (Alçitepe ve Alçitepe 2019, 95). Bu materyaller Robert Koleji ve St. Joseph Koleji içerisindeki diğer materyallerle karışık durumda olduğundan hangisinin Merzifon Anadolu Koleji'nden geldiğini tespit etmek imkânsız gibi görünmektedir. Kalan numunelerin bir çoğunun etiketleri kaybolduğundan, kolej yetkililerinin tekrar envanter çalışması yapması gerekmiş ve Merzifon'dan gelen iki dolap ve içinde mineral ve fosil örnekleri ile Manisacıyan'ın el yazması bazı mineral etiketlerine ulaşılabilmiştir. Günümüzde bu içerik Tarsus Amerikan Koleji Doğa Bilimleri Araştırma Merkezi olarak kullanılan Sadık Paşa Konağı içerisinde özel ziyaretçilere

sergilenmeye başlamıştır. Merzifon Anadolu Koleji Doğa Tarihi Müzesinden gelen örnekler tarafımızdan incelenmiş olup, yaptığımız ziyarette çektiğimiz fotoğraflar Şekil 7’de görülebilir.

Şekil 7. Merzifon Anadolu Koleji Doğa Tarihi Müzesinin orijinal dolapları ile Tarsus Sadık Paşa Konağındaki numuneleri

Müzenin ilerleyen zamanlarda halka açılacağı, Tarsus Amerikan Koleji müdür yardımcısı Dr. Duygu Gülev tarafından tarafımıza iletilmiştir. Dr. Duygu Gülev Tarsus Amerikan Koleji Doğa Bilimleri Araştırma Merkezinin yöneticisi olup görüşmelerimizde kendisinden yazılı ve sözlü bilgi alınmıştır (Gülev, Kişisel Görüşme, Aralık 2019). Kendisi Prof. Dr. Nurdan İnan’ın fosil ve mineral koleksiyonu ile birlikte Manissadjian koleksiyonunun da sergileneceğini belirtmiştir.

Doğa tarihi müzesinin envanterleri, okulun kapanmasıyla dağılmış olsa da, 2015’te SALT araştırma tarafından gerçekleştirilen sergi araştırmaları sırasında Profesör Manisacıyan tarafından yazılmış, Catalogue of the Museum of Anatolia College (Anadolu Koleji Müzesi Kataloğu) ortaya çıkarılmıştır. Bu katalogta, Manisacıyan’ın 1917-1918 yılında oluşturduğu müze envanterinin; Merzifon Anadolu Koleji Müzesi vitrinlerdeki her bir nesnenin; numara, İngilizce ve bilimsel ad, menşee, takas ve alım değeri ya da tahnit bedelleriyle dizgelenmiş kaydı bulunmaktadır (Göçmengil 2019). Koleksiyonda 7.000 bitki ve hayvan, 2500 böcek ve kelebek, 1.100 fosil, 900 mineral ve kaya, 50 yumuşakça, 70 kuş ve 40 memeli ve büyük hayvan örneği bulunduğu katalogta belirtilmiştir. Ayrıca katalog, müze küratörü Manisacıyan’ın ilgisini çeken mineraloji gibi dönemin bilimsel konularını ve müzeye bağış yapan öğrenciler ile bilim insanlarının adlarını içermektedir.

Bu çalışmada Manisacıyan’ın (1918) yazdığı katalogdan; Merzifon ve çevresinden elde edilip müzede sergilenen numuneler listelenmiş ve Merzifon’un doğa tarihi bakımından incelenmiştir. Ayrıca Tarsus Amerikan Koleji doğa bilimleri araştırma merkezi bünyesinde korunan Merzifon Anadolu Koleji müze örnekleri de ziyaret edilmiş ve dönüşte Merzifon halkına yönelik müze ile ilgili bilgilendirme amaçlı faaliyetlerde bulunulmuştur. Bu amaçla bir web sitesi ve insanların bu web sitesine erişim sağlayabileceği bir QR kod oluşturulmuştur. QR kod Şekil 8’de görülebilir.

Şekil 8. Çalışma kapsamında oluşturulan örnek QR kod

Merzifon’un kayıp doğa tarihi ve Merzifon’da geçmişte yer alan Doğa tarihi müzesi ile ilgili bilinçlendirme amaçlı, okulumuzda sınıflara sunum yapılmış ve internet sitesinin QR kodunun bulunduğu afişler, müzedeki örneklere ait fotoğraflarla birlikte okulumuzun panolarına asılmıştır. Okulumuzda velilerin de katılabildiği etkinliklerde sunumlar yapılarak bilgilendirme çalışmalarına devam edilmiş, sadece öğrenci kesimi değil Merzifon halkı da bilinçlendirilmiştir.

2. MATERYAL VE METOT

Araştırmamızda Osmanlı zamanında kurulmuş olan Merzifon Anadolu Amerikan Koleji Doğa Tarihi Müzesi temel alınarak Prof. Manisacıyan tarafından yazılmış katalogdaki Merzifon ve Merzifon çevresinde bulunan canlılar listelenmiştir. Araştırma kapsamında müzeden gönderilen numune örneklerinin bir kısmını görmek için Tarsus Amerikan Kolejine gidilmiş ve yerinde incelemelerde bulunulmuştur. Araştırmamızda nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda halkı bilinçlendirme amaçlı sunumlar yapılmış, afişler hazırlanmış ve internet sitesi kurulmuştur. Kurulan internet sitesi yayımlandıktan sonra atılan yorumlardan yola çıkılarak siteye eklemeler yapılmıştır.

3. BULGULAR

Elde ettiğimiz verilere göre, Merzifon Anadolu Kolejinde Manisacıyan, öğretmenler, öğrenciler ve gönüllü bağışçıların da yardımıyla kurulan doğa tarihi müzesi, sadece kendi öğrencilerine olan getirisine ek olarak halkın da müzeye olan ilgisiyle bölgenin önemli bir kültür merkezi haline gelmiştir. Kurulan bina sadece müze olarak değil, kütüphane, derslik, idari birimlerin bulunduğu bir ek bina işlevi görmüştür.

Merzifon Anadolu Koleji Doğa Tarihi Müzesi

hakkında kapsamlı bir bilgi edinmemizi sağlayan Prof. Manisacıyan (1918) tarafından yazılmış olan katalogta dört ayaklılar, kuşlar, hayvan iskeletleri, alkol içinde hayvan örnekleri, deniz kabukları ve mercanlar, mineraller, herbaryumlar, yumurtalar, böcekler, kelebekler, odun örnekleri ve fosiller yer almaktadır.

Merzifon Anadolu Koleji müzesinin kataloğundan elde edildiği şekliyle Merzifon ve çevresinden elde edilen numunelerin katalogdaki sayfa numarası, yer aldığı kutu ve tür adları Çizelge 1'de görülebilir.

Çizelge 1. Merzifon Anadolu Koleji Doğa Tarihi Müzesinin Merzifon ve çevresinden gelen numuneleri

SAYFA	NUMUNE NUMARASI	İSİM	TÜR	ALINAN YER
8	13	Vahşi Kedi	<i>Felis catus Ferus L.</i>	Tavşan Dağı
8	16	Kurt	<i>Canis lupus L.</i>	Tavşan Dağı
8	17	Çakal	<i>Canis aureus Boiss</i>	Tavşan Dağı
8	18	Tilki	<i>Vulpes vulgaris L.</i>	Tavşan Dağı
10	21	Kokarca	<i>Putorius foetidus Gray</i>	Merzifon
10	22	Su samuru	<i>Lutra vulgaris Exrl.</i>	Yeşil ırmak
10	23	Porsuk	<i>Meles taxus Pall.</i>	Merzifon
10	27	Arap tavşanı	<i>Dipus aegypticus Hemher</i>	Merzifon
16	41	Puhu kuşu	<i>Bubo maximus Sibb.</i>	Merzifon
18	52	Tepeli guguk	<i>Coccytes glandarius L.</i>	Merzifon
18	54	Anı kuşu	<i>Merops apiaster L.</i>	Merzifon
18	54	Gökkuzgun	<i>Coracias garrula L.</i>	Merzifon
18	55	İbibik	<i>Upupo epops L.</i>	Merzifon
18	56	Gökmar ağaçkakanı	<i>Dendrocopus major L.</i>	Merzifon
18	57	Kara sağan (Ebabil)	<i>Cypsela apus Illig</i>	Merzifon
20	78	Ağaç serçesi	<i>Passer montanus L.</i>	Merzifon
20	80	Bayağı sarıasma	<i>Oriolus oriolus L.</i>	Merzifon
20	82	Siğircık kuşu	<i>Sturnus vulgaris L.</i>	Merzifon
20	83	Hırlayan filinta cennetkuşu	<i>Ptiloris intercedens</i>	Merzifon
20	84	Saksağan	<i>Pica pica L.</i>	Merzifon
20	85	Karga	<i>Corvus cornix L.</i>	Merzifon
20	86	Cırtlak baykuş	<i>Nyctale funerae Bp.</i>	Merzifon
20	87	Kulaklı orman baykuşu	<i>Otus vulgaris Flem.</i>	Merzifon
20	88	Kızıl çaylak	<i>Milvus regalis Cw.</i>	Merzifon
20	89	Şahin	<i>Buteo vulgaris Bechst.</i>	Merzifon
22	90	Doğan	<i>Falco lanarius Pall.</i>	Merzifon
22	91	Atmaca	<i>Falco subbuteo L.</i>	Merzifon
22	92	Kerkenez	<i>Tinnunculus aladarius Gray</i>	Merzifon
22	93	Kerkenez	<i>Tinnunculus cenchriss Namm.</i>	Merzifon
22	94	Gökçe güvercin	<i>Columba oenas S.</i>	Merzifon
22	100	Avrasya çulluğu	<i>Scolopax rusticola L.</i>	Tavşan Dağı
28	142	Yılan derileri	-	Merzifon
32	166	Adamotu kökü	<i>Mandragora officinalis L.</i>	Merzifon
42	261	Kara salyangozu	<i>Bulimus detritus</i>	Merzifon
	262	Kara salyangozu	<i>Bulimus tournefortianus Fer.</i>	

Çizelge 1. Merzifon Anadolu Koleji Doğa Tarihi Müzesinin Merzifon ve çevresinden gelen numuneleri (Çizelgenin devamı)

SAYFA	NUMUNE NUMARASI	İSİM	TÜR	ALINAN YER
44	266	Bahçe salyangozu	<i>Helix pomatia</i> L.	Merzifon
44	268	Bahçe salyangozu	<i>Helix pathetica</i> Parr.	Merzifon
44	278	Çalı salyangozu	<i>Helix carrascaloides</i> Bzb.	Merzifon
48	310	Arap tavşanı	<i>Dipus aegypticus</i> Hempr.	Merzifon
48	311/313	İçinde yılan bulunan 3 şişe	-	Merzifon
50	314	Yeşil kertenkele	<i>Lacerta viridis</i> Gessn.	Merzifon
50	315	Dikenli kertenkele	<i>Stellio vulgaris</i> Satr.	Merzifon
50	316	Çevik kertenkele	<i>Lacerta agilis</i> , etc.	Merzifon
52	329	Tatlısu yengeci	<i>Telphusa fluviatilis</i> Belon.	Merzifon
52	334	Kırkayaklar	sülükler vb-	Merzifon
54	405	(2) Baykuş yumurtası	-	Merzifon
54	410	(6) Serçe yuvası	<i>Passer domesticus</i> L.	Merzifon
54	414	(6)Küçük karga	<i>Monedula purrium</i> Brehm	Merzifon
54	415	(2)Karga	<i>Corvus cornix</i> S.	Merzifon
54	416	(8)Tavuk	<i>Gallus domesticus</i> L.	Merzifon
54	417	(4)Vahşi Hindi	<i>Meleagris galloparo</i> L.	Merzifon
56	441	(2) Yılan	-	Merzifon
64	475	Çam ağacı	<i>Pinus pontica</i> C. Koch.	Tavşan Dağı
64	491	Karaağaç	<i>Ulmus montana</i> Lm.	Merzifon
66	505	Yaban elması	<i>Pirus malus dasyphylla</i> Desf.	Tavşan Dağı
66	517	Yalancı akasya	<i>Robinia pseudacacia</i> L.	Merzifon
66	519	Adi şimşir	<i>Buxus sempervirens</i> L.	Merzifon
68	528	Gümüşü ihlamur	<i>Tilia argentea</i> Desf.	Merzifon
68	535	Adi dişbudak	<i>Fraxinus excelsior</i> L.	Tavşan Dağı
68	538	Hünnap	<i>Zizyphus vulgaris</i> L.	Merzifon
101	-	(13 Türden 12 kutuda 20 Adet) Fossil (Tebeşir Dönemi)	-	Merzifon
144	-	Ağaç gövdesi fosili	-	Çeltik yakınındaki kömür madeninden (Merzifon)

Müze kataloğunda Merzifon ve çevresine ait numunelerin birçok farklı bitki ve hayvana ait olduğu, bunun yanında yılan türlerine ait korunmuş örneklerle birlikte, bir adet ağaç gövdesi fosili ve 20 adet Tebeşir Dönemi'ne ait 13 farklı türden fosile Merzifon çevresinden erişildiği görülmektedir. Katalogda bu fosillerin türleri hakkında bilgi ne yazık ki yer almamaktadır. Merzifon çevresinde Tebeşir Dönemi'ne ait buluntular; o dönemde henüz kara parçası olmayan Merzifon'da Tetis Denizi'nde yaşayan omurgasızlara ait fosillerin bu bölgeden de bulunabildiğini göstermektedir. Toplamda ise 8 farklı türde memeli, 24 farklı kuş türü, 5 salyangoz türü, 3 sürüngen türü, 1 kabuklu, 1 eklem bacaklı, 8 bitki ve 14 farklı türe ait fosilin Merzifon ve çevresinden müzeye getirilerek sergilendiği ortaya çıkmıştır. Elde edilen canlılardan kuş türlerinin oldukça farklı oluşu, bu bölgenin kuş türleri açısından geçmişte oldukça zengin olduğuna dair ipuçları vermektedir.

Katalog incelendiğinde sadece Merzifon

ve çevresinin değil, dünyanın daha birçok bölgesinin biyolojik çeşitliliği hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir. Katalogda ayrıyeten farklı kristal türleri hakkında güncel bilgilerden, egzotik bitkilerin ve farklı hayvanların yaşam alanlarından, soyları tükenmiş olan mamutlardan bahsedilmektedir. Katalogda yer alan kurt ve tilki gibi canlılar günümüzde de bölgede varlığını sürdürmektedir (Anonim 2012, Selçuk ve Kefelioğlu 2020). Arıkuşu, gökkuzgun, ağaç serçesi, saksağan, kulaklı orman baykuşu, şahin ve kerkenez gibi kuş türleri günümüzde de gözlemlenebilmektedir (Bkz. www.trakus.org kuş gözlemleri kayıtları). Benzer şekilde bazı kertenkele türleri de bölgede halen bulunmaktadır (Şahin ve Afşar 2018).

Araştırma kapsamında yaptığımız bilinçlendirme çalışmaları sonucunda aldığımız tepkilere değinilecek olursa; insanların genel olarak Merzifon'da bir Doğa Tarihi Müzesi olduğunu bilmediklerini, bilenlerin ise kapsamlı bir bilgiye sahip olmadıklarını göstermiştir. Sunumlar ve afiş

çalışmaları sonrasında projemizi sunduğumuz ilk kişilerden biri olan T.B. den aldığımız yorum diğer katılımcıların fikirlerini de özetlemektedir: *“Merzifon’da bir Doğa Tarih Müzesi olduğunu bilmiyordum, o binanın geçmişini ve günümüzde de kullanıldığını öğrenmek beni şaşırttı. Böyle bilgilerin bilinmemesi gerçekten çok üzücü; özellikle de yeni nesle bu tarz bilgileri bizim aktarmamız gerekirken onların bize aktarması.”* Araştırmamızın bir kesitini içeren internet sitemiz hakkında G.Ç. ise şu şekilde yorumda bulundu: *“İnternet siteniz eksiklikler içeriyor, anlattığınız bilgilerin gerçekten küçük bir kısmını içeriyor ve resimler az.”* Katılımcıların bu görüşleri ışığında yeni düzenlemelerle internet sitesinin geliştirilmesi gerektiği ve daha geniş çaplı bilgilendirme çalışmalarına ihtiyaç duyulduğu belirlenmiştir.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

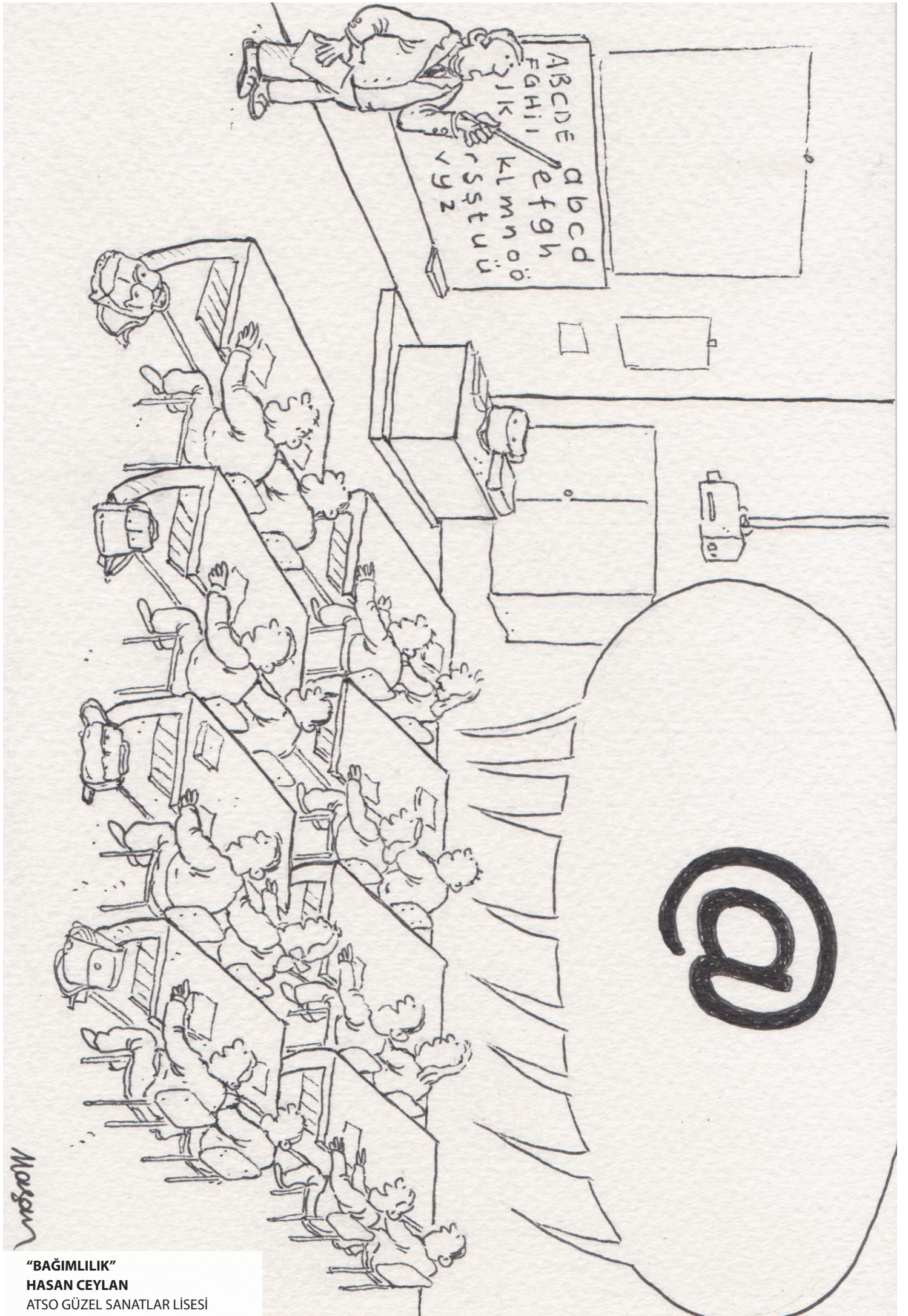
Doğa tarihi müzeleri, çeşitli hayvan ve bitki kalıntılarının sergilenmesi ve saklanması için en uygun ortamdır. Osmanlı zamanında da hem halkı

bilinçlendirmek, hem de farklı koleksiyonlara ev sahipliği yapması açısından birkaç tane doğa tarihi müzesi kurulmuştur. Araştırmamızda temel aldığımız Merzifon Anadolu Amerikan Koleji Doğa Tarihi Müzesi bulunduğu dönemin şartlarına göre daha üst düzeyde çalışmalar sergilemiş, sadece yurt içinden gelen örneklerle değil, yurt dışından gelmiş birçok örneğe de ev sahipliği yaparak bulunduğu bölgenin önemini arttırmıştır. Çalışmamız, Merzifon’da doğanın geçmişteki ile benzer canlılara şu anda da sahiplik ettiğini ortaya çıkarmıştır. Ayrıca küçük çaplı olarak başlatılan doğa tarihi müzesi ile ilgili bilgilendirme çalışmamız, sunumlarımıza katılan kişilerin bu müze hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıklarını göstermiştir. İleriki çalışmalarda Merzifon’dan başka bölgelere dağılan müze numunelerinin akıbeti daha ayrıntılı bir biçimde incelenebilir. Öğrencilerin işledikleri konuya paralel olarak doğa tarihi müzelerine geziler düzenlenebilir böylece öğrencilerin derslere olan ilgilerinin artması sağlanabilir. Sadece öğrenci kesiminden ziyade, doğa tarihi müzelerinin daha da yaygınlaşması halkın da bilinçlenmesine katkı sağlayabilir.

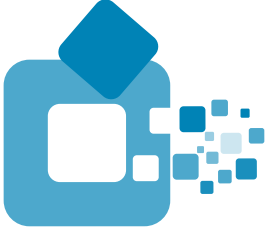
KAYNAKLAR

- Açıkses, E. (1999). “Merzifon- Amerikan Misyonunun Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Kısa Bir Değerlendirme”. 13. Türk Tarih Kongresi Bildiri Kitapçığı, 1-9.
- Alçitepe, E., Alçitepe, G. (2019). Anadolu’nun Kaybolan Renklerinden Bir Doğa Bilimci: J. J. Manissajian: Paros Yayıncılık. İstanbul-Türkiye.
- Annual Report for Marsovan Station (1913). Annual Report for Marsovan Station 1912-1913, SALT araştırma, ABCFM, United Church of Christ (UCC), American Research Institute in Turkey (ARIT), <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/42922?locale=tr>. Son erişim tarihi: 03.04.2020.
- Anonim (2012). Tilki Merzifon Yedikır Gözlemi. Tramem. Erişim adresi: <http://www.tramem.org/memeliler/?fsx=2fsd115@d&idx=3746#.X2j1EmgzY2y>. Son erişim tarihi: 20.09.2020.
- Aşık, D. (2017). Merzifon Anadolu Koleji Anatolia College. Erişim adresi: <https://danyalasik.wordpress.com/2017/05/21/merzifon-anadolu-koleji-anatolia-college>. Son erişim tarihi: 30.01.2019.
- Aytek, A. A. (2019). Doğa Tarihi Müzeciği. Erişim adresi: <https://www.biyologlar.com/doga-tarihi-muzeciligi>. Son erişim tarihi: 30.01.2019.
- Boş Alanlar Sergisi Broşürü (2016). 6 Nisan-5 Haziran 2016 SALT Galata. Erişim adresi: <https://saltonline.org/media/files/bos-alanlar-sergi-brosuru-1.pdf>. Son erişim tarihi: 10.11.2019.
- Demirsoy, A. (1996). “Uygurlık Yolunda Önemli Bir Adım; Doğa Tarihi Müzeleri”. Bilim ve Teknik Dergisi, 346:64-69.
- Dilşen, E. (2004). “Merzifon’da Amerikalı Misyonerler ve Ermeniler”. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 2004-2005:11-39.
- Göçmengil, G. (2019). “Merzifon Anadolu Koleji Müzesinin Tarihsel Gelişimi”. Toplumsal Tarih Dergisi, 311: 65-70.
- Gülev, D. (2019). Kişisel görüşme (12.12.2019 tarihinde gerçekleştirilmiştir).
- İleri, N., Selçuk, S. (2019). “Tasniften teşhire Ormanlı’dan Cumhuriyet’e Doğa Tarihi Müzeleri”. Toplumsal Tarih Dergisi, 311: 32-33.
- İlker, A. (2017). “Johannes Jacob Manissadjian’in “Mürşid-İ Lisan-İ Osmanî” Sinde Gramerin Sonundaki “Vocabular” “. III. Uluslararası Sözlükbilimi sempozyumu bildiri kitabı, 70-79.
- İnan, N. (2008). “Jeolojik Miras ve Doğa Tarihi Müzeleri”. Bilim ve Teknik Dergisi, 493: 80-84.

- Kocabaşoğlu, U. (1989). Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika, 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğundaki Amerikan Misyoner Okulları: İmge Kitapevi. İstanbul-Türkiye.
- McGrew, W. (2015). Educating across Cultures: Anatolia College in Turkey and Greece: Rowman&Littlefield. USA.
- Maksudyan, N., (2013). "Amerikan Kaynaklarında Merzifon Anadolu Koleji'nin Kısa Tarihçesi". KEBİKEÇ İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi, 36:131-154.
- Manissadjian, J. J. (1918). Museum Catalog as it came from Merzifon. Erişim adresi: <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/42920>. Son erişim tarihi: 02.10.2020.
- Merzifon Station Annual Report (1939). Merzifon Station Annual Report, 1938-1939, SALT araştırma, ABCFM, United Church of Christ (UCC), American Research Institute in Turkey (ARIT), <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/42921>. Son erişim tarihi: 10.11.2019.
- Salt Araştırma (2016). United Church of Christ , Tarihsiz, J. J. Manissadjian öğrencileri ile birlikte müzede [Fotoğraf] Merzifon, Tarihi Bilinmiyor (United Church of Christ (UCC), American Research Institute in Turkey (ARIT), Salt Araştırma <https://saltonline.org/tr/1364/bos-alanlar> Son erişim tarihi:11.11.2019.
- Salt Araştırma Anadolu Koleji Merzifon Arşivi (2020a). Manissadjian and Co. Basel-Zurich (1905-1906). Merzifon Anadolu Koleji Batı cephesi (arka planda Akdağ ile) görünümü ve kolej lojman binaları (Anatolia College- General view from the West, with the Akdagh (White Mountain) in the back ground - 1905 Anatolia college circle and Professors, colleges from the East-1906) [Fotoğraf] Merzifon, Salt Araştırma, Anadolu Koleji Arşivi <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/45779> Son erişim tarihi: 03.01.2020.
- Salt Araştırma (2020b).Manissadjian and Co. Basel Zurich (Tarihsiz). J. J. Manissadjian (Professors and teachers of Anatolia College) [Fotoğraf] Merzifon, (United Church of Christ (UCC), American Research Institute in Turkey (ARIT), Salt Araştırma. <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/45774> Son erişim tarihi:11.11.2019
- Salt Araştırma (2020c). Merzifon'daki Anadolu Koleji'nin kütüphane-müze binası (tarihi bilinmiyor) United Church of Christ (UCC), American Research Institute in Turkey (ARIT), SALT Araştırma <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/45825>.
- Selçuk, A. Y., Kefelioğlu, H. (2020). "Samsun, Amasya, Tokat ve Eskişehir İlleri Memeli Faunası ve Türlerin Koruma Statüleri". Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarım ve Doğa Dergisi, 23(2): 379-387.
- Şahin, M. K., Afşar, M. (2018). "Evaluation of The Reptilian Fauna in Amasya Province, Turkey with New Locality Records". Gazi University Journal of Science, 31(4):1007-1020.
- United Church of Christ (Tarihsiz). Yapımı tamamlanan kütüphane-müze binası (New Library - Museum, Marsovan) [Fotoğraf] (United Church of Christ (UCC), American Research Institute in Turkey (ARIT), Salt Araştırma <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/46751> Son erişim tarihi 03.01.2020
- United Church of Christ (1910-1912). Yapım aşamasındaki kütüphane-müze binası (Merzifon: 1. Library-Museum Students Friends of Anatolia Help finish This Building, Progress of the Building-1912. 2. Breaking Ground - 1910) [Fotoğraf] Tarihi Bilinmiyor (United Church of Christ (UCC), American Research Institute in Turkey (ARIT), Salt Araştırma <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/46749> Son erişim tarihi:11.11.2019.
- White, G. E. (1918). Charles Chapin Tracy: Missionary, Philanthropist, Educator- First President of Anatolia College-, Marsovan, Turkey: The Pilgrim Press.Boston-USA.

"BAĞIMLILIK"
HASAN CEYLAN
ATSO GÜZEL SANATLAR LİSESİ

Özel Yetenekli ve Özel Yetenekli Olmayan Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalığa Yatkınlıklarının Karşılaştırılması

Comparison of Specially Talented and Non-Talented High School
Students in Cyber Bullying

ANTALYA
İL MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

Onur AĞAOĞLU^{1*}

Ramazan Baran ÖNER¹

Eray KANIBİR¹

¹Mamak Bilim ve Sanat Merkezi, Ankara / Türkiye

¹Mamak Science and Art Center, Ankara / Turkey

*onuraga@yahoo.com

ORCID: 0000-0001-8718-3804

brn-onr06@hotmail.com

ORCID: 0000-0002-7553-3464

kanibireray@gmail.com

ORCID: 0000-0002-8892-2055

MAKALE BİLGİSİ / ARTICLE INFORMATION

Geliş Tarihi / Date Received

25.05.2020

Kabul Tarihi / Date Accepted

17.12.2020

Yayın Tarihi / Date Published

Aralık / December 2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season

Aralık - Haziran / December - June

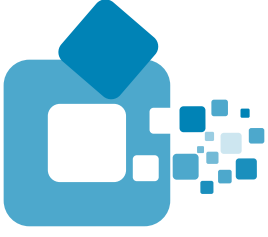
ATIF / CITE as

Ağaoğlu, O., Öner, R. B., Kanibir, E. (2020). "Özel Yetenekli ve Özel Yetenekli Olmayan Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalığa Yatkınlıklarının Karşılaştırılması" / "Comparison of Specially Talented and Non-Talented High School Students in Cyber Bullying". bilar: Bilim Armonisi Dergisi, 3 (2): 17-32. doi: 10.37215/bilar.742518

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilar>

Copyright © Published by Antalya İl Millî Eğitim Müdürlüğü Since 2018, Antalya, 07100 Turkey. All rights reserved.

Özel Yetenekli ve Özel Yetenekli Olmayan Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalığa Yatkınlıklarının Karşılaştırılması

Comparison of Specially Talented and Non-Talented High School
Students in Cyber Bullying

ANTALYA
İL MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

ÖZET

Bu araştırmanın amacı; siber zorbalığa yatkınlık düzeyleri açısından özel yetenekli olarak belirlenmiş öğrenciler ile özel yetenekli olmayanların arasında herhangi bir bağlantının olup olmaması durumunu inceleyerek ulaşılan bulgular neticesinde siber mağduriyet yaşamakta olan ya da yaşama olasılığı bulunan çocuklara sahip ailelere yol göstermektir. Araştırmanın evrenini internet ve sosyal medyayı daha çok kullanan ortaöğretim öğrencileri oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini ise 2019-2020 eğitim-öğretim yılında Ankara ilinde öğrenim görmekte olan, 93'ü kız, 105'i erkek olmak üzere, 198 ortaöğretim öğrencisi oluşturmaktadır.

Verilerin toplanmasında "Siber Zorbalık Ölçeği" ile demografik bilgileri içeren "Kişisel Bilgi Formu"ndan yararlanılmıştır. Araştırmada betimsel istatistik ölçüler (frekans ve yüzdeleri) kullanılmış, normal dağılımın olmadığı yerlerde ise korelasyon testi yerine non parametric Mann Whitney U testi uygulanmıştır.

Yapılan araştırmada; ortaöğretim öğrencilerinin gerek siber zorbalığa maruz kalma gerekse siber zorbalık yapma düzeylerinin yüksek olduğu, ancak siber zorbalık düzeyleri ile "velilerinin internet kullanım denetimi" ve "internetin en çok hangi amaç için kullanıldığı" kategorilerinde anlamlı bir ilişki olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca, bu araştırmaya katılan ve siber zorbalık mağduru olduğunu ifade eden öğrencilerin herhangi bir yetiştikenden destek alma noktasında okul türüne göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Özel yetenekli çocuk, Siber mağduriyet, Siber zorbalık.

ABSTRACT

The purpose of this research; To guide families with children who are or are likely to experience cyber victimization as a result of the findings by examining whether there is any connection between students who are determined to be specially gifted and those who are not gifted in terms of cyberbullying susceptibility. Secondary school students who use the internet and social media more have constituted the universe of the study. The sample of the study consists of 198 secondary school students, 93 of whom are girls and 105 of whom are boys, studying in Ankara in the 2019-2020 academic year.

The "Cyber Bullying Scale" and "Personal Information Form" containing demographic information were used to collect data. Descriptive statistical measures (frequency and percentages) were used in the study, and where there was no normal distribution, non-parametric Mann-Whitney U test was used instead of correlation test.

In the research conducted; It has been concluded that secondary school students have high levels of cyberbullying and cyberbullying, but there is no significant relationship between the levels of cyberbullying and the categories of "parents' internet use control" and "for what purpose the internet is used most". In addition, it was concluded that students who participated in this study and stated that they were victims of cyberbullying did not differ according to the type of school in terms of getting support from any adult.

Keywords: Child with special ability, Cyber victimization, Cyberbullying.

1. GİRİŞ

Siber zorbalık kavramına ilişkin yapılan literatür taramasında birçok değişik tanıma ulaşılmıştır. Çalışmasında bu ifadeye ilk kez yer veren Belsey (2008) siber zorbalık için; “bir ya da birden fazla kişinin diğer insanları rahatsız etmek, onları psikolojik, sosyolojik hatta ekonomik açıdan zarara uğratmak için elektronik posta, mobil, internet ve diğer iletişim teknolojilerini kullanması” tanımını yapmıştır. Yapılan bu tanımdan sonra benzer tanımlamalar çeşitli literatür çalışmalarında ortaya çıkmaya başlamıştır. Juvonen ve Gross (2008)’un siber zorbalık tanımlaması; “iletişim teknolojileri aracılığıyla herhangi bir kişiye veya kişilere gözdağı verme, onları aşağılama hareketidir” şeklindedir. Bir diğer tanımlamayı yapan araştırmacılar ise Price ve Dalgleish (2010) tir. Bu araştırmacılar siber zorbalık için; “Bir kişinin başka bir kişiyi iletişim teknolojilerini kullanıp, agresif bir şekilde ve isteyerek zarara uğrattığı zorbalık çeşididir.” tanımlamasını yapmışlardır.

Araştırmacıların literatürde belirttiği bu tanımların içerisinde şu ifadeler de yer vermek yanlış olmayacaktır; karşısındaki kişiye olumsuz bir harekette bulunmak için bilinmeyen numaradan arama yapılması, kim tarafından hazırlanıp gönderildiği bilinmeyen virüslerin mail yoluyla kişiye gönderilmesi, kişiyi aşağılamak, gözdağı vermek için mesajlar veya mailler gönderilmesi, mobil telefonların kameraları ile kişilerin uygunsuz çekimlerinin yapılması ve kişinin talebi dışında internette paylaşılması, kişilere dair hakaret içeren, kötüleyen internet sayfaları hazırlamak (Arıcağ 2009; Baştürk, Sayımer, Salı ve Başak 2014). Siber zorbalığı iki kategoriye ayıran Arıcağ (2011) bunlardan ilkinin elektronik ortamda yapılan zorbalık olduğunu (electronic bullying) belirtmiştir. Elektronik zorbalık ifadesi ile Arıcağ (2011) hedeflenen kişilerin şifrelerini kırmak ve internet sitelerine el koymak (hacking) tarzı teknik zorbalıklardan bahsetmektedir. İkinci kategoride yer alan zorbalık ise bilgisayar, mobil ve internet gibi iletişim teknolojileri aracılığıyla hedeflenen kişileri daima tedirgin etme, aşağılama, hatta kişinin isteği dışında fotoğrafını paylaşma tarzı beşeri ilişkileri kapsayan zorbalıktır (e-communication bullying).

Siber zorbalar, ne tür bir saldırı türü yapacağını belirleyerek hedeflenen kişiyi aşağılamayı, ona gözdağı vermeyi, tedirgin edip korkutmayı hedeflemektedir. Bu saldırı türlerinin en sık kullanılanları şu şekildedir (Küçük 2016, 12):

1. Kızdırmak-Öfkelenlendirmek (Flaming): Yakıksız, çirkin, agresif içerikli mesajlar göndermek.
2. Bıktırmak-Aşağılamak (Harassment): Hedeflenen kişiyi daima tedirgin edici, onu

korkutucu, aşağılayıcı mesajlar göndermek.

3. Siber taciz (Cyberstalking): Hedeflenen kişiyi devamlı tehdit eden mesajlar yollamak.
4. Karalama (Denigration): Gerçeklikle ilişkisi olmayan çok kötü suçlamalar yapmak.
5. Taklit etme (Impersonation): Hedeflenen kişinin başkalarınca olumsuz, kötü, suçlu gözükmesini sağlamak ya da bunu gerçekleştirmek için sanal ortamda onun kimliğine bürünmek.
6. İfşa (Outing): Kişiyi özgü, saklı veya hassas durum ve bilgileri başka kişilere ulaştırmak.
7. Kandırmak (Trickery): Hedeflenen kişiye ait onu zorda bırakacak özel bilgilerini hileyle, yalanla ele geçirmek ve yaymak.
8. Dışlamak (Exclusion): hedeflenen kişiyi internetteki online bir platformdan isteyerek çıkarmak.
9. Cinsel içerikli mesajlaşmak (Sexting): Hedeflediği kişiyi zorda bırakacak cinsellik içeren resim, görüntü veya sesleri başkaları ile paylaşmak.
10. Utandırmak (Embarrass): Hedeflenen kişinin bir fotoğraf ya da görüntüsünü montaj yoluyla değiştirerek kişinin izni olmadan onu utandırmak amaçlı paylaşmak.

1.1. Aralarındaki Benzerlik ve Farklılıklar Açısından Geleneksel Zorbalık ve Siber Zorbalık

Her iki zorbalık çeşidi arasında bir bağlantı olduğunu savunan araştırmacılar yaptıkları araştırmalarda bu durumu doğrular sonuçlara ulaşılmıştır (Stys 2004; Li 2007; Erdur-Baker ve Kavşut 2007; Erdur-Baker 2010). Ybarra ve Mitchell (2004) yaptıkları araştırmalarda geleneksel zorbalık yapan gençlerin çoğunluğunun online platformlarda da zorbalık yapmaya devam ettiğini, hatta okul ortamında zorbalık yapan, kaba kuvvet gösterenlerin %55’inin sanal ortamda siber mağdur olduğunu tespit etmiştir. Siber mağduriyet bu bağlamda tanımlanması zaruri bir terim olmaktadır. Buna göre siber mağduriyet; bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığı ile bir bireyin ya da toplumun, kurumsal ya da bireysel fark etmeksizin, teknik yollarla sanal ortamda mağdur olabileceği davranışlarla karşı karşıya kalması ve bunun neticesinde ekonomik ve psikolojik açıdan ciddi sorunlar yaşaması durumudur (Arıcağ, Tanrıku ve Kınay 2012). Arıcağ (2011) siber zorbalık için; “akran zorbalığının sanal platformlarda gerçekleştirilme hali” ifadelerini kullanmaktadır.

Zorbalık ile siber zorbalığın arasında birbirini

destekleyen, besleyen durumları olmasına karşın, niteliksel açıdan bakıldığında aralarında önemli farklılıklar olduğu görülmektedir (Jose ve Camarero 2011).

Bu bağlamda yapılan incelemelerde geleneksel zorbalık, hedeflenen kişiye karşı fiziki atak biçiminde (tekme atma, itekleme ya da vurma gibi) veya diğerlerinden dışlama, hakikat ile ilgisi olmayan rivayetler çıkararak başkalarına karşı kişiye kötü gösterme şeklindeki “sosyal saldırganlık” olarak anlaşılmaktadır. Aslında zorbalığın temelinde sosyal saldırganlığın olduğu söylenebilir. Siber zorbalığın temelinde de sosyal saldırganlık mevcut olmasına karşın bu tür zorbalıkta kullanılan yöntemler, araç ve gereçler değişmektedir. Geleneksel zorbalığa bakıldığında zorbalık yapan kişi mağdur olan kişiye göre görece daha güçlüdür. Siber zorbalıkta ise zorbanın ya da mağdurun fiziki durumlarının hiçbir önemi yoktur (Eroğlu ve Peker 2011). Günlük hayatta bazı bireylerin fiziki olarak zayıf, çelimsiz olduğu, bazılarının ise sosyal yönden zayıf ve arkadaşının neredeyse hiç olmadığı görülmektedir. Buna karşın, bu bireyler arasında siber zorbalıkların çıkması olasıdır. Çünkü bu bireyler teknolojiyi son derece başarılı ve amaca yönelik kullanabilme yetilerine sahiptirler (Hinduja ve Patchin 2006). Kısaca, siber zorbalık yapan bireylerin, teknolojiye yönelik ilgileri, becerileri diğer bireylere oranla daha fazladır. Fiziksel açıdan düşük bir bünyeye sahip olan bir siber zorba sanal ortamda kimliğini gizlemenin verdiği rahatlıkla, hedeflediği kişilere yönelik siber saldırılarını gerçekleştirmekten çekinmez, korkmaz. Siber zorba, toplumca belirlenen normları uymayarak bir bakıma kendini özgür hisseder. Bu durum da siber zorbanın istediği düzeyde saldırılar yapmasına olanak tanır (Hinduja ve Patchin 2006).

Siber zorbalık günün her saati gerçekleştirilebilirken geleneksel zorbalığın genellikle okul ortamında ya da gün içerisinde gerçekleştirildiği söylenebilir (Cunningham 2007; Olweus, 1999). Günün her saati siber zorba tarafından kendisine saldırılma durumu yaşayan mağdur için psikolojik açıdan yıpratıcı ve etkisinin geleneksel zorbalığa göre daha fazla olduğunu söylemek doğru olacaktır. Bir diğer açıdan bakıldığında, geleneksel zorbalığın yapıldığı ortamdaki kişiler bu olaya şahitlik edebilirken, siber zorbalıkta istenirse dünyanın çok uzak köşesindeki bir kişiye bile ulaşmak ve duruma şahitlik etmesini sağlamak mümkün olacaktır (Shariff 2008). Siber zorbalık yapan kişi mağdurun tepkilerini sanal ortamda kısa süre içerisinde göremeyebilir. Bunun sonucunda mağdurdan herhangi bir tepki almayan zorbanın pişmanlık ya da empati gibi duyuşsal tepkiler vermesi de mümkün değildir. Tüm bunlar siber zorbalığın geleneksel zorbalığa göre yapılmasını kolaylaştıran

unsurlardır. Bu anlatılanlardan da anlaşılacağı üzere, siber zorbalığın geleneksel zorbalığa göre son derece tehlikeli olduğu söylenebilir (Li, Cross ve Smith 2012: akt. Serin 2012).

1.2. Özel Yetenekli Öğrenciler

Bilim ve Sanat Merkezi Yönergesinde (2015) özel yetenekli birey için şu tanımlama yapılmıştır: “Akranlarına oranla liderlik özellikleri, sanatsal beceriler, yaratıcı düşünme, zekâ kapasitesi ya da herhangi spesifik bir alanda üst performansı olan bireylerdir”.

Bu noktada, özel yetenekli bireylerin sahip oldukları yetenek ve kapasiteleri en üst düzeyde kullanmaları ve bu sayede yaşadıkları topluma en yüksek düzeyde fayda sağlayabilmeleri için gelişimsel özelliklerinin iyi bilinmesi ve buna göre geliştirilmesi son derece önemlidir.

İlgili alanda yapılan araştırma ve çalışmalar neticesinde özel yeteneklilerin gelişim özellikleri aşağıdaki alt başlıklarda incelenmektedir: zihinsel, bedensel, dilsel, sosyal ve kişisel özellikler. Aşağıda bu özellikler ayrı ayrı ele alınmıştır.

1.2.1. Zihinsel Gelişim Özellikleri

Zihinsel gelişim özellikleri incelendiğinde, özel yetenekli bireylerin bu gelişim özelliklerinin diğer alt özelliklere göre çok daha hızlı gerçekleştiği, buna göre özel yetenekli bireylerin aşağıda verilen şu özelliklere sahip olduğu tespit edilmiştir:

- Hızlı öğrenirler.
- Yaratıcıdırılar.
- Meraklıdırılar.
- Dikkatli ve uyanıktırlar.
- Sözel alan becerileri akranlarından ileridir.
- Özellikle ilgilendikleri alanlarda okuma merakları çok yüksektir, normalden çok daha erken okurlar.
- Akranlarıyla zaman geçirmektense daha büyük yaştakilerle zaman geçirmeyi tercih ederler.
- İlgi alanlarına yönelirler.
- Dikkat süreleri uzundur.
- Akranlarına göre mizahi yönleri daha çok gelişmiştir.
- Sıradan çalışmalar yerine kendilerini zorlayabilecek, yeni çalışmalara yönelirler.
- Bilgiyi uzun süre hafızalarında tutabilirler.
- Yaşıtları ile karşılaştırıldığında, karşılaştıkları problemlere yönelik problem

çözme kapasiteleri daha iyidir (Özbay 2013, 31).

1.2.2. Bedensel Gelişim Özellikleri

Bu gelişimsel özelliğe yönelik özel yetenekli bireylere özgü spesifik özellikler şu şekilde belirlenmiştir;

- İnce motor becerilerinin gelişimi yaşlılarından daha erken tamamlanır.
- Enerjik ve hareketlidirler.
- Duyu organlarının yaşlılarına göre daha hassas ve daha gelişmiş olduğu tespit edilmiştir.
- Özel yetenekli bireylerin anne ve babaları ilk dönemlerinde çok az ağladıklarını, beslenmelerinde hiçbir problem yaşanmadığını ve sağlıklı bir bebeklik dönemi geçirdiklerini belirtmişlerdir.
- Bedensel açıdan incelendiğinde, yaşlılarına göre ortalamanın üzerindedir (Ataman 2008).

1.2.3. Dil Gelişim Özellikleri

Özel yetenekli bireylerin dil gelişimi de diğer gelişim özellikleri gibi yaşlılarından daha hızlıdır. Bu başlık altındaki özellikler şunlardır:

- Okumaya olan ilgilerine paralel olarak kelime hazneleri akranlarına oranla çok daha fazladır.
- Akıcı konuşurlar.
- Soyut kavramları yaşlılarına oranla çok daha erken öğrenirler ve yerinde kullanabilirler.
- Entelektüel sohbetlere katılabilirler.
- Karşılaştıkları bir durumda problemlerini, ihtiyaçlarını açık ve anlaşılır bir biçimde anlatabilirler (Bildiren 2011, 71).

1.2.4. Sosyal Gelişim Özellikleri

Sosyal gelişim özellikleri açısından özel yetenekli bireyler akranlarından şu özelliklerle ayrılırlar:

- Kendilerinden emindirler, dostça davranırlar.
- Bir konuşma ortamında kendisine duygu, düşünce, istek ve arzularını anlatan kişilerin bu düşüncelerini önceden yorumlayabilme, empati kurabilme özellikleri vardır.
- Bir grup içerisindeki liderin sorumluluğunu, rolünü kolaylıkla kavrayabildikleri, bu sebeple de ihtiyaç sahiplerine karşı son derece hassas bir yapıda oldukları için genellikle buldukları ortamda liderlik yönleriyle ön plana çıkarlar.
- Başka bireyler ile kısa sürede içten dostluk ve

arkadaşlık ilişkileri kurabilir ve bu ilişkilerini geniş bir zaman dilimine yayabilirler.

- Karşılaşılan yeniliklere, sosyal ortamlara kısa zamanda adapte olabilirler.
- Çoğunlukla arkadaşlık ettikleri kişiler yaş olarak kendilerinden daha büyük kişilerdir. Çevrelerinde tanıdıkları birçok büyüklere ile rahatlıkla iletişim kurabilir, onlar tarafından ortama dâhil edilebilirler (Davaslıgil 1990; Özkan 2009).

1.2.5. Kişilik Gelişim Özellikleri

Yukarıda ele alınan tüm özel yeteneklilere ait gelişim özelliklerinde olduğu gibi, kişilik gelişim özellikleri için de “yaşlılarına kıyasla daha ilerdedir” denebilir. Özel yeteneklilere has kişisel gelişim özellikleri literatürde şu şekilde yer almaktadır:

- İlgilerinin olduğu alan ve konuya dair yoğunlaşma, motive olma ihtiyacı hissetmezler, azimli bir şekilde araştırmalar yapıp, çıkarsamalar elde ederek sonuca ulaşabilirler.
- Öz eleştiri yapabilme yetenekleri vardır. Bununla birlikte kapasitelerinin ve bireysel yeteneklerinin bilincindedirler. Fakat sahip oldukları bu yeteneklerini yaşadıkları toplum içerisinde farklılık, üstünlük işareti göstermeyecek derecede mütevazıdırlar.
- Ulaşmak istedikleri noktaları, hayalleri vardır. Yaşlılarına oranla çok daha duygusal bir yapıları vardır, küresel sorunlara karşı beklenenden çok daha yüksek duyarlılık gösterebilirler.
- Problem çözme becerileri son derece yüksektir. Kendilerine sorulan anlık sorulara karşı çok hızlı cevaplar bulabilir, yaşamında ortaya çıkan problemlere yönelik ise hızlı ve doğru çözüm yolları geliştirebilirler.
- Herhangi bir konuyla ilgili bir düşüncesi, fikri var ise bunu karşısındakiler ile paylaşma noktasında sorun yaşamazlar ve bu fikri benimsemişler ise sonuna kadar savunmaya devam ederler. Risk alabilme kapasiteleri çok gelişmiştir. Karşısında bulunan farklı görüşteki bireylere yönelik savlarını sonuna kadar savunurlar.
- Nüktedan bir yapıya sahiptirler. Mizah anlayışları ciddi manada gelişmiştir. Yapılan ince esprilere içinde buldukları ortamda en çabuk tepki verenler özel yetenekli bireylerdir.
- Estetik olguları çok gelişmiştir (Erdem 2015; Şenol 2011).

Bu kapsamda, ülkenin geleceği açısından son derece önemli bireyler olarak kabul edilen özel yetenekli çocukların, siber zorbalığa yatkın olma durumlarının incelenmesi, özel yetenekli olmayan öğrenciler ile karşılaştırılması, genel anlamda lise öğrencilerinin siber zorbalığa yatkınlıklarının belirlenmesi gerekmektedir. Gelişen teknolojinin olumlu kullanılması açısından belirlenen bu yatkınlık düzeylerinin bu alanda çalışmalar yapacak kişilere katkısı olacağı düşünülmüştür.

2. MATERYAL VE METOT

2.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada amaç; özel yetenekli olduğu tespit edilmiş öğrenciler ile özel yetenekli olmayanlar arasında siber zorbalık düzeyleri ve yatkınlıkları açısından bir bağlantının varlığını incelemek ve ortaya çıkacak bulgular neticesinde siber alanda mağdur olan ya da yaşama olasılığı bulunan çocuklara sahip ailelere yol göstermektir.

2.2. Araştırmanın Hipotezleri

Çalışmanın hipotezleri şunlardır:

1. Öğrencilerin siber zorbalığa yatkınlık düzeyleri ile cinsiyetleri arasında bir bağlantı vardır.
2. Öğrencilerin siber zorbalığa yatkınlık düzeyleri ile internete girme süresinin veliler tarafından denetlenme durumu arasında bir bağlantı vardır.
3. Siber zorbalığa yatkınlık düzeyleri ile interneti en çok kullanma amaçları arasında bir bağlantı vardır.
4. Siber zorbalığa maruz kalanlar içerisinde, bir yetişkinden destek alıp almama durumu açısından, özel yetenekli olduğu tespit edilmiş öğrenciler ile özel yetenekli olmayanlar arasında bir bağlantı vardır.

2.3. Araştırmanın Önemi

Çalışma, her geçen gün gelişen teknolojinin olumlu kullanılması, lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyleri hakkında farkındalık yaratması açısından son derece önemlidir.

2.4. Varsayımlar

Çalışmada ölçeğe katılan öğrencilerin verdikleri cevapların doğru olduğu varsayılmıştır.

Çalışma için belirlenen örneklem grubunun, çalışma evrenini temsil edebilecek kalite ve sayıda

olduğu varsayılmıştır.

Çalışmanın örneklemini oluşturan öğrenci grubunun ölçeği içtenlikle cevaplandıkları varsayılmıştır.

2.5. Sınırlılıklar

Çalışma;

- Ankara ilinde faaliyet gösteren ortaöğretim kurumlarından Gazi Anadolu Lisesi ve Aydınlikevler Anadolu Lisesi ile Mamak Bilim ve Sanat Merkezinde eğitim alan lise öğrencileri ile,
- Araştırmada kullanılan "Siber Zorbalık Ölçeği" ve araştırmaya katılıp, bu ölçeği uygulayan öğrencilerin cevapları ile sınırlandırılmıştır.

2.6. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada yöntem olarak nicel araştırma teknikleri içerisinde yer alan anket tekniği belirlenmiştir.

Araştırmanın hedef kitlesi 14-18 yaş grubu arasındaki ortaöğretim öğrencileridir. Hedef kitlenin bu öğrencilerden seçilme sebebi internet ve sosyal medya kullanımının bu yaş grubunda oldukça yaygın olmasıdır.

2.7. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2019-2020 eğitim-öğretim yılında eğitim alan lise öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklemi ise Ankara ilinde faaliyet gösteren Gazi Anadolu Lisesi, Aydınlikevler Anadolu Lisesi ve Mamak Bilim ve Sanat Merkezinde eğitim almakta olan, rastgele belirlenmiş ve ölçeği uygulamayı kabul eden lise öğrencileri oluşturmaktadır. Ölçek, maksimum sayıda öğrenciye uygulanarak bilimsel bir sonuca ulaşmak hedeflenmiştir.

2.8. Veri Toplama Araçları

Araştırmada verileri toplamak için kullanılacak araçlar; Stewart, Drescher, Maack ve Ebesutani (2014) tarafından geliştirilen ve Küçük (2016) tarafından Türkçeye çevrilmiş Kişisel Bilgi Formu ile Siber Zorbalık Ölçeği olarak belirlenmiştir.

2.8.1. Kişisel Bilgi Formu

Çalışma için kullanılması planlanan kişisel bilgi formu için, ölçeğe katılacak öğrencilerin sosyo-demografik hallerini tespit etmek amacıyla Stewart ve arkadaşlarınınca (2014) geliştirilmiş form kullanılmıştır.

Formun içeriğinde; katılımcı öğrencilerin

yaşları, sınıfları, cinsiyetleri, kardeş sayıları, ebeveynlerinin eğitim durumları, aylık kazançları, birlikte olma halleri ile cep telefonu, tablet ve bilgisayara sahiplik halleri ve bu sahipliğin süresi, kendilerinin kullandığı bir internetlerinin olup olmama durumu, internetleri var ise bunu daha çok hangi amaca yönelik kullandıkları, internette buldukları müddet, internet kullanımı için daha çok kullandıkları aracın hangisi olduğu, sosyal ağlara olan ilgi düzeyleri, gün boyunca başkaları ile mesajlaşmak için hangi sosyal ağı daha yoğun kullandıklarına ilişkin soruları kapsamaktadır.

Aşağıda, anketi dolduran öğrencilerin kişisel bilgi formlarına göre düzenlenen çizelgeler paylaşılmıştır.

Çizelge 1. Ankete katılan öğrencilerin sınıf düzeylerinin dağılımını gösterir tablo

	Frekans (f)	Oran (%)	Geçerli Oran (%)	Kümülatif Oran (%)
Değer	9	89	44,5	44,9
	10	69	34,5	79,8
	11	40	20,0	100,0
	Toplam	198	99,0	100,0
Kayıp Değer	2	1,0		
Toplam	200	100,0		

Ankete katılan öğrencilerin %44,9'unu 9.sınıflar (89 öğrenci), %34,8'ini 10. Sınıflar (69 öğrenci) ve %20,2'sini 11. Sınıflar (40 öğrenci) oluşturmaktadır.

Çizelge 2. Ankete katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımını gösterir tablo

	Frekans (f)	Oran (%)	Geçerli Oran (%)	Kümülatif Oran (%)
Değer	Erkek	105	52,5	53,0
	Kadın	93	46,5	47,0
	Toplam	198	99,0	100,0
Kayıp Değer	2	1,0		
Toplam	200	100,0		

Çizelge 2 incelendiğinde, ankete katılan öğrencilerin %47'sini (93 öğrenci) kız öğrenciler, %53'ünü (105 öğrenci) ise erkek öğrenciler oluşturmaktadır.

Çizelge 3. Ankete katılan öğrencilerin devam ettikleri eğitim kurumlarına göre dağılımını gösterir tablo

	Frekans (f)	Oran (%)	Geçerli Oran (%)	Kümülatif Oran (%)
Değer	BİLSEM	66	33,0	33,3
	Normal lise	132	66,0	66,7
	Toplam	198	99,0	100,0
Kayıp Değer	2	1,0		
Toplam	200	100,0		

Çizelge 3'te de görüldüğü gibi, ankete katılan öğrencilerin %66,7'sini (132 öğrenci) ortaöğretim kurumuna devam eden öğrenciler oluştururken, %33,3'ünü (66 öğrenci) Bilim ve Sanat Merkezi öğrencileri oluşturmaktadır.

Çizelge 4. Ankete katılan öğrencilerin ebeveyn eğitim durumunu gösterir tablo

	Frekans (f)	Oran (%)	Geçerli Oran (%)	Kümülatif Oran (%)
Anne Eğitim Durumu				
Değer	Okur-yazar değil	0	0	0
	İlkokul	15	7,5	7,6
	Ortaokul	18	9,0	9,1
	Lise	59	29,5	29,8
	Üniversite	93	46,5	47,0
	Y.Lisans - Doktora	13	6,5	6,6
	Toplam	198	99,0	100,0
Kayıp Değer	2	1,0		
Toplam	200	100,0		
Baba Eğitim Durumu				
Değer	Okur-yazar değil	1	,5	,5
	İlkokul	3	1,5	1,5
	Ortaokul	6	3,0	3,0
	Lise	47	23,5	23,7
	Üniversite	102	51,0	51,5
	Y.Lisans - Doktora	39	19,5	19,7
	Toplam	198	99,0	100,0
Kayıp Değer	2	1,0		
Toplam	200	100,0		

Çizelge 4'e bakıldığında, ankete katılan öğrencilerin annelerinin (%47-93 kişi) ve babalarının (%51,5-102 kişi) eğitim durumu olarak çok üniversite mezunu olduğu görülmektedir.

Çizelge 5. Ankete katılan öğrencilerin kişisel internet erişim durumlarını gösterir tablo

	Frekans (f)	Oran (%)	Geçerli Oran (%)	Kümülatif Oran (%)
Değer	,00	1	,5	,5
	Var	170	85,0	85,9
	Yok	27	13,5	13,6
Toplam	198	99,0	100,0	
Kayıp Değer	2	1,0		
Toplam	200	100,0		

Çizelge 5'teki bulgulara göre ankete katılan öğrencilerin %85,9'unun (170 öğrenci) kişisel internet erişiminin olduğu görülmektedir.

Çizelge 6. Ankete katılan öğrencilerden kişisel internet erişimi olanların ebeveyn denetimine tabi olma durumlarını gösterir tablo

	Frekans (f)	Oran (%)	Geçerli Oran (%)	Kümülatif Oran (%)
Değer	Var	66	33,0	38,6
	Yok	105	52,5	61,4
	Toplam	171	85,5	100,0
Kayıp Değer	29	14,5		
Toplam	200	100,0		

Çizelge 6 incelendiğinde, kişisel internet erişimi olan öğrencilerin %38,6'sı ebeveyn denetimine tabi iken geriye kalan %61,4'ünün bu denetime tabi olmadığı anlaşılmaktadır.

Çizelge 7. Ankete katılan öğrencilerin interneti en çok hangi amaçla kullandıklarını gösterir tablo

	Frekans (f)	Oran (%)	Geçerli Oran (%)	Kümülatif Oran (%)
Değer	Ders/ödev	37	18,5	18,7
	Eğlence	108	54,0	54,5
	Sosyal ağ	43	21,5	21,7
	Alışveriş	6	3,0	3,0
	Mail	1	,5	,5
	Haber edinme	2	1,0	1,0
	Diğer	1	,5	,5
	Toplam	198	99,0	100,0
Kayıp Değer	2	1,0		
Toplam	200	100,0		

Çizelge 7'deki bulgulara göre, ankete katılan lise öğrencilerinin %54,5'i (108 öğrenci) interneti en çok eğlence (dizi/film izlemek, oyun oynamak, müzik dinlemek) amaçlı kullanmaktadır. Bu öğrencileri %21,7'lik (43 öğrenci) oranı ile sosyal medya kullanımını takip etmektedir.

Çizelge 8. Ankete katılan öğrencilerin iletişim kurma araç tercihlerini gösterir tablo

	Frekans (f)	Oran (%)	Geçerli Oran (%)	Kümülatif Oran (%)
Değer	Sosyal Medya	53	26,5	27,0
	Whatsapp	126	63,0	64,3
	E-mail	11	5,5	5,6
	SMS	6	3,0	3,1
	Toplam	196	98,0	100,0
Kayıp Değer	4	2,0		
Toplam	200	100,0		

Çizelge 8 incelendiğinde, ankete katılan öğrencilerin iletişim kurma konusunda ilk tercihinin

%64,3 (126 öğrenci) ile Whatsapp programı olduğu görülmektedir. Bu programdan sonra en fazla tercih %27 (53 öğrenci) ile sosyal medya (facebook, instagram) olduğu anlaşılmaktadır.

2.8.2. Siber Zorbalık Ölçeği

Bu ölçek, adına üzerinde, siber zorbalık davranışlarını ölçebilmek amacıyla Regan W. Stewart, Christopher F. Drescher, Danielle J. Maack, Chad Ebesutani, ve John Young (2014) tarafından geliştirilmiştir.

Ölçekte yer alan toplam on altı sorudan iki tanesi çoktan seçmeli soru iken diğer on dört soru likert tipinde hazırlanmıştır.

Bu bağlamda en başta yer alan iki soru, sanal ortam içerisinde öğrencinin, hedeflediği herhangi bir kişiyi elektronik posta, mesaj, video gibi teknolojik materyaller kullanarak zorda bırakıp bırakmadığı ile ilgilidir. Sonrasında gelen on dört soru ise öğrencinin siber ortamda zorbalık ile karşılaşma hallerini ölçmektedir. Katılımcı öğrenciler beşli likert şeklinde hazırlanan sorular için "Hiç", "Neredeyse hiç", "Bazen", "Hemen hemen her zaman" ve "Her zaman" seçeneklerini kullanarak yanıt vermektedir.

Sorulan sorular içerik olarak; başka birisinin siber ortamda kendisini görsel, işitsel veya yazılı olarak tedirgin edip etmemesi, kendisine ait özel bilgilerin bilgisi ve izni olmadan başkalarının siber ortamda paylaşılması, soyutlanması, alay edilmesi, gözdağı verilmesi gibi durumlar ile karşı karşıya gelip gelmediğine yönelik hazırlanmıştır.

Ölçeği hazırlayan araştırmacılar tarafından aynı zamanda ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğine yönelik çalışmalar da gerçekleştirilmiş, bunun neticesinde ölçekte bulunan baştaki iki soru diğerlerinden ayrı tutulmuştur. Buna göre de ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik düzeyleri, araştırmacılar tarafından yüksek olarak tespit edilmiştir.

2.9. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması için Ankara ili İl Millî Eğitim Müdürlüğünden gerekli onayların alınması için başvurulmuştur. Bu süreçte, verilerin toplanması için belirlenen örneklem okulların idareleri ile irtibata geçilmiş ve onayların kurumlara ulaşmasından hemen sonra ivedilikle veri toplama işlemlerinin gerçekleşmesi hususunda görüş alışverişinde bulunulmuştur. Veri toplama esnasında "gönüllülük esası" ve "rastgele seçim" kriterlerine göre seçimler yapılmıştır. Rastgele örneklemede araştırmacının önyargılarının, evren üzerinden örneklem belirlenmesi üzerinde olabilecek olumsuz etkisi de giderilmektedir (Grix 2010).

2.10. Verilerin Analizi

Siber zorbalık ölçeğinden elde edilecek veriler SPSS v.21 (Statistical Package for Social Sciences) programı ile analiz edilerek bulgulara ulaşılmıştır.

3. BULGULAR

Elde edilen veriler ışığında aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Çizelge 9. Ankete katılan öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma düzeylerini gösterir tablo

		Frekans (f)	Oran (%)	Geçerli Oran (%)	Kümülatif Oran (%)
Değer	Maruz kalmadım	115	57,5	57,5	57,5
	Maruz kaldım	85	42,5	42,5	42,5
Toplam		200	100,0	100,0	100,0

Çizelge 9'daki bulgulara göre, ankete katılan öğrencilerin %57,5'i (115 öğrenci) siber zorbalığa maruz kalmadıklarını ifade etmişlerdir. Siber zorbalığa maruz kaldığını ifade eden %42,5'lik (85 öğrenci) grubun bu zorbalığa nasıl maruz kaldığını gösterir tablo aşağıda verilmiştir.

Çizelge 10. Siber zorbalığa maruz kalanların hangi siber zorbalık ile karşılaştıklarını gösterir tablo

		Frekans (f)	Oran (%)	Geçerli Oran (%)	Kümülatif Oran (%)
Değer	E-mail	1	0,5	1,17	1,17
	Kişisel video	2	1,0	2,35	2,35
	Yazılı mesaj	3	1,5	3,51	3,51
	Sosyal ağ	30	15,0	35,1	35,1
	Resimli mesaj	4	2,0	4,70	4,70
	Chat, sohbet odası	12	6,0	14,10	14,10
	Karşılıklı mesaj	9	4,5	10,53	10,53
	Oyun esnasında	20	10,0	23,50	23,50
	Şahsi blog	4	2,0	4,70	4,70
	Toplam		85	42,5	100,0
Kayıp Değer		115	57,5		
Toplam		200	100,0		

Çizelge 10 incelendiğinde, siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin bu durumu en çok %35,1 (30 öğrenci) ile sosyal medyada yaşadıkları görülmektedir. Sosyal medyadan sonra, bu öğrencilerin siber zorbalığa en çok maruz kaldığı platformların %23,5 (20 öğrenci) ile oyunlar olduğu belirtilmiştir.

Çizelge 11. Ankete katılan öğrencilerin siber zorbalık yapma düzeylerini gösterir tablo

		Frekans (f)	Oran (%)	Geçerli Oran (%)	Kümülatif Oran (%)
Değer	Yapıyorum	56	28,0	100,0	100,0
Kayıp Değer		144	72,0		
Toplam		200	100,0		

Çizelge 11'de gösterildiği gibi, ankete katılan öğrencilerin %28,0'ı (56 öğrenci) siber zorbalık yaptıklarını ifade etmişlerdir.

Çizelge 12. Siber zorbalık yapanların bunu yaparken hangi araçları kullandığını gösterir tablo

		Frekans (f)	Oran (%)	Geçerli Oran (%)	Kümülatif Oran (%)
Değer	E-mail	1	0,5	1,78	1,78
	Kişisel video	1	0,5	1,78	1,78
	Yazılı mesaj	6	3,0	10,71	10,71
	Sosyal ağ	14	7,0	24,92	24,92
	Resimli mesaj	2	1,0	3,56	3,56
	Chat, sohbet odası	5	2,5	8,90	8,90
	Karşılıklı mesaj	3	1,5	5,34	5,34
	Oyun esnasında	22	11,0	39,16	39,16
	Şahsi blog	2	1,0	3,56	3,56
	Toplam		56	28,0	100,0
Kayıp Değer		144	72,0		
Toplam		200	100,0		

Çizelge 12'deki bulgulara göre, ankete katılan öğrencilerden siber zorbalık yapanların, bu zorbalıkları en çok %39,16 ile (22 öğrenci) oyunlarda yaptıkları görülmektedir. Bunu, %24,92 ile (14 öğrenci) sosyal ağ platformları izlemektedir.

Çizelge 13. Ankete katılan öğrencilerin çevrimiçi kavgalara katılma durumunu gösterir tablo

		Frekans (f)	Oran (%)	Geçerli Oran (%)	Kümülatif Oran (%)	
Değer	Hiç	76	38,0	38,4	38,4	
	Neredeyse hiç	41	20,5	20,7	59,1	
	Bazen	48	24,0	24,2	83,3	
	Hemen hemen her zaman	18	9,0	9,1	92,4	
	Her zaman	15	7,5	7,6	100,0	
	Toplam		198	99,0	100,0	
	Kayıp Değer		2	1,0		
Toplam		200	100,0			

Çizelge 13'e göre, ankete katılan öğrencilerin %38,4'ü (76 öğrenci) online (çevrim içi) kavgalara "hiç katılmadıklarını" ifade ederken, %24,2'si (48 öğrenci) "bazen" katıldıklarını belirtmiştir.

Çizelge 14. Ankete katılan öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri ile cinsiyetleri arasındaki ilişkiyi gösterir tablo

	Cinsiyet	Durumlar					
		Değer		Kayıp		Toplam	
		N	Oran (%)	N	Oran (%)	N	Oran (%)
Siber zorbalığa maruz kalma	Erkek	41	39,0	64	61,0	105	100,0
	Kadın	70	75,3	23	24,7	93	100,0

Çizelge 14 incelendiğinde, ankete katılan kız öğrencilerin %75,3'ünün (70 kız öğrenci) ve erkek öğrencilerin %39'unun (41 erkek öğrenci) "Siber zorbalığa maruz kalmadım" dediği görülmüştür. Bu durumda, erkek öğrencilerin %61'i (64 erkek öğrenci) siber zorbalığa maruz kalmıştır.

Çizelge 15. Ankete katılan öğrencilerin siber zorbalık yapma durumları ile cinsiyetleri arasındaki ilişkiyi gösterir tablo

	Cinsiyet	Durumlar					
		Değer		Kayıp		Toplam	
		N	Oran (%)	N	Oran (%)	N	Oran (%)
Siber zorbalık yapma durumu	Erkek	72	68,6%	33	31,4%	105	100,0%
	Kadın	70	75,3%	23	24,7%	93	100,0%

Çizelge 15'te belirtilen bulgulara göre, ankete katılan kız öğrencilerin %75,3'ünün (70 kız öğrenci) ve erkek öğrencilerin %68,6'sının (72 erkek öğrenci) "siber zorbalık yapmıyorum" dedikleri görülmektedir. Bu durumda, ankete katılan kız öğrencilerin %24,7'si ile erkek öğrencilerin %31,4'ünün siber zorbalık yaptıkları anlaşılmaktadır. Bu noktada, Şekil 16'da "siber zorba olma" ya da "siber zorbalık ile karşılaşma" durumlarıyla cinsiyet arasındaki dağılımın normal olmadığı tespit edilmiştir ($P < 0.05$). Bu tespitten hareketle, normal dağılımda uygulanması düşünülen korelasyon testi yapılmamış, yerine non parametric Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular Şekil 17'de paylaşılmıştır. Ayrıca, bu noktadan sonraki tüm analiz sonuçlarında normallik tespit edilemediği için sadece non parametric Mann Whitney U testi sonuçları tablolar halinde paylaşılmıştır.

Çizelge 16. Siber zorbalık yapma veya siber zorbalığa maruz kalma durumları ile cinsiyet arasındaki dağılımın normallik tablosu

	Normallik Testleri					
	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	df	Sig.	İstatistik	df	Sig.
Cinsiyet	,344	142	,000	,636	142	,000
Siber zorbalık yapma veya siber zorbalığa maruz kalma durumları	,526	142	,000	,058	142	,000

a. Lilliefors Significance Correction

Çizelge 17. Siber zorbalık yapma veya siber zorbalığa maruz kalma durumları ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi gösterir tablo

Test İstatistikleri ^a	
Siber zorbalık yapma veya siber zorbalığa maruz kalma durumları	
Mann-Whitney U	379,500
Wilcoxon W	974,500
Z	-,822
Asymp. Sig. (2-tailed)	,411

a. Grup Değişkeni: Cinsiyet

Çizelge 17 incelendiğinde, elde edilen değer 0.05'ten büyük olması sebebiyle farkın anlamlı olmadığı görülmektedir. Özetle, ankete katılan öğrencilerin potansiyel "siber zorba" olma durumlarıyla siber zorbalık ile karşılaşmış olma durumlarının cinsiyet değişkeni ile arasında anlamlı bir bağlantı tespit edilememiştir.

Çizelge 18. Ankete katılan öğrencilerin siber zorbalık yapma veya siber zorbalığa maruz kalma durumları ile internete girme süresinin veliler tarafından denetlenme durumu arasındaki ilişkiyi gösterir tablo

Test İstatistikleri ^a	
Siber zorbalık yapma veya siber zorbalığa maruz kalma durumları	
Mann-Whitney U	201,500
Wilcoxon W	729,500
Z	-,637
Asymp. Sig. (2-tailed)	,524

a. Grup Değişkeni: Ebeveyn Denetimi

Çizelge 18 incelendiğinde, ankete katılan öğrencilerin potansiyel "siber zorba" olma durumlarıyla siber zorbalık ile karşılaşma durumlarının, "internetten girme süresinin veliler tarafından denetlenme" değişkeni ile arasında, elde edilen değer 0,05'ten büyük çıkması sebebiyle, anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Çizelge 19. Ankete katılan öğrencilerin siber zorbalık yapma veya siber zorbalığa maruz kalma durumları ile interneti en çok kullanma amaçları arasındaki ilişkiyi gösterir tablo

Test İstatistikleri ^a	
Siber zorbalık yapma veya siber zorbalığa maruz kalma durumları	
Mann-Whitney U	168,000
Wilcoxon W	574,000
Z	,000
Asymp. Sig. (2-tailed)	1,000
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	1,000 ^b

a. Grup Değişkeni: Ebeveyn Denetimi
b. Eşitlikler için düzeltme yapılmadı

Çizelge 19'daki bulgulara göre, ankete katılan öğrencilerin siber zorbalık yapma veya siber

zorbalığa maruz kalma durumları ile interneti en çok kullanma amaçları arasında, elde edilen değer 0,05'ten büyük çıkması sebebiyle, anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Çizelge 20. Ankete katılan öğrencilerden siber zorbalığa maruz kalanların içerisinde bir yetişkinden yardım isteyip istememe durumu açısından özel yetenekli öğrenciler ile özel yetenekli olmayan öğrenciler arasındaki ilişkiyi gösterir tablo

Test İstatistikleri ^a	
Yetişkinden yardım istemek	
Mann-Whitney U	4278,500
Wilcoxon W	6489,500
Z	-,274
Asymp. Sig. (2-tailed)	,784

a. Grup Değişkeni: Ebeveyn Denetimi

Çizelge 20'ye bakıldığında, ankete katılan öğrencilerden siber zorbalığa maruz kalanların içerisinde bir yetişkinden yardım isteyip istememe durumu açısından özel yetenekli öğrenciler ile özel yetenekli olmayan öğrenciler arasında, elde edilen değer 0,05'ten büyük çıkması sebebiyle, anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırmada ortaya çıkan bulgulara bağlı şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Ankete katılan öğrencilerin %42,5'i (85 öğrenci) siber zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

Topçu ve Baker (2016), Ege Eğitim Dergisi'nde yayınladıkları "Zorbalığa Uğrayan Ergenlerin Yardım Alma Davranışı ve Yardım Kaynakları" isimli makalelerinde, 1369 öğrenci ile çalışmışlar ve elde ettikleri bulgulara göre çalışmaya katılan öğrencilerin yaklaşık %25'inin siber mağdur olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bunun yanında, ülkemizde konuyla ilgili yapılan araştırma sonuçları siber zorbalığın ilköğretim çağındaki öğrenci grupları arasında bile görüldüğünü belirlemiştir (Dilmaç ve Aydoğan 2010; Ayas ve Horzum 2012). Ayas ve Horzum (2012) çalışmalarında 413 ilköğretim öğrencisi ile siber zorbalık konusunda çalışmışlardır. Elde edilen sonuçlara göre, çalıştıkları öğrencilerde siber zorbalıkla karşı karşıya kalma oranı %18,6 olarak belirlenmiştir. Benzer bir şekilde, Peker (2015) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, ortaokul öğrencilerinden siber mağdur olanların oranı %65 olarak tespit edilmiştir.

Oranlar dikkate alındığında, her yaş grubunda çok ciddi bir oranda siber mağduriyet olduğu görülmektedir. Çalışmanın sonuçları, literatürde elde edilen sonuçlar ile benzerlik göstermektedir.

2. Ankete katılan öğrencilerin %28,0'ı (56 öğrenci) siber zorbalık yaptıklarını ifade etmişlerdir.

Yukarıda belirtilen araştırmalardan hareketle, Ayas ve Horzum (2012) çalışmalarında 413 ilköğretim öğrencisi içerisinde siber zorbalık yapanların oranı %11,6 olarak belirlemiştir. Peker (2015) ise çalışmasına katılan öğrencilerin %46'sının siber zorbalık davranışı gösterdiğini tespit etmiştir. Bu araştırmaların sonuçlarıyla hazırlanan bu araştırmada ulaşılan sonuçlar paralellik göstermiş ve oransal bazda yüksek bir siber zorbalık uygulayan öğrenci kitlesi tespit edilmiştir.

Gerek siber zorbalığa maruz kalma gerekse siber zorbalık yapma oranlarının rakamsal değerleri son derece dikkat çekicidir. Bu noktada, gerek ebeveynler gerek öğretmenlerin siber zorbalık farkındalık derecelerinin düşük olduğu sonucu çıkarılabilir.

3. Çalışmanın ilk alt amacına bağlı olarak; ankete katılan öğrencilerin siber zorba olma ya da siber zorbalıkla karşılaşma halleriyle cinsiyetleri arasında anlamlı bir bağlantı bulunamamıştır.

Alanyazın araştırıldığında, bu alandaki çalışmaların büyük bir kısmında erkeklerin siber zorbalık yapma düzeyinin kadınlara göre daha yüksek olduğu, bununla aynı düzeyde, siber zorbalıkla karşılaşma düzeylerinin de daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Bununla ilgili örnek araştırmalardan birisi Tanrıku ve Campbell tarafından 2015 yılında gerçekleştirilmiştir. Çalışma ortaokulda ve lisede eğitim gören 500 öğrenci ile yapılmış ve erkek öğrencilerin siber zorbalığının kız öğrencilerden fazla olduğu ortaya çıkartılmıştır.

Calvete vd. (2010) ise 1431 öğrenci ile gerçekleştirdikleri araştırmalarında erkeklerin kadınlara göre siber zorbalığa daha yatkın olduğunu bulmuşlardır. Çalışmada elde edilen sonuçlar bu iki araştırmadaki sonuçlar ile farklılık göstermektedir. Yukarıda belirtilen araştırma sonuçlarına karşın, cinsiyetin ile siber zorbalığa yatkınlık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı bulgusuna ulaşan araştırmalar da bulunmaktadır (Antoniadou, Kokkinos ve Markos 2016; Balakrishnan 2015; Çivilidağ ve Cooper 2013; Makri-Botsari ve Karagianni 2014). Çalışma, bu araştırma sonuçları ile benzerlik göstermiştir.

4. Çalışmada ölçüğü dolduran katılımcıların siber zorba olma durumları ya da siber zorbalık ile karşı karşıya kalma halleriyle velilerce internette geçirilen zamanın denetlenmesi durumu arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

Yapılan bazı araştırmalarda, çocukların teknoloji kullanma sıklıkları ile ebeveyn kontrolünün siber

zorbaliğı etkilediğı görülmüştür. Bu noktada çocukların, özellikle internet kullanımlarında, ebeveynlerinin sıkı kontrolleri altında olmalarının siber zorba olmalarını engellediğı, özete aralarında anlamlı bir bağlantı olmadığı ortaya çıkmıştır (Aoyama, Utsumi ve Hasegawa 2012; Palermi vd. 2017; Tabak ve Köymen 2014). Elde edilen bu sonuçlar, çalışmadaki sonuç ile farklılık göstermektedir.

5. Çalışmanın ölçeğine cevap veren katılımcıların siber zorba olma ya da siber zorbalık ile karşı karşıya kalma halleriyle interneti kullanım amaçları arasında gözle görülür bir fark tespit edilmemiştir.

Literatür incelendiğinde, internet kullanım süresinin veya internette vakit geçirme platformlarının bir değişken olarak incelendiğı sayısız araştırma vardır. Park, Na ve Kim (2014) 12-15 yaş arasındaki 1200 öğrenci ile gerçekleştirdiğı çalışmalarında, internette yoğun zaman geçiren öğrencilerin siber zorbalığa yatkınlıklarının daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Lee ve Shin (2017) ise yaklaşık 4000 öğrenciden elde ettiği verilerin analiz sonuçlarında, iletişim ve sosyal medya araçlarını çok yoğun kullanma ile siber zorbalığa yatkınlıkları arasında tespit edilen bir bağlantı yoktur. Bu araştırmaların sonuçları ile benzer sonuçlara ulaşan literatürde birçok araştırmaya rastlamak mümkündür (Arıca ve Özbay 2016; Balakrishnan 2015; You ve Lim 2016). Belirtilen bu çalışmaların sonuçlarıyla hazırlanan çalışmanın sonuçları arasında herhangi bir paralellik bulunmamaktadır. Çalışmaya katılan öğrencilerin oransal açıdan interneti en çok kullanma amacının eğlence olması, sosyal medya ve iletişim kanallarının bunun gerisinde kalması, siber zorbalık düzeyinin internet kullanım amacına bağlı kalmamasına sebep olarak gösterilebilir.

6. Ankete katılan öğrencilerden, siber zorbalığa maruz kalanların içerisinde bir yetişkinden yardım isteyip istememe durumu açısından, özel yetenekli olarak tanılanan öğrencilerle özel yetenekli olmayanların bakımından bir fark tespit edilmemiştir.

Topçu ve Baker (2016), Ege Eğitim Dergisi'nde yayınladıkları "Zorbaliğa Uğrayan Ergenlerin Yardım Alma Davranışı ve Yardım Kaynakları" isimli makalelerinde, 703 kız öğrenci ve 666 erkek öğrenci ile çalışmışlardır. Elde ettikleri sonuçlar arasında, "gerek geleneksel zorbalığa gerekse siber zorbalığa maruz kalanların bu konuyla ilgili yardım istedikleri ilk kişilerin en yakınlarındaki arkadaşları olduğu" sonucu da bulunmaktadır. Ayrıca, Li (2010) ve Ojanen'nin (2012) çalışmalarında elde ettikleri sonuçlara göre, yaşanan bir mağduriyet sonrası içinde bulunulan durumu bir yetişkine veya ebeveyne söyleyip yardım istemenin olası negatif durumlarını dikkate alan mağdurlar,

yardım için yetişkin veya ebeveyn harici bir kişiye gidiyor olabilir. Bu noktada, yetişkinlerin teknoloji kullanma noktasında yaşadıkları zorluklar ve her geçen gün hızla gelişen teknolojiyi takip edememe durumları, mağdurların destek amaçlı yardım için önceliğı arkadaşlarına çevirmesine sebep oluyor olabilir. Buradan hareketle gerek özel yetenekli gerekse özel yetenekli olmayan öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma durumlarında yardım isteme davranışlarının benzerlik gösterdiği düşünülebilir.

Çalışmada elde edilen sonuçlara göre aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur:

1. Ülkemizde ortaöğretime devam eden lise gençliğinin siber zorbalık ile karşı karşıya kalma ve siber zorba olma seviyelerinin, okul türü fark etmeksizin, gün geçtikçe arttığı görülmektedir.

Alanda yapılan incelemeler siber zorbalığın, bireye psikolojik ve sosyal yönden olumsuz yönde etkilerinin olacağını tespit etmiştir. Siber zorbalığa maruz kalan veya siber zorbalık yapan öğrencilere bakıldığında, genellikle akademik yönden başarısız, depresyona eğilimi olan, öfkeli, üzüntülü, kinci, karşısındaki ile iletişim kurmakta zorluklar yaşayan, gelecekte siber zorbalık yapma olasılığı olan kişiler ile karşılaşmıştır (Peker ve İskender 2015; Kestel ve Akbıyık 2016; Arıca 2009; Erdur-Baker ve Tanrıku 2010). Bunlar, siber zorbalığın etkilerini anlatmak açısından son derece dikkat çekicidir.

Ayrıca, ülkemizde alana yönelik yapılan araştırmalarda ifade edilen öneriler ve önlemlerin maalesef halen yeterli düzeyde uygulanmadığını göstermektedir. Bu noktada, önceki birçok çalışmada da ifade edildiğı üzere, eğitim kurumlarında değerler eğitiminin aktif bir şekilde verilmesi (Peker ve İskender 2015), siber zorbalık farkındalık eğitimlerinin hem öğretmenlere hem anne-babalara hem de öğrencilere sağlanmasının önemli faydaları olacağı açıktır (Şahin, Sarı, Özer ve Er 2010). Okullardaki PDR servisleri ve bilişim öğretmenlerince düzenlenecek "bilinçli internet kullanımı" seminerlerinin de gerek anne-babalara gerekse öğrencilere önemli katkıları olacağı düşünülmüştür. Bunlara ek olarak, Akbaba (2012)'nin çalışmasında da ifade ettiği üzere, aile bireylerinin çocuklarına küçüklükten itibaren "öz saygı" gibi değerleri kazandırmak konusunda teşvik edici davranışları göstermelerinin ve çocuklarda bunun istedik davranışlara dönüşmesinin konu üzerinde büyük etkisi olabilir.

2. Çalışmada, siber zorbalığın "maruz kalma" veya "uygulama" noktasında cinsiyete göre bir farklılık göstermediğı sonucuna ulaşılmıştır.

Bazı araştırmalarda erkeklerin siber zorbalık yapma düzeylerinin yüksek çıktığı görülse de, gün

geçtikçe gençleri olumsuz yönde etkileyen siber zorbalığa karşı cinsiyet gözetilmeksizin önlemler alınması gerektiği açıktır. Bu kapsamda, okullarda “empati temelli çalışmalar” düzenlenebilir. Kendisini karşısındaki bireyin yerine koyan zorbanın, zorbalık düzeyinin azalacağı beklenmektedir. Bu noktada, eğitim kurumlarında öğrencilere, küçük yaşlardan itibaren, empati becerilerini geliştirici etkinlikler uygulamak, duygusal zekâlarını (EQ) geliştirici aktiviteler düzenlemek de zorbalık düzeyini azaltma noktasında kullanılabilir yöntemler arasında gösterilebilir.

3. Çalışmada, veli kontrolü ile internet kullanan öğrenciler üzerinde siber zorbalığın etkili olmadığı sonucuna varılmıştır.

Buna karşın, hayatlarında akademik, duygusal veya maddi yönlerden, karşılaştıkları kötü durumlar ile mücadele etmekte zorlanan ergenlerin genellikle başkalarını suçlama, kendi kendilerini suçlama gibi duygularını kontrol etme stratejilerini kullandıkları görülebilir (Garnefski ve diğ. 2001; Eisenberg vd. 1998). Anne veya babaların tamamen kontrol odaklı hareket edip, karşılaşılan olumsuzluklar ile ilgili çocuklarına yeterince kendilerini ifade etme imkânı tanımamaları, onlardan sevgilerini, desteklerini esirgemeleri çocuk/ergenleri akranlarına daha da yaklaştıracaktır. Özellikle ergenlik döneminde birine bağlanma, birine ait olma, takdir edilme, beğenilme gibi gereksinimlerin karşılanabilmesi için ergen arkadaş grubuna ihtiyaç duyulmaktadır. Negatif duygular ile baş edebilme stratejilerini kullanan ergenler için bu durum, akranlarından gelebilecek negatif tepkilere maruz kalma ihtimalini de yükseltmektedir (Macklem 2008). Buradan hareketle, velilerin çocuklarının internet kullanımını denetim altında tutarken bu denetimin düzeyini iyi ayarlamaları, sevgilerini çocuklarından esirgememelerini, çocukların da aile içinde bir birey olduğunu kabul edip onlara da kendilerini ifade edebilecek imkânları sunmaları, zorbalık konusunda olumlu etkiler yaratabilir.

4. Çalışma sonuçlarından bir diğeri ise ölçeği cevaplayan öğrencilerin interneti en çok kullanma amaçlarıyla siber zorbalığa yatkınlık seviyeleri arasında herhangi bir bağlantı olmamasıdır.

Gelişen teknoloji çağı ile birlikte artık her birey

internet üzerinden istediği bilgilere ulaşabilmekte, istediği film/diziyi seyredip istediği müziği dinleyebilmekte, istediği kişilerle konuşup, oyunlar oynayabilmektedir. Bu bağlamda, günümüz jenerasyonunu internetten ayrı düşünmek neredeyse imkânsızdır. Eğitim kurumlarında geçirilen süreler dışında, zamanlarının büyük bir çoğunluğunu cep telefonları ile geçiren çocuklar için internet, hayatlarında çok önemli bir yer tutmaktadır. Buradan hareketle, araştırmaya katılan öğrencilerin internette en çok zaman geçirdikleri platformun “eğlence” olması, zorbalığa etki düzeyini etkileyen hususlardan birisi olabilir. Siber zorbalığa maruz kalan veya uygulayan bireylerin, bu durum ile en çok çevrimiçi oyunlarda karşılaştıkları düşünüldüğünde, özellikle şiddet içerikli oyunların, dizilerin ve filmlerin çocuklar üzerinde ciddi olumsuz etkileri olduğu bilinmektedir. Bu nedenle, öğrencilerin sosyalleşmeleri için sanal ortamlardan çok çeşitli sportif veya sosyal aktiviteler düzenlenmesi, şiddetten ve zorbalıktan uzaklaşmalarına katkı sağlayabilir. Doğa kampları, sportif etkinlikler (yüzme, basketbol, vb.) sayesinde yüz yüze vakit geçirip empati kurabilen, kendisini ifade edebilen çocukların şiddet ve zorbalık düzeylerinin azalması beklenebilir.

5. Çalışma bulgularından çıkartılacak bir başka sonuç ise; ankete katılan öğrencilerden, siber zorbalığa maruz kalanların içerisinde bir yetişkinden yardım isteyip istememe durumu açısından, özel yetenekli öğrenciler ile özel yetenekli olmayan öğrenciler arasında anlamlı bir farklılığın olmamasıdır.

Bu noktada, özel yetenekli çocukların gelişmiş zekâ ve yetenekleri ile karşılaştıkları siber mağduriyete karşı baş edebileceği düşünülebilir. Konuya yönelik herhangi bir literatür çalışmasına rastlanmazken, özel yetenekli çocukların özellikleri arasında yer alan “duygusallık düzeylerinin yüksek olması” sebebiyle siber mağduriyet ile tek başlarına baş edebilme düzeylerinin yüksek olmayacağı beklentisi daha fazladır. Dolayısıyla, gerek özel yetenekli gerekse özel yetenekli olmayan çocuklara karşılaşılabilecek siber mağduriyet durumunda mutlaka yardım edilmesi ve bu sürecin mağdurlardaki etkisini en aza indirebilmek için desteklenmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Akbaba, S. (2012). Psikolojik sağlığı koruyucu rehberlik: Akademi Yayıncılık. Ankara-Türkiye.

Antoniadou, N., Kokkinos, C. M., Markos, A. (2016). “Possible common correlates between bullying and cyber-bullying among adolescents”. *Psicología Educativa*, 22(1): 27-38.

Aoyama, I., Utsumi, S., Hasegawa, M. (2012). “Cyberbullying in Japan. Cyberbullying in the global playground”. *Research from International Perspectives*, 183-201.

- Arıca, O.T. (2009). "Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among university students". *Eurasian Journal of Educational Research*, 34: 167-184.
- Arıca, O.T. (2011). "Siber zorbalık: Gençlerimizi bekleyen yeni tehlike". *Kariyer Penceresi*, 2(6): 10-12.
- Arıca, O.T., Kınay, H., Tanrıkulu, T. (2012). "Siber zorbalık ölçeği'nin ilk psikometrik bulguları". *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (2012-1), 101-114.
- Arıca, O. T., Özbay, A. (2016). "Investigation of the relationship between cyberbullying, cybervictimization, alexithymia and anger expression styles among adolescents". *Computers in Human Behavior*, 55: 278-285.
- Ataman, A. B. (2008). "Üstün yetenekli çocuklarda aile ortamının bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi: İstanbul Bilsen örneği." *Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Denetimi Programı, İstanbul, Türkiye.*
- Ayas, T., Horzum, M. B. (2012). "İlköğretim öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma durumu". *İlköğretim Online*, 11(2): 369-380.
- Bal Krishnan, V. (2015). "Cyberbullying among young adults in Malaysia: The roles of gender, age and Internet frequency". *Computers in Human Behavior*, 46: 149-157.
- Baştürk Akca, E., Sayımer, I., Balaban Salı, J., Başak, B. E. (2014). "Okulda siber zorbalığın nedenleri, türleri ve medya okuryazarlığı eğitiminin önleyici çalışmalarındaki yeri". *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi (EJOIR)*, 2, (Ağustos Özel Sayısı): 17-30.
- Belsey, B. (2008). "Cyberbullying: A real and growing threat". *ATA Magazine*, 88(1): 14-21.
- Bildiren, A. (2011). *Üstün yetenekli çocuklar, aileler ve öğretmenler için bir kılavuz: Doğan Kitabevi. İstanbul-Türkiye.*
- Calvete, E., Orue, I., Estévez, A., Villardón, L., Padilla, P. (2010). "Cyberbullying in adolescents: Modalities and aggressors' profile", *Computers in Human Behavior*, 26(5): 1128-1135.
- Cunningham, N. J. (2007). "Level of bonding to school and perception of the school environment by bullies, victims, and bully victims". *J Early Adolesc.*, 27(4): 457-78.
- Çivilidağ, A., Cooper, H. T. (2013). "Ergenlerde siber zorba ve öfkenin incelenmesi üzerine bir araştırma: Niğde ili örneği". *International Journal of Social Science*, 6(1): 497-511.
- Davaslıgil, Ü. (1990). "Üstün çocuklar". Yer aldığı eser R. Şirin, A. Kulaksızoğlu ve A. E. Bilgili (Ed.). *Üstün Yetenekli Çocuklar: Seçilmiş Makaleler Kitabı*. (s. 211-218): Çocuk Vakfı Yayınları. İstanbul-Türkiye.
- Dilmaç, B., Aydoğan, D. (2010). "Values as a predictor of cyber-bullying among secondary school students". *International Journal of Social Sciences*, 5(3): 185-188.
- Eisenberg, N., Cumberland, A., Spinrad, T. L. (1998). "Psarental socialization of emotion". *Psychological Inquiry*, 9(4): 241-273.
- Erdem, S. (2015). "Üstün yetenekli çocukların eğitim süreçlerinde kültürel ve sosyal sermaye: Ankara Bilsen örneği". *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Ankara-Türkiye.*
- Erdur-Baker, Ö. (2010). "Cyberbullying and its correlation to traditional bullying, gender and frequent and risky usage of internet-mediated communication tools". *New Media and Society*, 12: 109-125.
- Erdur-Baker, Ö., Kavşut, F.(2007). "Akran zorbalığının yeni yüzü: Siber zorbalık". *Eurasian Journal of Educational Research*, 27: 31-42
- Erdur-Baker, Ö., Tanrıkulu, İ. (2010). "Psychological consequences of cyber bullying experiences among Turkish secondary school children". *Procedia Social and Behavioral Sciences*. 2: 2771-2776. doi:10.1016/j.sbspro.2010.03.413.
- Eroğlu, Y., Peker, A. (2011). "Aileden ve arkadaştan algılanan sosyal destek ve siber mağduriyet: Yapısal eşitlik modeliyle bir inceleme". *Akademik Bakış Dergisi*, 27: 1-20.
- Garnefski, N., Kraaij, V., Spinhoven, P. (2001). "Negative life events, cognitive emotion regulation and emotional problems". *Personality and Individual Differences*, 30: 1311-1327.
- Grix, J. (2010). "The Foundations Of Research". *Palgrave Macmillan. London-UK.*
- Hinduja, S., Patchin, J. W. (2006). *Cyberbullying emotional and psychological consequences*. Erişim adresi: http://www.cyberbullying.us/cyberbullying_emotional_consequences.pdf. Son Erişim Tarihi: 3 Mart 2020.
- Jose, R. S., Camarero, C. (2011). "Social and attitudinal determinants of viral marketing Dynamics". *Computers in Human Behavior*, 27(6): 2292-2300.

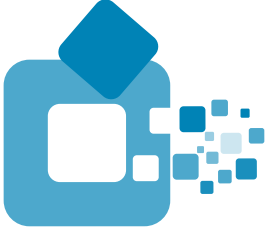
- Juvonen, J., Gross, E. F., (2008). "Extending the school grounds?—Bullying experiences in cyberspace". *Journal of School Health*, 78: 496–505.
- Kestel, M., Akbıyık, C. (2016). "Siber zorbalığın öğrencilerin akademik, sosyal ve duygusal durumları üzerindeki etkisinin incelenmesi". *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3): 844-859.
- Küçük, S. (2016). "Siber zorbalık ölçeği Türkçe uyarlaması", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü. İstanbul-Türkiye.
- Lee, C., Shin, N. (2017). "Prevalence of cyberbullying and predictors of cyberbullying perpetration among Korean adolescents". *Computers in Human Behavior*, 68: 352-358.
- Li, Q. (2007). "Bullying in the new playground: Research into cyberbullying and cyber victimisation". *Australasian Journal of Educational Technology*, 23(4): 435–454.
- Li, Q. (2010). "Cyberbullying in high schools: A study of students' behaviors and beliefs about this new phenomenon". *Journal of Aggression, Maltreatment, & Trauma*, 19: 372-392. doi: 10.1080/10926771003788979.
- Macklem, G. L. (2008). *Practioner's guide to emotion regulation in school-aged children: Springer Science*. Manchester-United Kingdom.
- Makri-Botsari, E., Karagianni, G. (2014). "Cyberbullying in Greek adolescents: The role of parents". *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 116: 3241-3253.
- MEB (2015). *Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi*.
- Ojanen, T. (2012). "Cyber bullying: Promoting healthy schools". *Annual Meeting of the Hillsborough Public Schools Current Issues for Student Services* adlı toplantıda sunulmuş sözel bildiri, Florida, FL, The United States.
- Olweus, D. (1999). "Sweden". P. K. Smith, Y. Morita, J. Junger-Tas, D. Olweus, R. Catalano ve P. Slee (Ed.). *The nature of school bullying: a cross national perspective: Routledge*. Londra ve New York.
- Özbay, Y. (2013). *Üstün yetenekli çocuklar ve aileleri: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı adına Hangar Marka İletişimi ve Reklam Hizmetleri*. Ankara-Türkiye.
- Özkan, N. (2009). "Üstün zekâlı-üstün yetenekli çocukların eğitiminde okulun, öğretmenin ve ailenin yeri". *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul-Türkiye.
- Palermi, A. L., Servidio, R., Bartolo, M. G., Costabile, A. (2017). "Cyberbullying and self-esteem: An Italian study". *Computers in Human Behavior*, 69: 136-141.
- Park, S., Na, E. Y., Kim, E. M. (2014). "The relationship between online activities, netiquette and cyberbullying", *Children and Youth Services Review*, 42: 74-81.
- Peker, A. (2015). "Analyzing the risk factors predicting the cyberbullying status of secondary school students". *Eğitim ve Bilim*, 40(181): 57-75.
- Peker, A., İskender, M. (2015). "İnsani değerler yönelimli psiko-eğitim programının siber zorbalık üzerindeki etkisi". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(1): 11-22.
- Price, M., Dalglish, J. (2010). "Cyberbullying: Experiences, impacts and coping strategies as described by Australian young people". *Youth Studies Australia*, 29: 51-59.
- Serin, H. (2012). "Ergenlerde siber zorbalık/siber mağduriyet yaşantıları ve bu davranışlara ilişkin öğretmen ve eğitim yöneticilerinin görüşleri". *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul-Türkiye.
- Shariff, S. (2008). *Cyber-bullying: Issues and solutions for the school, the classroom and the home: Routledge*. New York-USA.
- Stewart, R.W., Drescher, F.C., Maack, D.J., Ebesutani, C., Young, J. (2014). "The development and psychometric investigation of the cyberbullying scale". *Journal of Interpersonal Violence*, 29(12): 2218-2238.
- Stys, Y. (2004). "Beyond the schoolyard: Examining electronic bullying among canadian youth". *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Carleton University, Ottawa, Ontario- Kanada.
- Şahin, M., Sarı, S.V., Özer, Ö., Er, S.H. (2010). "Lise öğrencilerinin siber zorba davranışlarında bulunma ve maruz kalma durumlarına ilişkin görüşleri". *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21: 257-270.
- Şenol, C. (2011). *Üstün yetenekliler eğitim programlarına ilişkin öğretmen görüşleri (BİLSEM Örneği)*. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı, Elazığ-Türkiye.
- Tabak, F. S., Köymen, Ü. (2014). "Student experiences with cyberbullying in northern Cyprus". *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 116: 5200-5209.

Tanrıkulu, I., Campbell, M. (2015). "Correlates of traditional bullying and cyberbullying perpetration among Australian students". *Children and Youth Services Review*, 55: 138-146.

Topçu, Ç., Baker, Ö. E. (2016). "Zorbaliğa uğrayan ergenlerin yardım alma davranışı ve yardım kaynakları". *Ege Eğitim Dergisi*, 17(1): 127-145.

Ybarra, M. L., Mitchell, K. J. (2004). "Online agressor/targets, aggressors, and targetst: A comparison of associated youth characteristics". *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45: 1308- 1316.

You, S., Lim, S. A. (2016). "Longitudinal predictors of cyberbullying perpetration: Evidence from Korean middle school students". *Personality and Individual Differences*, 89: 172-176.

Fibonacci Sayılarıyla Genelleştirilmiş Alt Kümeler İçin Farklı Bir Sayma Yöntemi

A Different Counting Method for Subsets Generalized via Fibonacci Numbers

ANTALYA
İL MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

İlke ATIKLIK¹

Ahmet Cem ÇALIK¹

Esra İNAN^{1*}

¹Samsun R. K. Bilim ve Sanat Merkezi, Samsun / Türkiye

¹Samsun R. K. Science and Art Center, Samsun / Turkey

ilke_6001@hotmail.com

ORCID: 0000-0001-6346-7343

ahmetcemcalik420@gmail.com

ORCID: 0000-0002-1858-1195

esra.unsal55@gmail.com

ORCID: 0000-0003-3058-0619

MAKALE BİLGİSİ / ARTICLE INFORMATION

Geliş Tarihi / Date Received

11.07.2020

Kabul Tarihi / Date Accepted

17.12.2020

Yayın Tarihi / Date Published

Aralık / December 2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season

Aralık - Haziran / December - June

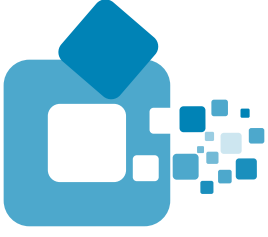
ATIF / CITE as

Atıklık, İ., Çalık, A. C., İnan, E. (2020). "Fibonacci Sayılarıyla Genelleştirilmiş Alt Kümeler İçin Farklı Bir Sayma Yöntemi" / "A Different Counting Method for Subsets Generalized via Fibonacci Numbers". bilar: Bilim Armonisi Dergisi, 3 (2): 33-44. doi: 10.37215/bilar.768277

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilar>

Copyright © Published by Antalya İl Millî Eğitim Müdürlüğü Since 2018, Antalya, 07100 Turkey. All rights reserved.

Fibonacci Sayılarıyla Genelleştirilmiş Alt Kümeler İçin Farklı Bir Sayma Yöntemi

A Different Counting Method for Subsets Generalized via
Fibonacci Numbers

ANTALYA
İL MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

ÖZET

Bu çalışmada matematik olimpiyatı sorularından “sıralı ardışık nesnelere herhangi ikisinin art arda olmaması veya aralarındaki farkın r olmaması” olan ve sorunun çözümünde alt kümelerle ilgili elemanlara “0” ve “1” ile kod verilerek farklı bir sayma yöntemi ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra bu sayma yöntemiyle sıralı elemanların soru şartlarını sağlayan kümelerle ayrılırken alt küme sayısının bulunmasında eşitliğin Fibonacci sayıları cinsinden yazılarak sonuca ulaşılması amaçlanmıştır. Ayrıca çalışmada kaynak taramasında yer alan çözüm yöntemleri de incelenerek kod yöntemi ile sorular çözülmüş ve çözümlerin karşılaştırması yapılmıştır. Kullanılan yöntem teorik olarak doğrudan ispat yöntemi ile genelleştirilerek sıralı ardışık nesnelere belirli şartlar altında kümelerle ayrılmasında kullanılmak için Fibonacci sayılarından oluşan eşitlik elde edilmiştir. Bu tür problemler için ifade edilen yöntemle genelleme yapılarak örnek bir problemin çözümü üzerinde kurallara uygun ve tüm ihtimallerin dikkate alındığı bir algoritma tasarlanmış, tasarlanan algoritma sıralı mantıksal adımlarla ve akış şeması ile ifade edilmiştir. Ayrıca genellemenin Python’da kodlama diliyle ifade edilerek hesaplanması sağlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Fibonacci sayıları, ‘Kod Yöntemi’ ile sayma, Modüler aritmetik, Algoritma.

ABSTRACT

This study strives to express a different counting method by coding entities of subsets with “0” and “1” for questions such as “when sequential consecutive objects are neither repeated nor the difference between them is r ” from math olympics. Moreover, it has been aimed to produce these results while deriving the equations in Fibonacci number types when dividing consecutive entities into subsets which meets the required conditions. Also, questions have been solved by the code method while studying the solution methods in the references. The method used was generalized theoretically by direct proof, the equation consisting of Fibonacci numbers was achieved to be used while dividing consecutive objects into sets in certain conditions. An algorithm that fits the rule was designed with the consideration for most question types by solving an example of the question type while generalizing the previous methods for the given question type. The designed algorithm has been expressed via sequential, logical steps and flowcharts. Thus, the current article aims to express the generalization in the Python programming language, as well as to calculate the results.

Keywords: Fibonacci numbers, Counting with ‘Code Method’, Modular arithmetic, Algorithm.

*Bu çalışma 51. Tübitak Lise Öğrencileri Araştırma Projeleri Samsun Bölge Finali’nde sergilenmiştir.

1. GİRİŞ

Sayılar teorisinde; önemli araştırma konularında birisi de sayıları karakterize edip, sayıların birbirleriyle olan ilişkilerini, bağıntılarını incelemektir. Sayılar teorisinde birçok problem aslında sonlu sayıda elemanlı bir kümenin belirli şartlara sahip alt kümelerinin sayısına dönüştürülebilir. Problemin sonucu ise farklı yaklaşımlar ile düşünülebilir. Örneğin indirme, kodlama, üretici fonksiyon gibi (Öztürk 1995). ‘0 ve 1’lerden oluşan ve içinde peş peşe iki tane 0 olmayan n uzunluğunda kaç dizi vardır?’ probleminin çözüm aşamalarında Fibonacci sayılarına ulaşıldığı elde edildi (Bayar 2003).

Alan yazında yer alan ve çalışmada kullanılan tanımlar aşağıda verilmiştir.

Kombinasyon: $r, n \in \mathbb{N}$ ve $r \leq n$ olmak üzere, n elemanlı bir A kümesinin r elemanlı alt kümelerinin her birine A kümesinin r ’li kombinasyonu denir. A kümesinin r ’li kombinasyonlarının sayısı şeklidir.

$$C(n, r) = \binom{n}{r} = \frac{n!}{r!(n-r)!}$$

(Bulut 2017).

Fibonacci Sayı Dizisi: Fibonacci dizisinde $fib(n)$ fonksiyonu ile n . elemanın değeri bulunmak istendiğinde dizideki kendinden bir önceki ve iki önceki elemanlar toplanır. Dizideki ilk ve ikinci eleman 1 değerlikli olmak koşuluyla tüm elemanlar bu kurala göre hesaplanabilir. Ayrıca n . eleman F_n şeklinde ifade edildiğinde, $F_0 = 0$ ve $F_1 = 1$ olmak kaydıyla $F_n = F_{n-1} + F_{n-2}$ şeklinde de matematiksel olarak öz yinelemeli bir şekilde gösterilebilir. Bu dizinin ilk birkaç elemanı şu şekildedir: 1,1,2,3,5, 8...

$$fib(n) = \begin{cases} 0 & , n = 0 \\ 1 & , n = 1 \\ fib(n-1) + fib(n-2), & n > 1 \end{cases}$$

(Bulut 2017).

Fibonacci Sayı Dizisi Terimlerinin Kombinasyon İle İlişkisi: Tek ve çift indis numaralı Fibonacci sayıları için kombinasyonlu gösterimi bir parçalı fonksiyon ile şu şekilde ifade edilebilir:

$$fib(n) = \begin{cases} \sum_{k=1}^{\frac{n}{2}} \binom{n-k}{k-1}, & \frac{n}{2} \in \mathbb{Z} \\ \sum_{k=1}^{\frac{n+1}{2}} \binom{n-k}{k-1}, & \frac{n}{2} \notin \mathbb{Z} \end{cases}$$

(Bulut 2017).

Konu üzerinde yapılan kaynak taraması sonucunda ‘sıralı ardışık nesnelere herhangi ikisinin art arda olmaması veya aralarındaki farkın r olmaması’ soruları için bir genelleme olmadığı, sadece örnekler üzerinden verilen çözüm yöntemlerinde kullanılan dilin sade ve anlaşılır

olmadığı, tek kaynakta tüm yöntemlerin vermediği verilerine ulaşıldı. Nesin (2003) in “0-1 dizileri ve Fibonacci sayıları” adlı çalışmasında verilen sayma yöntemi ile Fibonacci sayı dizisi ilişkisi verildi. Bu çalışmada ise alt küme yazımında ardışık sayıların sırasını ifade eden ‘kod yöntemi’ Fibonacci sayılarıyla ilişkilendirilerek ilgili problemler çözüldü ve bu yöntem ile durumun genelleştirilmesi yapıldı. Ayrıca bir probleme dair elde edilen alternatif çözüm yolunun 21. yy. becerilerinden algoritma basamaklarını kullanarak verilmesinin uygun olduğu kanısına varıldı. Bu çalışmada matematik olimpiyatı sorularından “sıralı ardışık nesnelere herhangi ikisinin art arda olmaması veya aralarındaki farkın r olmaması” şeklindeki soruların teorik matematik ile desteklenen kod yöntemiyle çözülmesi ve algoritma aracılığıyla bilgisayar programında (Python 3.8) yazılarak Fibonacci sayılarıyla ilişkili bir genellemesinin yapılması amaçlandı.

2. MATERYAL VE METOT

2.1. Problem 1.(UİMO 2012)

$A = \{1,2,3,4,5,6,\dots,16,17\}$ kümesinin, herhangi iki elemanın farkı 4 olmayan kaç alt kümesi vardır?

2012 yılında yayınlanan UİMO sorusu (Problem 1) çözülmürken soruda yer alan alt kümeler ‘0-1’ dizilerinin uzunluğu gibi düşünülüp (Nesin, 2003) “0” ve “1” ile kodlanarak sıralı ardışık nesnelere için genelleştirilebileceği fark edildi. Bu soru ‘kod yöntemi’ ile çözülerek sonucun Fibonacci sayıları ile ilişkisi Problem 1 ve Problem 2’nin çözümünde gösterildi.

KOD YÖNTEMİ

{2,4,6} kümesinin 2 elemanlı ve herhangi iki elemanın farkı 2 olmayan bir alt kümesi ‘kod yöntemi’ ile gösterilsin. Seçilen elemanlar ‘1’ ile seçilmeyen elemanlar ‘0’ ile gösterilmek üzere: oluşturulmak istenen alt küme 2 elemanlı olduğundan 2 tane ‘1’, 1 tane ‘0’ için

0

2 boşluk ve 2 tane ‘1’ olduğundan

$\binom{2}{2} = 1$ tane istenen alt küme bulunur ve kod ile

‘101’ kodu \rightarrow {2,6} şeklinde gösterilir.

3. BULGULAR

“Sıralı ardışık nesnelerin herhangi ikisinin art arda olmaması veya aralarındaki farkın r olmaması” tipindeki soruların genellemesi ismini araştırmacılar tarafından alan teorem ile verilecektir. Bu bölüm çalışmanın özgün bölümlerinden biridir.

Teorem (‘Fibonacci Sayıları Aracılığıyla Sayma’ Teoremi): n tane sıralı ardışık nesne $\{1,2,3,4,\dots,n\}$ şeklinde gösterilsin. Verilen n tane nesneden seçilen herhangi iki nesnenin farkı r olmayan grup sayısı $n \equiv m \pmod{r}$ olmak üzere

$$\binom{F_{\frac{n-m}{r}+2}}{r}^{r-m} \cdot \binom{F_{\frac{n-m}{r}+3}}{r}^m$$

eşitliği ile bulunur.

İspat: Teoremin ifadesinde yer alan n tane sıralı ardışık nesne $A = \{1,2,3,4,\dots,n\}$ kümesi ile gösterilsin. Teorem ifadesi ise “ $A = \{1,2,3,4,\dots,n\}$ kümesinin herhangi iki elemanın farkı r olmayan kaç alt kümesi vardır?” sorusuna dönüştürülebilir. Yani bu sorunun çözümü yapıldığında teorem doğrudan ispat yöntemiyle ispatlanmış olacaktır. $n \equiv m \pmod{r}$ olmak üzere r farklı durum bulunur. Her bir durum için kod yöntemi kullanılarak Problem 1’in çözümüne benzer şekilde A kümesi r tane ayrık alt kümeye ayrılınsın. Kod yöntemi ile sadece 2. durum için çözüm yapılmıştır. Benzer şekilde tüm durumlar için her birinde bulunması gereken ifade Çizelge 1’de gösterilmiştir.

1. durum: $n = rk$ olsun.

2. durum: $n = rk + 1$ olsun. A kümesi r ile bölümünden kalan sayılara göre alt kümelere ayrılınsın.

$$A_1 = \{r, 2r, 3r, \dots, n = rk\} \text{ kümesinin eleman sayısı } \frac{n-1-r}{r} + 1 = \frac{n-1}{r} = k,$$

$$A_2 = \{1, r+1, 2r+1, \dots, n = rk+1\} \text{ kümesinin eleman sayısı } \frac{n-1}{r} + 1 = k+1,$$

$$A_3 = \{2, r+2, 2r+2, \dots, n = (k-1)r+2\} \text{ kümesinin eleman sayısı } \frac{n-1}{r} = k,$$

$$A_4 = \{3, r+3, 2r+3, \dots, n = (k-1)r+3\} \text{ kümesinin eleman sayısı } \frac{n-1}{r} = k,$$

...

$$A_r = \{3, r+3, 2r+3, \dots, n = (k-1)r+3\} \text{ kümesinin eleman sayısı } \frac{n-1}{r} = k \text{ şeklindedir.}$$

Tüm bu alt kümeler için kod yöntemiyle istenilen şarta uygun alt küme sayısı bulunabilir.

A_1 kümesinin 0 elemanlı alt küme sayısı

$$\binom{\frac{n-1}{r} + 1}{0}$$

tanedir.

A_1 kümesinin 1 elemanlı alt küme sayısı $\binom{\frac{n-1}{r} - 1}{1}$ tane ‘0’, 1 tane ‘1’ olmak üzere kod yöntemi ile

$$\binom{\frac{n-1}{r}}{1}$$

şeklindedir.

A_1 kümesinin 2 elemanlı alt küme sayısı $\binom{\frac{n-1}{r} - 2}{2}$ tane ‘0’, 2 tane ‘1’ olmak üzere kod yöntemi ile

$$\binom{\frac{n-1}{r} - 1}{2}$$

şeklindedir.

A_1 kümesinin 3 elemanlı alt küme sayısı $\binom{\frac{n-1}{r} - 3}{3}$ tane ‘0’, 3 tane ‘1’ olmak üzere kod yöntemi ile

$$\binom{\frac{n-1}{r}-2}{3}$$

olur. Bu şekilde devam edilirse;

k , çift iken

A_1 kümesinin $\frac{n-1}{2}$ elemanlı alt küme sayısı $\frac{n-1}{2}$ tane '0', $\frac{n-1}{2}$ tane '1' olmak üzere kod yöntemi ile

$$\binom{\frac{n-1}{2}+1}{\frac{n-1}{2}}$$

şeklindedir.

O halde A_1 kümesinin herhangi iki elemanın farkı r olmayan toplam alt küme sayısı

$$\binom{\frac{n-1}{r}+1}{0} + \binom{\frac{n-1}{r}}{1} + \binom{\frac{n-1}{r}-1}{2} + \binom{\frac{n-1}{r}-2}{3} + \dots + \binom{\frac{n-1}{2}+1}{\frac{n-1}{2}} = F_{\frac{n-1}{r}+2}$$

olur.

k , tek iken

A_1 kümesinin $\frac{n-1}{2}+1$ elemanlı alt küme sayısı $\frac{n-1}{r} - \frac{n-1}{2} = \frac{n-1}{2} - 1$ tane '0', $\frac{n-1}{2}+1$ tane '1' olmak üzere kod yöntemi ile

$$\binom{\frac{n-1}{r}-1}{2}$$

şeklindedir.

O halde A_1 kümesinin herhangi iki elemanın farkı r olmayan toplam alt küme sayısı

$$\binom{\frac{n-1}{r}+1}{0} + \binom{\frac{n-1}{r}}{1} + \binom{\frac{n-1}{r}-1}{2} + \binom{\frac{n-1}{r}-2}{3} + \dots + \binom{\frac{n-1}{2}-1}{\frac{n-1}{2}+1} = F_{\frac{n-1}{r}+2}$$

olur.

A_1 kümesinin eleman sayısı ile A_3, A_4, \dots, A_r kümelerinin eleman sayıları aynı olduğundan yukarıda yapılan işlemleri tekrar yapmaya gerek yoktur. A_2 kümesinin eleman sayısı farklı olduğundan benzer işlemler yapılabilir.

A_2 kümesinin 0 elemanlı alt küme sayısı

$$\binom{\frac{n-1}{r}+2}{0}$$

tanedir.

A_2 kümesinin 1 elemanlı alt küme sayısı $\binom{\frac{n-1}{r}}{1}$ tane '0', 1 tane '1' olmak üzere kod yöntemi ile

$$\binom{\frac{n-1}{r}+1}{1}$$

şeklindedir.

$$A_2 \text{ kümesinin } 2 \text{ elemanlı alt küme sayısı } \binom{\frac{n-1}{r}-1}{1} \text{ tane '0', } 2 \text{ tane '1' olmak üzere kod yöntemi ile}$$

$$\binom{\frac{n-1}{r}}{2}$$

şeklindedir.

$$A_2 \text{ kümesinin } 3 \text{ elemanlı alt küme sayısı } \binom{\frac{n-1}{r}-2}{1} \text{ tane '0', } 3 \text{ tane '1' olmak üzere kod yöntemi ile}$$

$$\binom{\frac{n-1}{r}-1}{3}$$

olur. Bu şekilde devam edilirse;

k , çift iken

$$A_2 \text{ kümesinin } \frac{n-1}{2} + 2 \text{ elemanlı alt küme sayısı } \frac{n-1}{2} \text{ tane '0', } \frac{n-1}{2} + 2 \text{ tane '1' olmak üzere kod yöntemi ile}$$

$$\binom{\frac{\frac{n-1}{2}+2}{r}}{2}$$

şeklindedir.

O halde A_2 kümesinin herhangi iki elemanın farkı r olmayan toplam alt küme sayısı

$$\binom{\frac{n-1}{r}+2}{0} + \binom{\frac{n-1}{r}+1}{1} + \binom{\frac{n-1}{r}}{2} + \binom{\frac{n-1}{r}-1}{3} + \dots + \binom{\frac{\frac{n-1}{2}+2}{r}}{2} = F_{\frac{n-1}{r}+3}$$

olur.

k , tek iken

$$A_2 \text{ kümesinin } \frac{n-1}{2} + 1 \text{ elemanlı alt küme sayısı } \binom{\frac{n-1}{r}+1}{1} - \frac{\frac{n-1}{2}+1}{2} = \frac{n-1}{2} \text{ tane '0', } \frac{n-1}{2} + 1 \text{ tane '1' olmak}$$

üzere kod yöntemi ile

$$\binom{\frac{\frac{n-1}{2}+1}{r}}{2}$$

olarak bulunur.

O halde A_2 kümesinin herhangi iki elemanın farkı r olmayan toplam alt küme sayısı

$$\binom{\frac{n-1}{r}+2}{0} + \binom{\frac{n-1}{r}+1}{1} + \binom{\frac{n-1}{r}}{2} + \binom{\frac{n-1}{r}-1}{3} + \dots + \binom{\frac{\frac{n-1}{2}+1}{r}}{2} = F_{\frac{n-1}{r}+3}$$

olur.

Sonuç olarak $A = \{1,2,3,4,\dots,n\}$ kümesinin herhangi iki elemanın farkı r olmayan alt küme sayısı, k

sayısının çift veya tek olması Fibonacci sayılarının kombinasyonlu gösteriminde farklılık göstermesine rağmen her k pozitif tamsayısı için

$$F_{\frac{n-1}{r}+2} \cdot F_{\frac{n-1}{r}+3} \cdot F_{\frac{n-1}{r}+2} \cdot F_{\frac{n-1}{r}+2} \cdot F_{\frac{n-1}{r}+2} \cdot F_{\frac{n-1}{r}+2} \cdot K \cdot F_{\frac{n-1}{r}+2} = \left(F_{\frac{n-1}{r}+2} \right)^{r-1} \cdot F_{\frac{n-1}{r}+3}$$

olur.

3. durum: $n = rk + 2$ olsun. Bu şekilde devam edilirse son durum,

r. durum: $n = rk + (r - 1)$ şeklindedir.

Tüm durumlar için 'kod yöntemi' ikinci durumda yapıldığı gibi hesaplanırsa her birinde bulunması gereken ifade Çizelge 1'de gösterilmiştir.

Çizelge 1. Sıralı Nesnelere Herhangi İkisinin Art Arda Olmaması veya Aralarındaki Farkın r Olmaması			
n sayısının durumları	k elemanlı alt küme sayısı	$k+1$ elemanlı alt küme sayısı	Sonuç
1. $n \equiv 0 \pmod{r}$	r	0	$\left(F_{\frac{n}{r}+2} \right)^r \cdot \left(F_{\frac{n}{r}+3} \right)^0$
2. $n \equiv 1 \pmod{r}$	$r - 1$	1	$\left(F_{\frac{n-1}{r}+2} \right)^{r-1} \cdot \left(F_{\frac{n-1}{r}+3} \right)^1$
3. $n \equiv 2 \pmod{r}$	$r - 2$	2	$\left(F_{\frac{n-2}{r}+2} \right)^{r-2} \cdot \left(F_{\frac{n-2}{r}+3} \right)^2$
4. $n \equiv 3 \pmod{r}$	$r - 3$	3	$\left(F_{\frac{n-3}{r}+2} \right)^{r-3} \cdot \left(F_{\frac{n-3}{r}+3} \right)^3$
...
r. $n \equiv m \pmod{r}$	$r - m$	m	$\left(F_{\frac{n-m}{r}+2} \right)^{r-m} \cdot \left(F_{\frac{n-m}{r}+3} \right)^m$

3.1. 'Kod Yöntemi'nin Problemler Üzerinde Açıklanması ve 'Fibonacci Sayıları Aracılığıyla Sayma' Teoreminin uygulanması

3.1.1. Problem 1. (UİMO 2012)

$A = \{1,2,3,4,5,6,\dots,16,17\}$ kümesinin, herhangi iki elemanının farkı 4 olmayan kaç alt kümesi vardır?

Çözüm 1 (kod yöntemi ile çözümü):

A kümesinin elemanları 4 ile bölünerek kalanları 0, 1, 2 ve 3 olacak şekilde 4 farklı ayrık alt kümeye parçalanır.

$$A_1 = \{4,8,12,16\} = \{n \in N^+ : n \equiv 0 \pmod{4}\}$$

$$A_2 = \{1,5,9,13,17\} = \{n \in N^+ : n \equiv 1 \pmod{4}\}$$

$$A_3 = \{2,6,10,14\} = \{n \in N^+ : n \equiv 2 \pmod{4}\}$$

$$A_4 = \{3,7,11,15\} = \{n \in N^+ : n \equiv 3 \pmod{4}\}$$

Oluşan bütün kümelerin artış miktarı sorudaki sayı ile aynı olduğundan kod yöntemi kullanılabilir.

A_1 kümesi ile başlanılır.

Kümenin 0 elemanlı alt kümesi boş küme olduğundan 0 elemanlı alt küme sayısı 1'dir.

Kümenin 1 elemanlı alt küme sayısını bulmak için seçilen elemanlar '1' ile, seçilmeyen elemanlar '0' ile gösterilsin. Seçilen sayılar yani '1'ler '0'ların ayırdığı aralıklardan seçilmelidir.

$$_0_0_0_$$

Kümeye seçilen '1' sayısı 1 tane, '0' sayısı 3 tane olduğu için 3 tane '0' konularak aralıklar çizilsin.

Seçilen bir sayı dört aralığın birinden seçilecektir. Örneğin; 0 1 0 0 gibi. Bu ifade A_1 kümesinde $\{8\}$ alt kümesine karşılık gelmektedir. Bu işlem, kombinasyon kullanılarak 4 seçenekten 1 tane seçileceği için $\binom{4}{1}$ olur.

Kümenin 2 elemanlı alt küme sayısını bulmak için seçilen '1' sayısı 2 tane, '0' sayısı 2 tanedir.

$$_0_0_$$

Bu işlem, kombinasyon kullanılarak 3 seçenekten 2 tanesi seçileceği için $\binom{3}{2}$ şeklinde olur.

Buna göre A_1 kümesinin verilen koşula uygun alt küme sayısı, Fibonacci sayı dizisi terimlerinin kombinasyon ile ilişkisi kullanılarak

$$\binom{5}{0} + \binom{4}{1} + \binom{3}{2} = 8 = F_6$$

şeklinde bulunur.

A_2 kümesi için de aynı yöntem uygulansın.

Kümenin 0 elemanlı alt kümesi boş küme olduğundan 0 elemanlı alt küme sayısı 1'dir.

Kümenin 1 elemanlı alt küme sayısını bulmak için seçilen '1' sayısı 1 tane, '0' sayısı 4 tanedir.

$$_0_0_0_0_$$

5 boşluktan bir tanesi '1' olacağından kümenin 1 elemanlı alt küme sayısı $\binom{5}{1}$ olur.

Kümenin 2 elemanlı alt küme sayısını bulmak için seçilen '1' sayısı 2 tane, '0' sayısı 3 tanedir.

$$_0_0_0_$$

4 boşluktan iki tanesi '1' olacağından kümenin 2 elemanlı alt küme sayısı $\binom{4}{2}$ olur.

Kümenin 3 elemanlı alt küme sayısını bulmak için seçilen '1' sayısı 3 tane, '0' sayısı 2 tanedir.

$$_0_0_$$

3 boşluktan üç tanesi '1' olacağından kümenin 3 elemanlı alt küme sayısı $\binom{3}{3}$ olur. Buna göre A_2 kümesinin verilen koşula uygun alt küme sayısı

$$\binom{6}{0} + \binom{5}{1} + \binom{4}{2} + \binom{3}{3} = 13 = F_7$$

olur.

A_3 ve A_4 kümelerinin eleman sayısı A_1 ile aynı olduğundan sonuç bu kümeler için de aynıdır. Buna göre A kümesinin herhangi iki elemanının farkı 4 olmayan alt küme sayısı

$$\binom{8}{1} \cdot \binom{13}{1} \cdot \binom{8}{1} \cdot \binom{8}{1} = (F_6)^3 \cdot F_7 = 6656$$

tanedir.

Çözüm 2 (alanyazında yer alan çözüm):

$A = \{1,2,3,4,5,6,\dots,16,17\}$ kümesinin, 4 ile bölümünden kalanları 0,1,2,3 olan 4 farklı kümeye ayrılınsın. Bunlar;

$X = \{1,5,9,13,17\}$, $Y = \{2,6,10,14\}$, $Z = \{3,7,11,15\}$, $T = \{4,8,12,16\}$ olmak üzere 4 tanedir. Bu 4 kümeye de kendi içindeki elemanlar ile herhangi iki elemanın farkı 4 olmayan alt kümeler eklenmelidir. Oluşan kümeler X' , Y' , Z' ve T' ile gösterilsin.

$$X' = \{1,5,9,13,17,\{1,9\},\{1,13\},\{1,17\},\{5,13\},\{5,17\},\{9,17\},\{1,9,17\}\}, s(X') = 12$$

$$Y' = \{2,6,10,14,\{2,10\},\{2,14\},\{6,14\}\}, s(Y') = 7$$

$$Z' = \{3,7,11,15,\{3,11\},\{3,15\},\{7,15\}\}, s(Z') = 7$$

$$T' = \{4,8,12,16,\{4,12\},\{4,16\},\{8,16\}\}, s(T') = 7$$

şeklinde olur. A kümesinde istenen durumlar için oluşturulabilecek ve herhangi iki elemanın farkı 4 olmayan alt kümeler;

- 0 elemalı kümelerden $s(\emptyset') = 1$ tane
- 1 elemanlı kümelerden $s(X') + s(Y') + s(Z') + s(T') = 12 + 7 + 7 + 7 = 33$ tane
- 2 elemanlı kümelerden $s(X', Y') + s(X', Z') + s(X', T') + s(Y', Z') + s(Y', T') + s(Z', T')$

$$= \binom{12}{1} \cdot \binom{7}{1} + \binom{12}{1} \cdot \binom{7}{1} + \binom{12}{1} \cdot \binom{7}{1} + \binom{7}{1} \cdot \binom{7}{1} + \binom{7}{1} \cdot \binom{7}{1} + \binom{7}{1} \cdot \binom{7}{1} = 339 \text{ tane}$$

- 3 elemanlı kümelerden $s(X', Y', Z') + s(X', Y', T') + s(X', Z', T') + s(Y', Z', T')$

$$= \binom{12}{1} \cdot \binom{7}{1} \cdot \binom{7}{1} + \binom{12}{1} \cdot \binom{7}{1} \cdot \binom{7}{1} + \binom{12}{1} \cdot \binom{7}{1} \cdot \binom{7}{1} + \binom{7}{1} \cdot \binom{7}{1} \cdot \binom{7}{1} = 2107 \text{ tane}$$

- 4 elemanlı kümelerden

$$s(X', Y', Z', T') = \binom{12}{1} \cdot \binom{7}{1} \cdot \binom{7}{1} \cdot \binom{7}{1} = 4116 \text{ tane bulunur.}$$

Dolayısıyla istenen durum için toplam alt küme sayısı $1 + 33 + 399 + 2107 + 4116 = 6656$ tane olur.

Çözüm 3 ('Fibonacci Sayıları Aracılığıyla Sayma' teoremi ile çözüm):

Problem metni incelendiğinde teoremdaki değişkenlerin $n = 17$, $r = 4$, $17 \equiv 1 \pmod{4}$; $m = 1$ şeklinde olduğu görülür. O halde teorem kullanılırsa,

$$\left(F_{\frac{17-1}{4}+2} \right)^{4-1} \cdot \left(F_{\frac{17-1}{4}+3} \right)^1 = (F_6)^3 \cdot F_7$$

olur ve Fibonacci sayı dizisi terimlerinin kombinasyon ile ilişkisi göz önüne alınarak $F_6 = 8$, $F_7 = 13$ sayıları yerine yazılırsa problemin cevabı

$$(F_6)^3 \cdot F_7 = (8)^3 \cdot 13 = 6656$$

olarak bulunur.

3.1.2. Problem 2.

$A = \{1,2,3,4,5,6,\dots,16,17\}$ kümesinin, herhangi iki elemanın farkı 3 olmayan kaç alt kümesi vardır?

Çözüm 1 (kod yöntemi ile çözüm):

A kümesinin elemanları arasındaki artış sayısı soruda verilen fark ile aynı olmadığı için kod yöntemi kullanılamaz. A kümesinin elemanları 3 ile bölünerek kalanları 0, 1, 2 ve 3 olacak şekilde 3 farklı ayrık alt kümeye parçalsın.

$$A_1 = \{3,6,9,12,15\} = \{n \in N^+ : n \equiv 0 \pmod{3}\}$$

$$A_2 = \{1,4,7,10,13,16\} = \{n \in \mathbb{N}^+ : n \equiv 1 \pmod{3}\}$$

$$A_3 = \{2,5,8,11,14,17\} = \{n \in \mathbb{N}^+ : n \equiv 2 \pmod{3}\}$$

Oluşan bütün kümelerin artış miktarı sorudaki sayı ile aynı olduğundan kod yönteminde Problem 1'in çözümündeki sonuçlar kullanılarak kombinasyon biçiminde yazılabilir. A_1 kümesi ile başlansın.

Problem 1'de ayrıntılı bir şekilde uygulanan kod yöntemi ile kombinasyon yazılırsa A_1 kümesinin alt küme sayısı

$$\binom{6}{0} + \binom{5}{1} + \binom{4}{2} + \binom{3}{3} = 13 = F_7$$

olur.

A_2 kümesi için de aynı yöntem uygulansın. Kombinasyon şeklinde yazılırsa A_2 kümesinin alt küme sayısı

$$\binom{7}{0} + \binom{6}{1} + \binom{5}{2} + \binom{4}{3} = 21 = F_8$$

olur.

A_3 kümesinin eleman sayısı A_2 kümesi ile aynı olduğundan sonuç bu küme için de aynıdır. Sonuç olarak A kümesinin herhangi iki elemanının farkı 3 olmayan alt küme sayısı

$$\binom{13}{1} \cdot \binom{21}{1} \cdot \binom{21}{1} = F_7 \cdot (F_8)^2 = 5733$$

tanedir.

Çözüm 3 ('Fibonacci Sayıları Aracılığıyla Sayma' teoremi ile çözüm):

Problem metni incelendiğinde teoremdaki değişkenler $n = 17$, $r = 3$, $17 \equiv 2 \pmod{3}$; $m = 1$ değerlerini alır. Elde edilen değerler teoremda kullanılırsa

$$\left(F_{\frac{17-2}{3}+2} \right)^{3-2} \cdot \left(F_{\frac{17-2}{3}+3} \right)^2 = F_7 \cdot (F_8)^2 = 5733$$

olarak bulunur.

3.1. 'Kod Yöntemi' ile Genelleştirilen 'Fibonacci Sayıları Aracılığıyla Sayma' Teoreminin Algoritma, Akış Şeması ve 'Python' Program Dili ile İfade Edilmesi

Çalışmada elde edilen teorem, bilgisayar dilinde algoritma ve akış şeması kullanılarak ifade edilmiş olup çalışmanın uygulama sahası genişletilmiş ve çalışma daha özgün hale gelmiştir.

3.2.1. Algoritma

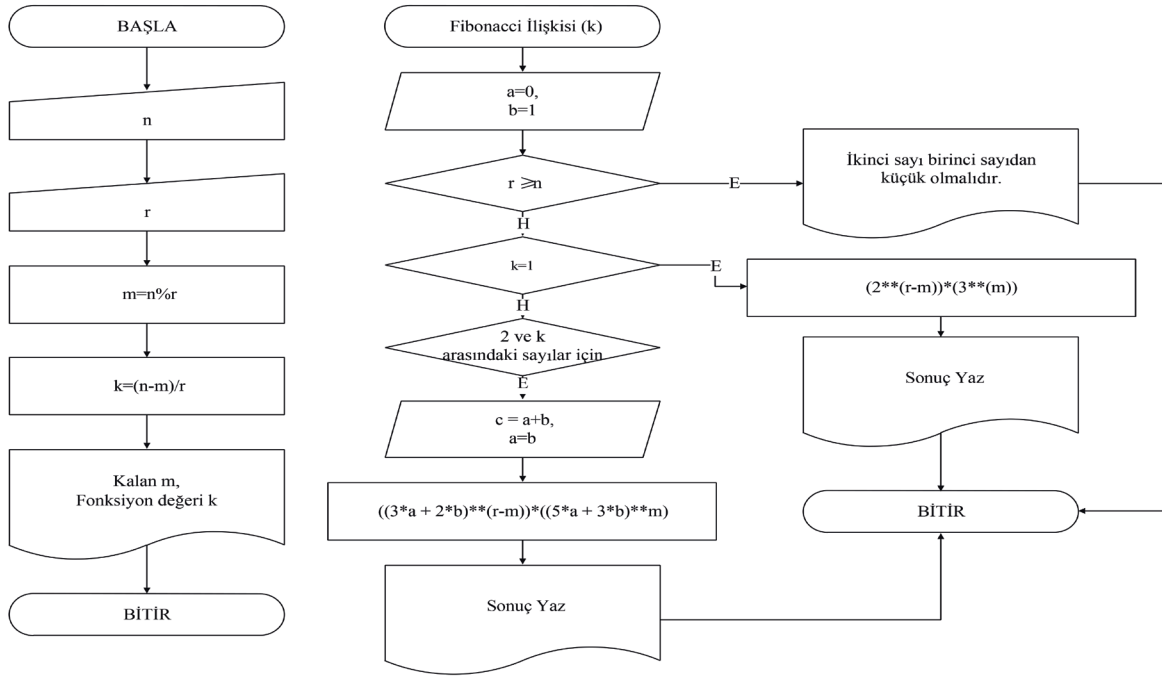
Çalışmada elde edilen teoremin algoritması sıralı adımlar kullanılarak Ana ve Teorem Algoritması olmak üzere iki bölüm biçiminde Çizelge 2 ve Çizelge 3'deki gibi tasarlandı.

Çizelge 2. Genelleştirme İçin Yazılan Ana Algoritma

Adım 1	BAŞLA
Adım 2	El ile girdi "n"
Adım 3	El ile girdi "r"
Adım 4	$m=n\%r$
Adım 5	$k=(n-m)/r$
Adım 6	Yaz "Kalan m, Fonksiyon değeri k"
Adım 7	BİTİR

Çizelge 3. 'Fibonacci Sayıları Aracılığıyla Sayma' Teoremi Algoritması

Adım 1	Fibonacci ilişkisi
Adım 2	Oku "a = 0, b = 1"
Adım 3	Eğer $r \geq n$
Adım 4	Yaz "İkinci sayı birinci sayıdan küçük olmalıdır.", Adım 14'e git
Adım 5	Değilse
Adım 6	Eğer "k = 1"
Adım 7	$(2^{**}(r-m)) * (3^{**}(m))$
Adım 8	Yaz sonuç, Adım 14'e git
Adım 9	Değilse
Adım 10	2 ve k arasındaki sayılar için
Adım 11	Oku "c = a+b, a = b, b = c"
Adım 12	$((3*a + 2*b)^{**}(r-m)) * ((5*a + 3*b)^{**}m)$
Adım 13	Yaz sonuç
Adım 14	BİTİR

3.2.2. Akış Şeması**Şekil 1.** Genelleştirme için Yapılan Akış Şeması**3.2.3. Teoremin 'Python' Program Dili ile İfade Edilmesi**

```

=====
sayı girin17
2. sayı girin4
kalan 1 Fonksiyon Değeri 4.0
>>> Fibonacciİlişkisi(4)
6656
>>>

```

Şekil 2. Problem 1.in 'Python' Programı ile Çözümü

3.2.4. 'Python' Program Kodu

```

Fibonacciİlişkisi 13.01.2020.py - C:/Users/fj/Desktop/ /Fibonacciİlişkisi 13.01.2020.py (3.8.0)
File Edit Format Run Options Window Help
n=int(input('sayı girin'))
r=int(input(' 2. sayıyı girin'))
m=n%r
k=(n-m)/r
print("kalan",m, "Fonksiyon Değeri",k)
def Fibonacciİlişkisi(k):
    a = 0
    b = 1
    if r >= n:
        print("2. sayı 1. sayıdan küçük olmalıdır.")
    elif k == 1:
        return (2**(r-m)) * (3**(m))
    else:
        for i in range(2, k):
            c = a + b
            a = b
            b = c
        return ((3*b + 2*a)**(r-m)) * ((5*b + 3*a)**m)

```

Şekil 3. 'Python' Program Kodu

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

"Sıralı ardışık nesnelere herhangi ikisinin art arda olmaması veya aralarındaki farkın r olmaması" şartlarını sağlayan problemler için alanyazında yer alan çözümler de incelenerek derleme yapıldı ve çalışmadaki 'kod yöntemi' çözümü ile diğer çözümler karşılaştırıldı. Kod yöntemi ile çözümlenen problemlerde ilgili alt küme sayısının Fibonacci sayıları ile ilişkili olduğu sonucuna varıldı. Dolayısıyla n tane sıralı ardışık nesnenin $1, 2, 3, 4, \dots, n$ şeklinde gösterilmesiyle oluşan n tane nesneden seçilen herhangi iki nesnenin farkı r olmayan grup sayısı $n \equiv m \pmod{r}$ olmak üzere

$$\binom{\frac{n-m}{r}+2}{r}^{r-m} \cdot \binom{\frac{n-m}{r}+3}{r}^m$$

'Fibonacci Sayıları Aracılığıyla Sayma' teoremi elde edildi. Bu teorem yardımıyla olimpiyat sorusu tekrar çözümlenerek daha önceki çözümlere göre kısa ve net olduğu sonucuna varıldı.

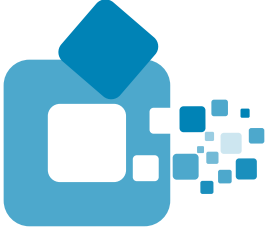
Teorik matematik ile desteklenerek 'Fibonacci Sayıları Aracılığıyla Sayma' teoremi, algoritma ve mantıksal tasarım basamakları kullanılarak 'Python' program diliyle yazılıp problemin çözümünde kullanılan "0" ve "1" kodlarının 21. yy. becerileri ile ilişkilendirilmesi sağlanmıştır. Yine bu problemler de programa 'n' ve 'r' verileri girilerek çözdürülmüştür.

KAYNAKLAR

Nesin, A. (2003). "0-1 dizileri ve Fibonacci sayıları". Matematik Dünyası Dergisi, 12(2).

Öztürk, F. (1995). Kombinatorik sayma problemleri. Ankara: A.Ü.F.F. Döner Sermaye İşletmesi Yayınları.

Bulut, F. (2017). "Pascal Üçgeni, Kombinasyon ve Tümevarım Kullanarak Fibonacci Dizisinin N. Elemanını Bulma". El-Cezerî Fen ve Mühendislik Dergisi, 4 (3): 429-435.

**Koca Çınarlar Özel Yetenekli Bireyleri Dinliyor:
Samsun Huzurevi Örneği**

**Koca Çınarlar Listen to Individuals With Special Talents:
The Sample of Samsun Nursing Home**

**ANTALYA
İL MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ**

Aysima YILMAZ¹

Fatma Doğa ÇOLAK¹

İdil KEFELİ^{1*}

¹Samsun Rotary Kulübü Bilim ve Sanat Merkezi, Samsun / Türkiye

¹Samsun Rotary Club Science and Art Center, Samsun / Turkey

*i_kefeli55@hotmail.com

ORCID: 0000-0002-4104-0071

ORCID: 0000-0002-6397-3745

ORCID: 0000-0002-2392-8296

MAKALE BİLGİSİ / ARTICLE INFORMATION

Geliş Tarihi / Date Received

20.08.2020

Kabul Tarihi / Date Accepted

17.12.2020

Yayın Tarihi / Date Published

Aralık / December 2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season

Aralık - Haziran / December - June

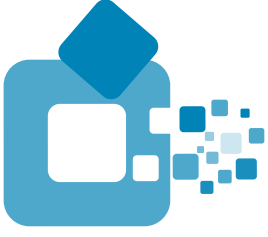
ATIF / CITE as

Yılmaz, A., Çolak, F. D., Kefeli, İ. (2020). "Koca Çınarlar Özel Yetenekli Bireyleri Dinliyor: Samsun Huzurevi Örneği" / "Koca Çınarlar Listen to Individuals With Special Talents: The Sample of Samsun Nursing Home". bilar: Bilim Armonisi Dergisi, 3 (2): 45-54. doi: 10.37215/bilar.783025

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilar>

Copyright © Published by Antalya İl Millî Eğitim Müdürlüğü Since 2018, Antalya, 07100 Turkey. All rights reserved.

Koca Çınarlar Özel Yetenekli Bireyleri Dinliyor: Samsun Huzurevi Örneği

Koca Çınarlar Listen to Individuals With Special Talents:
The Sample of Samsun Nursing Home

ANTALYA
İL MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

ÖZET

Çalışmanın amacı, kültürel değerlerimizin yeni kuşaklara ulaşmasını sağlayan huzurevindeki yaşlıların yaşam tecrübelerinden hareket ederek özel yetenekli gençlerin sosyal gelişimlerine katkı sağlamaktır. Çalışma sayesinde huzurevindeki yaşlıların “moral” olarak güçlenmelerine ve yaşama tutunmalarına katkı sağlanacaktır. Çalışma nitel yaklaşımı kapsayan olgubilim deseni ile yapılandırılmıştır. Olgubilim araştırmalarında başlıca veri toplama aracı görüşme ve gözlemdir. Çalışmanın yapısı gereği “katılımcı gözlem” tercih edilmiştir. Çalışma evreni kolay ulaşılabilirlik göz önünde bulundurularak Samsun ili İlkadım ilçesindeki bir huzurevi ve Samsun ili İlkadım ilçesinde özel yeteneklilerle eğitim yapan kurumdur. Bu evrende etkinlikler huzurevi sakinlerinden sekiz ve özel yetenekli bireylerden beş gönüllünün katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışma gönüllü özel yetenekli beş birey ile üç kere huzurevi ziyaret edilerek yapılmıştır. Araştırmacılar katılımcı gözlem tekniğiyle etkinliğe dâhil olmuştur. Etkinliklerde veriler ses kaydı ve olay anında gözlem formu doldurularak toplanmış daha sonra deşifre edilmiştir. Nitel veriler “Betimsel Analiz” kullanılarak analiz edilmiştir. İki ana tema belirlenmiştir; birincisi, *iyilik yapan iyilikle karşılaşır*; ikincisi ise, *arkadaşlık ve önemidir*. Çalışma sonucunda huzurevindeki yaşlıların yaşam tecrübelerini dinlemek, özel yetenekli bireylerin yaşadıkları iyi-kötü olayları tekrar düşünmesine neden olmuştur. Yaşlıların eski ve yeni arkadaşlık ve iyilikten vazgeçmeme konusunda aktardığı kültürel değerler özel yetenekli bireylerin sosyal gelişimlerine olumlu katkı sağlamıştır.

Anahtar Sözcükler: Değer, Huzurevi, Özel yetenek, Yaşlı.

ABSTRACT

The aim of the study is to contribute to the social development of specially talented young people, starting from the life experiences of the elderly in the nursing home, which enables our cultural values to reach new generations. Thanks to the study, it will be contributed to the elderly people in the nursing home to strengthen and hold on to life. The study is structured with a phenomenal pattern that covers the qualitative approach. The main data collection tool in case studies is interview and observation. “Participant or observation” was preferred due to the nature of the study. The universe of work is a nursing home in the town of İlkadım, Samsun, and an institution with special skills in the province of İlkadım, taking into account easy accessibility. In this universe, activities were held with the participation of eight volunteers from nursing home residents and five volunteers from special talented individuals. The study was carried out by visiting volunteers three times with five volunteers with special talents. Researchers were involved in the activity with participant or observation technique. At the events, the data were collected by filling in the sound recording and the observation form at the time of the event, and then deciphered. Qualitative data were analyze during “Descriptive Analysis”. Two main themes have been identified; First, he encounters goodness that does good; The second is friendship and importance. As a result of the study, listening to the life experiences of the elderly in the nursing home caused special talented individuals to rethink the good and bad events. The cultural values conveyed by the elderly about not giving up old and new friendship and goodness have contributed positively to the social development of special talented individuals.

Keywords: Value, Nursing home, Gifted, Old.

1. GİRİŞ

1.1. Kültürel Değerleri Aktaran Sessiz Çoğunluk: Huzurevindeki Yaşlılar

İnsanın yaşam periyodu bebeklik, çocukluk, ergenlik, olgunluk ve yaşlılık başlıkları altında ele alınmaktadır. İnsan hayatında çocukluk, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık gibi birbirinden farklı olan ancak birbirinden kesin sınırlarla ayrılamayan bu dönemler içerisinde yaşlılık, yaşamın son dönemlerini ifade etmek için kullanılmaktadır (Özyer 2016, 17). Bu dönemde fiziksel olarak gerileme, biyolojik kapasitelerde azalma, toplumsal rollerde ve yaşamda esneklik, bireysel ve toplumsal beklenti düzeyinde giderek hızlanan düşüş görülmektedir (Şahin 2015, 11). Bütün bunlara rağmen yaşlılar değerlerin aktarımı için kuşaklar arasındaki iletişimin en önemli unsurları arasındadır. Onların tecrübi bilgisi gençlere yol gösteren, yaşamsal sorunlarda destek olan ve onları anlayabilecek değerli anıları taşıyan bir rehber dönüşmektedir (Yıldız 2018, 17).

Yaşlıların genç nesillere aktardığı “değerler” ne demektir? Değer, öznenin ya da zihnin teorik bir tavır ya da yöneliminden çok, pratik bir tavır ya da yöneliminin ifadesidir. Değer, öznenin ilgili nesneye kendi kişisel amacı ve eylemleriyle olan ilişkisini ifade etmek üzere, ona, diğer niteliklerine ek olarak sonradan eklediği bir niteliktir. Değer bu süreçten sonra kendi başına ve nesnel bir biçimde değerli bir şey olarak görülmek suretiyle, nesnelleştirilir ve nesneye yansıtılır. Değer bir ölçüt olarak olanla olması gereken ayrımını içerir ve her zaman olumlu ya da olumsuz bir şey olarak görülür (Cevizci 2002, 248). Bütün dünyada kabul edilen evrensel değerler olduğu gibi, her toplumun kendi kültürünün ürünü değerleri de bulunmaktadır. Türkiye'nin milli değerleri ve kültürel yapısı, saygı, merhamet ve hürmet gibi duyguları aşılabilir (Kırdı 2007, 28). Bu değerlerin taşıyıcısı olarak kabul edilen yaşlı yüreklerin toplumsal yaşamdaki rolü oldukça önemlidir. Onlar geleceğin şekillenmesinde yardımcı olan geçmişini anlamamızı sağlayan ve değerleri aktaran koca çınarlarımızdır (Canatan 2008, 62). Bu bakış açısı doğrultusunda yaşlıların özel yetenekli gençlere aktaracağı öğüt niteliğindeki anılarla süslenmiş değerlerimiz kültürel olarak varlığını devam ettirecektir.

Bir insanın yaşamında hayat bulan kültürel değerlerimizin gençlere ulaşması için yaşlıların gençlerle buluşmasının oldukça önemli olduğu görülmektedir. Huzurevinde yapılan araştırmalara bakıldığında, yaşlılık döneminde en çok ihtiyaç duyulan sosyal sürecin kendini önemli hissetmek ve bu sayede moral bulmak olduğu belirlenmiştir (Büker vd 2010, 46). Yaşlılıkta fiziksel kapasitedeki

azalmanın ve sağlığın bozulmasından çok, yaşlı birey için ruhsal ve moral durumun yaşamı sürdürmede daha etkili olduğu ifade edilmektedir. Moral, yaşlı bireylerin süreçle mücadelesinde önemli bir faktördür. Ayrıca moral hem iyilik halinin hem de yaşlılıkta göz ardı edilen yaşam kalitesinin önemli bir belirleyicisidir. Yaşlılıkta moral ve duygusal aktarımlar, karşılıklı ilişkilerin sürdürülmesi, dayanışma, aile-akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin sürdürülmesiyle ilişkili görünmektedir. Sosyal destek sonucu ortaya çıkan saygınlık, moral artışına ve yaşamdan duyulan memnuniyete, stres verici olaylarla baş etmeye olumlu katkılarda bulunmaktadır (Karakaş ve Durmaz 2017, 34). Huzurevindeki yaşlıların yaşam tecrübelerini aktarmak için gençlerle buluşacağı ortamlar oluşturmak onların kendini önemli hissetme ve yaşamda duyulan memnuniyetlerinin artmasına destek olacaktır.

Bu yüzden çalışma yaşlıların özel yetenekli gençlerle iletişim kurmasını sağlayarak hem yaşlıların anılarının değerleri aktarma özelliğine vurgu yapmak hem de özel yetenekli gençlerin yaşlıların engin tecrübelerinden faydalanıp yaşamsal problemlerine farklı bakış açıları geliştirebilmelerini desteklemek amacıyla yapılandırılmıştır.

1.2. Verüstü Hazinelerimiz: Özel Yetenekliler

Kültürel değerlerimiz ışığında yaşlı geçmişi ifade ederken geleceğimizi de özel yetenekli gençler yapılandıracaktır. Özel yetenekli genç; zekâ, yaratıcılık, sanat kapasitesi veya özel akademik alanlarda yaşlılarına göre yüksek düzeyde performans gösterdiği uzmanlar tarafından belirlenen ve bu alanlarda özel eğitime gereksinim duyan bireylerdir (MEB 2015, 2). Özel yetenekliliğin tanımında da belirtildiği gibi özel yetenekli gençler “özel eğitim” ihtiyacı duyan bireylerdir. Akranlarından üst düzey düşünme becerileri, zihinsel olarak yüksek performans göstermeleri gibi özellikleriyle farklılaşan özel yetenekli bireyler, okul toplumunda akranları tarafından anlaşılabilen, zaman zaman okudukları kitaplar veyailgi alanları yüzünden ötekileştirilen ve bu yüzden yalnızlık yaşayabilen bireylerdir. Bu durum özel yetenekli bireylerin duygusal gelişimlerinde büyük problemlere sebep olabilmektedir (Kurnaz 2013, 189). Onlar yapıları gereği adalet, eşitlik, iyilik, cömertlik gibi kavramları erken yaşta yaşama aktarma becerisine sahiptir. Gelişmiş sorgulama güçleri, keskin birer gözlemci olmaları ve mantıksal düşünebilmeleri dolayısıyla eşitsizlikleri, adaletsizlikleri, çifte standartları fark edebilir ve derinden sorgulayabilir olmalarını sağlamaktadır (Levent 2011). Fakat bu durum onların yaşantısını her zaman olumlu etkilemez. Pek çok şeyi değiştirmeye güçlerinin yetmeyeceğini

fark ettiklerinde kendilerini güçsüz hissetme, karamsar olma, gelecekte kaygı duyma vb. duygular halleri oluşabilmektedir (Gündüz 2010, 164).

Özel yetenekli bireylerin Türkiye'nin önemli bilimsel-düşünsel gelişmelerine imza atması beklenmektedir. Fakat onların sosyal gelişmelerini destekleyecek ortamlar yaratılmazsa beklenen durumun aksine beyin göçü, bilimsel yaşamdan uzaklaşma, kendi yeteneklerini fark edememe gibi sorunlar ortaya çıkacaktır. Çalışma, huzurevindeki yaşlılar ile özel yetenekli bireylerin bir araya gelmesini sağlayarak huzurevindeki yaşlıların moral bulmasına, özel yetenekli bireylerin ise kendilerini ifade edebilecekleri, kendi sorunlarını çözmek için destek bulabilecekleri bir ortam sağlamak üzere yapılandırılmıştır.

2. MATERYAL VE METOT

2.1. Araştırmanın Amacı

Dünyada birçok toplumun yaşlılara ve yaşlılığa karşı tutumu sosyo-kültürel değişimlere bağlı olarak farklılık göstermektedir. Türkiye'de yaşlılığa ilişkin olumlu değer yargılarının öncelikle dini-geleneksel bir çerçeve içerisinde anlam kazandığı kabul edilmektedir. Bu çerçeve içerisinde Türk kültüründe yaşlıların önemli bir yeri olduğunu ifade etmek mümkündür. Böylesi bir kültürel yapıda yaşlılara saygı, sevgi, merhamet ve bağlılık duygularıyla yaklaşmaktadır. Fakat modern insan gittikçe bireyselleşmekte ve kültüründen gelen birçok değerden uzaklaşmaktadır (İnce 2017, 87). Toplumun sevgi, saygı çerçevesinde ilgiye, arkadaşlığa ilgi duyan bir diğer bölümü ise özel yetenekli gençlerdir. Modern toplumun değişkenleri içinde şekil alan özel yetenekli gençler akranlarından zihinsel ve duygusal olarak farklı gelişim özelliklerine sahiptirler. Akranlarıyla konuşmak yerine kendinden büyüklerle konuşmayı tercih eden özel yetenekli gençler, sosyal çevrelerinde dışlanan, zaman içerisinde akranlarına yabancılaşan gençler olabilmektedir (Köksal 2007).

Bu düşüncelerden hareketle çalışmanın amacı, kültürel değerlerimizin yeni kuşaklara ulaşmasını sağlayan huzurevindeki yaşlıların yaşam tecrübelerinden hareket ederek özel yetenekli gençlerin sosyal gelişmelerine katkı sağlamaktır. Çalışma sayesinde huzurevindeki yaşlıların "moral" olarak güçlenmelerine katkı sağlanacak ve yaşama tutunmaları da desteklenecektir. Bu sayede yaşlıların anılarında, öğütlerinde saklı olan kültürel değerlerimiz gençlere ulaşmış olacaktır. Yaşlıların bir toplumun temel taşları olduğu ve özel yetenekli bireylerin toplumun geleceğinde önemli işlere imza atacak bilim insanları olacağı düşünüldüğünde çalışmanın amacı daha da büyük

önem taşımaktadır.

2.2. Araştırmanın Kısıtları

1. Samsun'da üç tane huzurevi bulunmaktadır. Canik bölgesindeki huzurevinde 49 erkek, 11 kadın olmak üzere 60 yaşlı bulunmaktadır. Çalışma Canik bölgesinde bulunan bir huzurevinde yaşayan gönüllü sekiz yaşlı ile sınırlandırılmıştır.
2. Çalışma Samsun'daki özel yetenekli beş genç ile sınırlandırılmıştır.

2.3. Çalışma Grubu

Çizelge 1. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzdeler

KATILIMCILAR (DEĞİŞKENLER)		f	%
Yaşlı	Kadın	3	37,5
	Erkek	5	62,5
Özel Yetenekli Birey	Kadın	3	60
	Erkek	2	40

Yaşlılarla ilgili olarak çalışmanın evrenini 2019 yılında Samsun ilindeki huzurevleri oluşturmaktadır. Bu evrende kolay ulaşılabilirlik göz önünde bulundurularak Canik bölgesindeki bir huzurevi örneklem olarak seçilmiştir; fakat gerekli izinler planlanan zaman dilimi içinde alınamamıştır. Bunun üzerine kolay ulaşılabilirlik göz önünde bulundurularak ikinci girişimde bulunulmuştur. İlkadım bölgesindeki bir huzurevinden izin alınmış ve ziyaret gerçekleştirilmiştir. Huzurevinde toplam 49 erkek; 11 kadın olmak üzere 60 yaşlı bulunmaktadır. Yaşlıların hepsine sosyal çalışmacıyla birlikte düzenlenen bir toplantı ile bilgi verilmiştir. Çizelge 1'de çalışma grubu özellikleri paylaşılmıştır.

Gönüllü katılımcıların yaşları 65-80 arasında değişmektedir. Katılımcıların yaşlılığın getirdiği fizyolojik yıpranmalar dışında herhangi bir hastalığı yoktur. Katılımcıların aileleri vardır; bu yüzden zaman zaman aileleriyle kalabilmektedirler. Sağlık problemleri yaşamadıkları sürece çarşıya, gezmeye huzurevinin araçlarıyla veya otobüsle gidebilmektedirler. Huzurevinde birlikte zaman geçirecekleri, sohbet edebilecekleri çok güzel alanlar vardır. Huzurevi bünyesinde birçok kurs düzenlenmektedir. Yaşlılar istedikleri kurslara becerileri, ilgileri doğrultusunda katılabilmektedir. Huzurevi sosyal çalışmacı gönüllü yaşlılarla ilgili bilgi paylaşımı yapmıştır. Özellikler etkinlik için hazırlanmış yarı yapılandırılmış sorulara bakmış ve özel yaşantılara derinlemesine girilmemesi konusunda uyarılmıştır. Bütün bu uyarılar dikkate alınarak çalışma uygulanmıştır.

Özel yetenekli bireylere ulaşabilmek için kolay ulaşılabilir örneklem yöntemi tercih edilmiştir. Sadece özel yeteneklilerle eğitim yapan kurum ziyaret edilmiş ve çalışma hakkında rehber uzman ve yöneticilere bilgi verilmiştir. Çalışmanın 15 yaş üzeri öğrencilere uygun olduğu ifade edilmiştir. Bu yüzden kurum bünyesinde 15 yaş ve üstündeki öğrencilere bilgilendirme toplantısı yapılmıştır. Toplantı sonrasında beş özel yetenekli birey gönüllü olmuştur. Diğerleri örgün eğitim ve iş yüklerini mazeret göstererek katılmak istememiştir. Gönüllü özel yetenekli bireylerin üçü fen lisesine, ikisi Anadolu lisesine devam etmektedir.

2.4. Veri Toplama

Çalışma nitel yaklaşımı kapsayan olgubilim deseni (fenomenoloji) ile yapılandırılmıştır. Olgubilim araştırmalarında başlıca veri toplama aracı görüşme ve gözlemdir. Çalışmanın yapısı gereği “katılımcı gözlem” tercih edilmiştir. Olgubilim çalışmalarında olgular, yaşadığımız dünyadaki olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Olgubilim deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgubilim deseni tercih edilmiştir çünkü hem özel yetenekli bireyler hem de huzurevindeki yaşlıların farkında olmamıza rağmen onların sosyal gelişimlerini desteklemek için ayrıntılı, detaylı bir çalışma yok denecek kadar azdır.

Huzurevindeki sekiz gönüllü yaşlı ile beş gönüllü özel yetenekli birey üç kere bir araya getirilmiştir. Yaşlıların ulaşımında sıkıntı yaşayacağı düşünülerek bu yöntem kullanılmıştır. Her etkinlik yaklaşık iki saat sürmüştür. Katılımlı gözlem yarı yapılandırılmış görüşme soruları ile başlamıştır. Yarı yapılandırılmış sorular hazırlanırken özel yetenekli bireylerin yaşadığı sorunlarla ilgili alan yazın taraması yapılmıştır. Alan yazın taramasında en sık tekrar edilen “arkadaş bulma”; “sosyal dışlanma”; “kendini güçsüz hissetme” konularına öncelik verilmiştir (Şentürk ve Kefeli 2019). Aynı zamanda sorular huzurevindeki sosyal çalışanın uyarıları dikkate alınarak yaşlıların aile ve sorunlarına girmeden kısa ve açık olarak ifade edilmiştir. Grup çalışmasının yapılacağı ortam huzurevi çalışanları tarafından gösterilmiştir. Çalışma sırasında sadece gönüllü huzurevi sakinleri ve gönüllü özel yetenekli bireylerin olmasına dikkat edilmiştir.

Yarı yapılandırılmış sorular:

1. Sizce arkadaşlık ilişkileri hangi değerler temelinde yapılandırılmalıdır? Örneklerle açıklar mısınız?

2. Sizce şimdiki gençlerde unutulmuş değerler nelerdir? Örneklerle açıklar mısınız?
3. Arkadaşlıkla ilgili hiç unutamadığınız bir anınız var mı? Anlatabilir misiniz?

Hazırlanan yarı yapılandırılmış soruların amaca ne derece hizmet ettiği, anlaşılabilirliği ve uygulanabilirliğini kontrol etmek amacıyla alan uzmanlarının görüşlerine başvurulmuştur. Uzmanların önerileri doğrultusunda yarı yapılandırılmış sorular düzenlenmiştir. Etkinlik boyunca katılımcıların cevaplarını etkileyecek herhangi bir dış faktörün olmamasına dikkat edilmiştir.

Etkinliklere katılan yaşlılar ve özel yetenekli bireyler gönüllülük esasına göre belirlenmiştir. Her üç etkinlikte de katılımcılardan izin alınarak ses kaydı yapılmış ve gözlem formu doldurulmuştur. Daha sonra ses kaydı deşifre edilmiştir. Deşifre işlemi gözlem formu ile birlikte etkinliğin yapıldığı akşam düzenlenmiştir. Katılımcı Gözlem formunda yaşlı gönüllüler ve özel yetenekli bireyler için iki farklı bölüm yer almaktadır.

2.5. Verilerin Analizi

Nitel veriler “Betimsel Analiz” kullanılarak analiz edilmiştir. Betimsel analizde, elde edilen veriler belirlenen temalara göre sistematik ve açık bir biçimde betimlenir, bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve sonuçlara ulaşılır (Yıldırım ve Akgün 2006). Betimsel analiz dört aşamadan oluşur: Bir çerçeve oluşturma, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması, bulguların yorumlanması (Altunışık vd 2010). Betimsel analizin yapılabilmesi için deşifre edilen birebir görüşme notları tek tek numaralandırılmış ve bütün veriler tek tek okunarak amaca uygun ve benzer olanlar bir araya getirilmiştir. Betimsel analiz yapılırken aşağıdaki basamaklar uygulanmıştır;

- Çalışma amacına uygun olarak çerçeve oluşturulmuştur. Görüşme metnindeki ve gözlem formlarındaki benzer cevaplar birleştirilmiştir.
- Yazılı metinler tek tek numaralandırılmıştır. Ardından, “İyilikler hep sizinle” ve “Arkadaşlık çok önemlidir.” olarak iki başlığa ayrılmıştır.
- Daha sonra kendi aralarında iki temayı içeren açıklamalar kategorilere ve alt kategorilere ayrılarak, ortak temalar oluşturulması için sürekli karşılaştırılmıştır.
- Belirlenen bu ortak temalar, tekrarlanma sıklığı göz önüne alınarak tablo haline getirilmiştir. Temalar oluşturulurken

konusunda uzman kişilerden yardım alınmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Katılımcı Gözlem Analizleri

Huzurevinde sekiz gönüllü yaşlı ve beş gönüllü özel yetenekli birey üç kere buluşmuştur. Araştırmacılar etkinliğe katılımcı gözlem kurallarına uygun olarak katılmıştır. Katılımcılardan izin alınarak üç etkinlikte kaydedilmiştir. Eş zamanlı olarak araştırmacılar gözlem formu da doldurmuştur. Daha sonra kayıtlar deşifre edilmiştir. Deşifre edilen kayıtlar ortak temaların bulunması amacıyla betimsel analiz basamaklarına uygun olarak analiz edilmiştir. İki tema oluşturulmuştur;

3.1.1. I. Tema ile İlgili Katılımcı Gözlem Örnekleri: İyilik yapan iyilikle karşılaşır.

K2: Yaşlı Kadın: Ben yengemin yetimlerine bakmak için Almanya'ya gittim. Oralarda çok zorlandım. Daha Türkçe okumayı bilmezken Almanca öğrenmeye kalktım. İyi niyetli olunca Allah yardım ediyor... yine olsa yine yaparım. Şimdi bana madem böyle iyilik yaptın neden buradasın diye sormayın. Çünkü ben kendim gelmek istedim... iyilik karşılık bekleyerek yapılmaz. Sizde buna çok dikkat edin olur mu? İyilik daima önünüze çıkacaktır. Bir yere sığıntı olmaktansa bakın burada kendim keyifle yaşıyorum...

K6: Yaşlı Kadın: Bütün mahalle toplanır bana gelirlerdi. Eode ne varsa yer içerdik. Şimdi her gün bir kişi beni ziyarete geliyor diyebilirim... O kadar mutlu oluyorum ki... aman size kıymet verene siz de kıymet verin. Arkadaşlık hep özveri ister bazen beni çok üzerlerdi ama ben onları sevmekten hiç vazgeçmedim. İyilik her zaman karşılığını bulmuyor çünkü aslında zaten karşılık için yapılmıyor... bir hikâye anlatmak isterim size;

Bir gün, bir akrep, bir ırmağın kenarında dolaşıyormuş. Birdenbire bir kaplumbağa akrebin yanına gelip;

-Burada ne yapıyorsun, demiş. Akrep;

-Ben ırmağın öte yanına geçmek için bir çare arıyorum. Çünkü benim bütün yavrularım ırmağın öte yakasındadır, diye söylemiş. Kaplumbağa da şefkati ve yabancıya iyi davranması sebebiyle, onu en yakın bir akrabasıymış gibi sırtına alıp, su üzerinde yüzmeye başlamış. İrmağın ortasına gelince, akrebin sokmak arzusu uyanmış. Kaplumbağanın sırtında iğnesini dokundurmuş. Kaplumbağa;

-Ne yapıyorsun, diye sormuş. Akrep;

-Hünerimi gösteriyorum. Sen bana iyilik edip yarama

merhem koydun. Ben de sana iğnemi sokuyorum. Benim göstereceğim şefkat de ancak budur, demiş. Bunun üzerine, kaplumbağa hemen suya dalmış. Akrep de boğulup gitmiş.

Hikâye ne kadar anlamlı değil mi? Kötüyü değiştirmeye çalışmadan biz iyi olduğumuz için bildiğimiz yoldan şaşmamalıyız. Ama sakın unutmayın bu her zaman mutlu olacağımız anlamına gelmez...

K1: Özel Yetenekli Genç Erkek: Arkadaşlarımla aram hiç iyi değil. Sizin dediğiniz gibi bende hepiyilik yapmak istiyorum ama hak etmiyorlar. Hep bana zarar veriyorlar. Kendimi korumam gerekiyor. Keşke sizin zamanınızdaki gibi olsa insanlar. Bence şimdi herkes akrep olmuş (yaşlı gönüllünün anlattığı örnekten sonra söylenmiştir.)kendimi kurbağa gibi hissediyorum. Her seferinde onlara güveniyorum ama hep benim iyi niyetimi kullanıyorlar. Bende biraz uzak durmaya karar verdim. Fakat şimdi sizin anlattıklarınızı dinleyince belki yeniden deneyebilirim.

K5: Yaşlı Erkek: Gençler hep dinimizi unuttu. Ne var ne yoksa o ellerindeki "ekranda" sanki... sizler bak ne güzel şeyler yapıyorsunuz. Biz sizlerle buluşup anlatmak istiyoruz; siz de ne güzel dinlemek için geldik, diyorsunuz. Ben hayatım boyunca dinimin bana dediği gibi iyilik yaptım ve iyilik benim karşıma hep iyilik çıkardı. Bakın ne güzel bir yerdeyim. Burası olmasaydı perişan olurdu... Benimde çocuklarım var. Haftada birkaç defa onlarda kalıyorum. Bazen bir ay kalıyorum bunalınca buraya geliyorum. Yaptığım iyilikler işte tek tek karşıma çıkıyor...

K3: Özel Yetenekli Genç Kadın: Sizinle sohbet etmek bana çok iyi geldi. Eskiye dinledikçe banayapılanları unuttum. Farklı olmanın iyi bir şey olduğunu hâlâ düşünmüyorum. Ama en azından dinimizi hatırlasalar, iyi insan olmaya çabalasalar bana yetecek... akranlarımdan çok sizinle vakit geçirmek bana iyi geldi. Belki de zaman zaman bizim okullarımıza gelip söyleşiler düzenleseniz çok iyi olur. Yaşayan birilerinden bunları dinlemek kitaplardan okumaktan daha iyi bence...

Görüldüğü gibi yaşlı gönüllülerin anlattığı hikâyeler, örnek olaylar özel yetenekli bireylerin yaşamlarına dokunmuştur. Alan yazını destekler bir şekilde özel yetenekli bireyler kendilerinden büyüklerle daha iyi vakit geçirdiklerini dile getirmiştir. Yaşlı gönüllüler, yaşamda "iyilik" yapmanın önemi üzerinde durmuştur. Bu durum "iyi insan" ile ilgili düşüncelerin farklı dönemlerde de olsa aynı olduğunu göstermiştir. Özel yetenekli bireyler K2 Özel yetenekli kadın "arkadaşlarının kendisine karşı çok merhametsiz olduğunu hatta zaman zaman akran zorbalığına maruz kaldığını" dile getirmiştir. Bu durum ile ilgili olarak, yaşlı gönüllüler kendi hayatlarından örnekler anlatarak "kötü ile kötü olmayın" düşüncesine vurgu yapmıştır. K10 Yaşlı gönüllü erkek "kendi

dönemlerinde akran zorbalığı vb. kavramların olmadığını ama yapılan kötülüklerin aynı olduğunu" vurgulamıştır. Zaman zaman araştırmacıların yönlendirmesiyle daha az söz alabilen yaşlı gönüllülere de fikirleri sorulmuştur. Özel yetenekli gençler aktif olarak katılmıştır. Genel olarak, keşke sizin zamanınızda olduğu gibi olsa, biz de anlaşılacak istiyoruz, haklısınız kötülüğe kötülükle cevap verilmez ama ne yapalım gibi tepkilere karşı yaşlı gönüllüler; hikâyeler anlatmayı ve merhametli olmayı ön plana çıkarmışlardır. Yaşlı gönüllülerin iyi olmanın unutulduğunu, çıkarların insanların gözünü kör ettiğini sıklıkla tekrarladığı görülmüştür. Fakat yine de bu eleştirilere kendileri örnekler vererek gençlere yol göstermeyi tercih etmişlerdir. Yaşlı gönüllülerden kadınların özellikle merhamet kavramını ön plana çıkardığı ve özel yetenekli bireylere daha çok sevgi gösterdiği gözlemlenmiştir. Yaşlı gönüllü erkekler ise, akıl vermeyi tercih etmişlerdir. Doğru olanın yapılması gerektiği ve asla pes edilmemesi üzerinde durmuşlardır. Özel yetenekli bireylerde kadınlar sevgiye daha açık cevap verirken erkekler suskun kalmayı tercih etmişlerdir.

3.1.2. II. Tema ile İlgili Katılımcı Gözlem Örnekleri: Arkadaşlık çok önemli.

K7: Yaşlı Gönüllü Kadın: Ben burada arkadaşlarımın kıymetini biraz daha anladım. Hiç kaogaetmiyoruz sanmayın. Ama insan annesiyle bile kaoga ediyor... akşam saatlerinde odama çekildiğimde bazen birisi kapımı vuruyor sohbet ediyor. Öyle iyi hissediyorum ki kendimi anlatamam...

K4: Özel Yetenekli Genç Erkek: Benim neredeyse hiç arkadaşım yok. Teneffüslerde hep yalnızgeziyorum. Sanki ben tercih ediyormuşum gibi anlatıyorum ama aslında çok üzülüyorum. Akranlarımın yaptığı şeyler hiç hoşuma gitmiyor onlarla ortak bir paydam yok... ama onlarla vakit geçirmek istiyorum. Beni anlasınlar istiyorum o da olmuyor... vazgeçmemeliyim...

K6: Özel Yetenekli Genç Kadın: Benim arkadaşlarım bana hep gülüyor artık onlardan nefret ediyorum. Annem bana hep arkadaşlarıyla bir şeyler yapsana diyor, bende bir sebep bulup "hayır" diyorum. Daha çok ders çalışmam gerek diye mazeretler uyduruyorum. Anneme bile durumu anlatamıyorum... beni bir gün buluşmaya davet ettiler. Bende nasıl mutlu oldum. Anneme de anlattım o da çok sevindi. Hazırlandım ve buluşma yerine gittim. Bekledim, bekledim ve bekledim ama gelmediler. Anneme bunu söyleyemedim... çok eğlendiğimizi falan anlattım. Okula gittiğimde arkadaşlarıma bunu neden yaptıklarını sordum, hepsi birden kahkaha anlatmaya başladı... daha diyecek bir şey yok sanırım...

K10: Yaşlı Gönüllü Erkek: Ben öyle geçinilmesi kolay bir insan değilim. Aslında tam anlamıyla huysuz ihtiyarım. Ama buradaki arkadaşlık var ya her şeye değer... hata yaptığınızda özür dilemeyi sakın

unutmayın, güçsüzlük olarak görmeyin. Arkadaşınızın kalbini kırınca onun gönlünü muhakkak alın... fakat size kötülük ediyorsa da merhamet edin onlara. Eninde sonunda anlayacaklardır. Ben çocukken de huysuzdum. Hiç arkadaşım yoktu desem yeridir. Hep karşıdakini suçlardım. İsterseniz bir de bunu deneyin! Belki de yaptığınız bir şey onların hoşuna gitmiyordur.

Görüldüğü gibi, alan yazını destekler bir şekilde özel yetenekli bireylerin akranlarından farklı olarak yaşadıkları duygusal gelişimleri onların arkadaşlık kurmalarını zorlaştırmaktadır. Bu durum onları kalabalıklar içinde yalnızlığa sürüklemektedir. Grup içinde birbirlerini dinlerken özel yetenekli bireyler birbirlerine sarılıp sakinleştirmeyi denemişlerdir. Böylece yalnız olmadıklarını görmüş ve kendi özelliklerine sahip olan gençlerle birlikte verimli vakit geçirmişlerdir. Ayrıca kendileriyle dalga geçileceği düşüncesinden arınıp açıkça ve çok samimi itiraflar olduğu gözlemlenmiştir. Yaşlı gönüllülerin onların dertlerine çare olmak için verdikleri örnekler ve öğütler kültürel değerlerimizi hatırlatmıştır. Yaşlı gönüllüler özellikle "merhametli" olmak üzerine vurgu yapmıştır. Özel yetenekli bireyler, arkadaşlarının olmadığından, akranzorbalığına uğradıklarından, ailelerinin bile onları anlamadığına vurgu yapmışlardır. Yaşlı gönüllülerde onlara kendi yaşamlarından örnekler vererek ve merhametli olmaya yönlendirerek yol göstermeye çalışmıştır. Erkek yaşlı gönüllüler arkadaşlığın önemi üzerinde durmuştur; kadınlar ise arkadaşların çok önemli olduğu, onlarsız yaşamın çok güç olacağını vurgulamıştır. Özel yetenekli erkekler arkadaşlıkla ilgili tecrübeleri detaylı anlatmış ve kendilerini duygusal bir yapıya sokarak açıklamışlardır; kadınlar da erkekler gibi arkadaşlıkla ilgili kötü tecrübelerini anlatmış fakat iyi tecrübeler anlatılmamıştır. Bunun sebebi sorulduğunda her iki grupta duygusallaşmış ve susmayı tercih etmiştir.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

21. yüzyılın en önemli demografik gerçeklerinden biri nüfusun yaşlanmasıdır. Nüfusun yaşlanması bakımından, Türkiye gelişmiş ülkelerle aynı seviyeye sahip olmasa da istatistiksel veriler ülkemizin yeni bir demografik yapıya dönüştüğünü göstermektedir. 2014 yılı itibarıyla 65 ve daha yukarı yaşlı nüfus 6 milyon 192 bin 962 kişi olup yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %8'dir. Nüfus projeksiyonlarına göre yaşlı nüfus oranının 2023 yılında %10,2; 2050 yılında %20,8; 2075 yılında ise %27,7'ye yükseleceği tahmin edilmektedir. Mevcut demografik eğilimlerin devam edeceği varsayımından hareketle yapılan hesaplamalar, Türkiye'de 21. yüzyılın özellikle ikinci yarısında yaşlı yüzyılı olacağına işaret etmektedir (Gözübüyük 2017, 158). Görüldüğü

gibi, yaşlılık Türkiye'nin gelecekte karşılaşması öngörülen bir problemdir. Eğer yaşlılarla ilgili çalışmalar öngörülen problemleri çözmeye yönelik olarak yapılandırılırsa karşılaşılması muhtemel tehlikelerin etkisi en aza indirilebilir. Türkiye nüfusunun %2'lik oranını ise özel yetenekliler oluşturmaktadır. Onlar geleceğin bilim insanları, politikacıları, psikologlarıdır. Eğer onlara uygun sosyal etkinlikler yapılandırılırsa psiko-sosyal gelişimlerine katkı sağlanmış olunacaktır. Çalışma hem yaşlıların hem de özel yetenekli bireylerin psiko-sosyal gelişimini desteklemek üzere yapılandırılmıştır. Görüldüğü gibi çalışma huzurevindeki yaşlıların değerleri taşıyan öğüt niteliğindeki tecrübi bilgilerini paylaşabileceği bir sohbet ortamı yaratılarak özel yetenekli bireylerin psiko-sosyal gelişimlerinde karşılaştıkları "arkadaş edinme, akran zorbalığı vb." konuların çözümünde yol gösterici bir niteliğe sahiptir. Aynı zamanda çalışma yaşlılara yaşama amacı veren ve onları "moral" olarak güçlendirecek bir "iyi örnek" uygulaması özelliğine sahiptir.

Çalışma huzureviden gönüllü sekiz ve özel yetenekli gönüllü beş katılımcı ile üç kere tekrar etmiştir. Betimsel analiz sonuçları göstermiştir ki, yaşlı gönüllüler arkadaş edinme, iyilik yapma ve merhamet etme ile ilgili olarak anılarını paylaşmıştır. Özel yetenekli bireyler aktif olarak dinlemiş ve kendi yaşantılarından örnekler vermiştir. Özel yetenekli bireylerin ifadelerinde "eski günlere, eski âdetlere ve insanlara özlem" dikkat çekmiştir. K5 özel yetenekli erkek, "arkadaşlıklar sizin dediğiniz gibi değil artık, hepsinde çıkar ve kötülük hâkim..." demiştir. Bu durum arkadaşlık kavramıyla ilgili değerlerin ön plana çıktığını göstermektedir. K13 yaşlı gönüllü kadın, istedikleri her zaman onu görmeye gelebileceklerini vurgulamıştır. Gençlerin yaşamda bazen yollarını kaybedebileceklerini bu yüzden yol gösterene ihtiyaç duyabileceklerini, eklemiştir. Görüldüğü gibi gönüllü yaşlılar yapılan çalışma ile önemsendiklerini hissetmiş ve moral bulmuşlardır. Bük'er'in çalışmasında huzurevindeki yaşlıların daha fazla yalnızlık duygusu yaşadıkları ve bu nedenle depresyon bulgusunun daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Ruh sağlığı açısından bir risk grubunu oluşturan yaşlılar, huzurevinde daha yoğun sorunlarlaka karşıya gelmektedirler. Kurumda yaşayan yaşlı izole olmaya ve toplumdaki uzaklaşmaya başlamaktadır. Yaşlılarda sosyal destek eksikliğinde mortalite riskinin arttığı ve sosyal destek alan yaşlılarda ise iyileşme ve sağlık davranışlarında gelişme olduğu ifade edilmektedir (Bük'er vd 2010, 46). Bu durum göz önünde bulundurulduğunda huzurevindeki yaşlılar ve özel yetenekli bireylerin düzenli olarak bir araya getirilmesi her iki tarafın psiko-sosyal gelişimine katkı sağlayacaktır.

Genel olarak özel yetenekli bireylerde,

ilk yaşlardan başlayarak ahlâkî duyarlılığın belirtileri görülür. Bu çocuklar başkalarını dikkate alma eğilimindedirler; acıları hafifletme, güçlükleri giderme isteği taşırlar. Yüksek ahlâkî duyarlılıklarının bir sonucu olarak özel yetenekli çocuklar başkalarına karşı empatik tavır, hoşgörü, başkalarına ve kendine karşı sorumluluk, dürüst bir tutum (herkese aynı standartlarla davranma); yardımlaşma; yaralıları, yaşlıları, hor ve hakir görülenleri, sakatları, çaresizleri, hastaları ve kendi yalnızlıklarıyla perişan olmuşları düşünme; doğruluk, gerçeklik gibi yüksek ahlaki değerlere sahiptirler. Fakat bu değerlere sahip olan bireyler bunlara duyarsız bir ortamda itilip kakılma ve onlara sanki uyumsuz tiplermiş gibi davranılma riskiyle karşı karşıya bulunurlar (Kurnaz vd 2015, 210). Çalışmada alan yazını destekler bir şekilde "özel yetenekli bireylerin" dışlandıkları ve yalnızlığa itildikleri zaman "insanlardan uzaklaşmayı" tercih ettikleri tespit edilmiştir. K4 özel yetenekli kadın, artık arkadaşlarının yaptıklarına dayanmadığını bu yüzden tek başına bir dünya yaratmak istediğini belirtmiştir. Bunun üzerine K11 gönüllü yaşlı erkek, biraz mücadele etmesi gerektiğini belirtmiş ve kendi yaşantısından farklı örnekler vererek yalnız olmadığını hissettirmiştir. Bu durum hem özel yetenekli bireyin farklı bir bakış açısı kazanmasına neden olurken hem de kültürel değerlerimizin farkına varmasına katkı sağlamıştır. Huzurevindeki yaşlı gönüllü dediklerinin can kulağı ile dinlendiğini fark etmiş kendini önemli hissetmiştir. K7 özel yetenekli kadın, "sık sık buraya gelmek istiyorum. Sizlerle konuşmak beni çok mutlu etti, demiştir.

21. Yüzyılda bilgi ve rekabet dünyasında insan kaynağı her şeyden önemli bir hal almıştır. Geçmişten gelen kültürel değerleri aktaran yaşlılar ve geleceğe şekil vermesi beklenen özel yetenekli bireyler bir toplumun beşeri kaynaklarıdır. Her ikisinin de temel problemlerini çözme noktasında birbirlerine güç olacağı görülmektedir. Çalışma sayesinde özel yetenekli bireyler, kendilerini ifade edebilecekleri sosyal bir ortam bulurken yaşlılar "moral" kazanabilecekleri bir ortama kavuşmuştur.

Çalışma 2019 yılında yapılmış ve sonuçlar çalışmaya katılan Samsun RK Bilim ve Sanat Merkezi öğretmen ve yetkilileriyle paylaşılmıştır. Bunun üzerine dünya genelinde yaşanan salgın döneminde huzurevindeki yaşlılarla birlikte bir çalışma yapılandırılmıştır. Dünya genelinde yaşanan salgın nedeniyle dışarı çıkma kısıtlamasının yaşandığı Ramazan Bayramı'nda sosyal bir projeye zemin hazırlanmıştır. Samsun RK Bilim ve Sanat Merkezinin yürüttüğü projeye Türkiye genelinde özel yetenekli bireylerin örgün eğitim dışında farklılaştırılmış eğitim aldıkları BİLSEMLER, bürokratlar ve sanatçılar destek vermiştir. Proje kapsamında huzurevi sakinleri gerekli önlemler alınarak bir araya getirilmiş ve hazırlanan bayram mesajlarını

izlemişlerdir. Böylece çalışma amacını aşmış ve konuyla ilgili Türkiye geneli bir sosyal çalışmaya zemin oluşturmuştur.

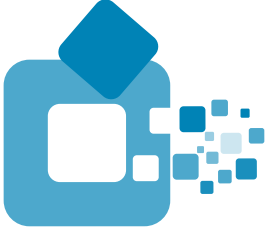
KAYNAKLAR

- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., ve Yıldırım, E. (2010). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: Sakarya Yayıncılık. Sakarya-Türkiye
- Büker, N., Altuğ, F., Kavlak, E. ve Kitiş, A. (2010). "Huzurevi ve ev ortamında yaşayan yaşlılarda moral ve depresyon düzeyinin fonksiyonel durum üzerine etkisinin incelenmesi."
- Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, (1): 44-53. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/203215>. Erişim tarihi: 26/07/2020
- Canatan, A. (2008). "Toplumsal Değerler ve Yaşlılar." Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, (1): 62-71. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/203240>. Erişim tarihi: 25/08/2020
- Cevizci, A. (2002). Felsefe Sözlüğü: Paradigma Yayınları. İstanbul-Türkiye.
- Gözübüyük, M. T. (2017). 'Yaşlı Hastalarına Bakım Veren Kadınların Deneyimleri Işığında "Evde Bakım Hizmetinin" Değerlendirilmesi.' Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi,(26): 157-186. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/582177>. Erişim tarihi: 01/08/2020
- Gündüz, T. (2010). "Üstün Zekâlı Çocuklarda Ahlâk Gelişimi ve Eğitimi." İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1(1): 157-177. Erişim adresi: http://cocukuniversitesi.aydin.edu.tr/tez/ahlak_gelisimi.pdf. Erişim tarihi: 15/08/2020
- İnce, A. (2017). ' "Değer" İle "Sorun" Arasında Türkiye'de Yaşlılarla İlgili Toplumsal Değer Yargıları (Din Bilimleri Perspektifinden Bir İnceleme). 'Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,14(36): 84-112. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/388451>. Erişim tarihi: 12/08/2020
- Karakaş, S., Durmaz, H. (2017). 'Yaşlılık Dönemi Psikolojik Özellikleri ve Moral.' Kocatepe Tıp Dergisi, 18(1): 32-36. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/347113>. Erişim tarihi: 04/09/2020
- Kırdı, N.(Ed.) (2007). Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı: DPT Erişim Adresi: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/33628/turkiyede-yasli-larin-durumu-ve-yaslanma-ulusal-eylem-planı.pdf>. Erişim tarihi: 12/08/2020.
- Köksal A. (2007). "Üstün Zekalı Çocuklarda Duygusal Zekayı Geliştirmeye Dönük Program Geliştirme Çalışması". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı. İstanbul-Türkiye, 33-34.
- Kurnaz, A. (2012). "Üstün Yetenekli Çocuklarda Değer Eğitimi". Geleceğin Mimarları Üstün Yetenekliler Sempozyumu, Özet Kitapçığı, 49-71.
- Kurnaz, A., Çiftci, Ü., Karapazar, H. (2013). 'Üstün Zekâlı ve Yetenekli Öğrencilerin Değer Algılarının Betimsel Bir Analizi.' Değerler Eğitimi Dergisi, 11(26): 185-225. Erişim adresi: <https://ded.dem.org.tr/gorsel/pdf/ded-26-makale-6.pdf>. Erişim tarihi: 29/08/2020
- Levent, F. (2011). "Üstün Yeteneklilerin Eğitime Yönelik Görüş ve Politikaların İncelenmesi". Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı/Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı. İstanbul-Türkiye, 13-14.
- MEB. (2015). Milli Eğitim Bakanlığı Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi. Erişim adresi: https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_10/07031350_bilsem_yonergesi.pdf. Erişim tarihi: 31/08/2020
- Narin, B. (2019). "Türkiye'de Yaşlı Politikaları ve Yaşlı İhmal İstismarına Yönelik Uygulamalar". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. T.C. Sakarya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya-Türkiye.
- Özyer, H. (2016). "Yaşlılık Sorunu ve Bir Çözüm Olarak Huzurevi (Kony Dr. İsmail Işık Huzurevi Örneği)". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. T.C. Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Bölümü Anabilim Dalı. Konya-Türkiye.
- Şahin, H. (2015). "Yaşlılık Algısı ve Yaşlılığa Sunulan Kurumsal Hizmetler Farkındalığı: Erzurum İli Örneğinde". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. T.C. Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Erzurum-Türkiye.
- Şentürk, Ş., Kefeli, İ. (2019). 'Özel Yeteneklilere Yönelik "Felsefeye Yolculuk" Etkinliği Üzerine Nitel Bir Araştırma". TurkishStudiesEducationalSciences, 14(5): 2693-2708, Makedonya.

Yıldırım , A., Şimşek, H. (2006). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri: Seçkin Yayınları, Ankara-Türkiye

Yıldırım, N., Akgün, S. (2013). "Sivil Toplum Kuruluşu Gönüllülerinin Sosyal Sistemin Meşruiyetine İlişkin Algıları, Adil Dünya İnançları ve Sosyal Baskınlık Yönelimleri". Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 24(1): 115-128. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/796960>. Erişim tarihi: 1/09/2020

Yıldız, M. (2018). "Lise Öğrencilerinde Yaşlı ve Huzurevi Algısı: İstanbul Örneği". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. T.C. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı /Sosyal Hizmet Bilim Dalı. İstanbul-Türkiye.

Lise Öğrencilerinin Şiddete Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi: Eskişehir Örneği

Investigation of High School Students' Attitudes Toward Violence in Terms of Some Variables: Eskisehir Sample

ANTALYA
İL MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

Deniz TÜRKMEN^{1*}

Emine NESLİOĞLU¹

Hilal BAŞ¹

¹Cemal Mümtaz Sosyal Bilimler Lisesi, Eskişehir / Türkiye
¹Cemal Mümtaz Social Sciences High School, Eskişehir / Turkey

*denizalptekin@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1883-2003

nesliogluemine49@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1568-5538

hilalbs.03@icloud.com
ORCID: 0000-0001-6871-0656

MAKALE BİLGİSİ / ARTICLE INFORMATION

Geliş Tarihi / Date Received

31.08.2020

Kabul Tarihi / Date Accepted

17.12.2020

Yayın Tarihi / Date Published

Aralık / December 2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season

Aralık - Haziran / December - June

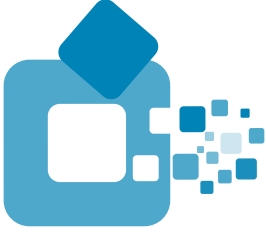
ATIF / CITE as

Türkmen, D., Neslioğlu, E., Baş, H. (2020). "Lise Öğrencilerinin Şiddete Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi: Eskişehir Örneği" / "Investigation of High School Students' Attitudes Toward Violence in Terms of Some Variables: Eskisehir Sample". bilar: Bilim Armonisi Dergisi, 3 (2): 55-64. doi: 10.37215/bilar.788633

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilar>

Copyright © Published by Antalya İl Millî Eğitim Müdürlüğü Since 2018, Antalya, 07100 Turkey. All rights reserved.

Lise Öğrencilerinin Şiddete Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi: Eskişehir Örneği

Investigation of High School Students' Attitudes Toward Violence in Terms of Some Variables: Eskişehir Sample

ANTALYA
İL MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

ÖZET

Günümüzde insanlığın karşı karşıya bulunduğu başlıca sorunlarından biri de şiddettir. Bu sorunun çözülmesi için bireylerin toplumsal ve bireysel özelliklerinin detaylı bir şekilde incelenmesi ve şiddete yönelme sebeplerinin ortaya çıkarılması gerekmektedir. Ergenlik, şiddet davranışının sıklıkla görüldüğü bir gelişim dönemidir. Bu araştırmanın amacı, ergenlerin şiddete yönelik tutumlarının, cinsiyet, yaş, okul türü ve anne-babanın eğitim durumu değişkenlerine göre incelenmesidir. Araştırmanın örneklem grubu, Eskişehir İli Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı ve il merkezinde bulunan Anadolu Lisesi, İmam- Hatip Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, Fen Lisesi, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi olmak üzere rastgele seçilen beş farklı okul türünde, 2019-2020 eğitim-öğretim yılında eğitim gören, 140'ı kız, 173'ü erkek olmak üzere toplam 313 lise öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırma tarama modeli ve betimsel bir çalışmadır. Veri toplama aracı olarak "Kişisel Bilgi Formu" ve "Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Verilerin analizinde "t-Testi" ve "Tek Yönlü Varyans Analizi" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, ergenlerin şiddete yönelik tutumlarında cinsiyet ve okul türü faktöründe anlamlı farklılık olduğu saptanırken, yaş ve ebeveynlerin eğitim düzeyi değişkenleri açısından anlamlı farklılık tespit edilmemiştir. Çalışma sonucunda, katılımcıların %41.9'u "Gerektiğinde kaba kuvvet kullanırım" ifadesine katıldığını belirtmiştir. Öğrencilerin okuldaki şiddeti daha çok fiziksel şiddet olarak gördüğü ortaya çıkmaktadır. Elde edilen bulgular doğrultusunda; anne babaların konuyla ilgili bilinçlendirilmelerine yönelik çalışmaların artırılması, ergenlere şiddete yönelmeden etkili problem çözme yöntemlerinin kazandırılmasına yönelik çalışmalar yapılması, eğitim müfredatında bütünleşmeyi sağlayan sevgi, saygı, güven, yardımseverlik gibi ortak sosyal değerlerin kazandırılmasına yönelik etkinliklere daha çok yer verilmesi ve okullarda şiddeti önleme ve izleme çalışmalarının artırılması önerilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Ergenlik, Şiddet, Şiddete yönelik tutum.

ABSTRACT

Violence is one of the main problems that the public encounter today. In order this problem to be solved, the social and personal features of the individuals must be examined and the reasons of their tendency to violence must be detected. The adolescence is a developmental period in which acts of violence are encountered more often. The aim of the present study was to investigate adolescents' attitudes toward violence in terms of their gender, age, type of school and parents' educational level. The sample group of the study consisted of 313 high school students (140 females and 173 males), studying in five different types of state high schools in the center of Eskişehir city in 2019- 2020 academic year. The descriptive survey model was used in the study. As data collection tools, "Personal Information Form" and "The Attitudes toward Violence Scale" were used. In the analysis of the data, "t-test" and "one-way analysis of variance" were used. As a result of the study, that there is a significant level of difference between the high school students' attitude toward violence and gender and type of school, whereas, there is not a significant level of difference in terms of age and parents' educational level has been found out. In the conclusion, the 41.9% of the sample group agreed with the expression "I commit violence when it is needed." It has been found out that violence is often seen as a physical thing by the students in the schools. In accordance with the findings, it is suggested to increase awareness-raising activities for parents about the issue, to organize trainings to help adolescents to make use of effective problem-solving methods without using violence, to include more facilities in the curriculum to make social values like compassion, respect, trust, helpfulness be acquired; and also it is suggested to extend facilities of violence prevention and monitoring in the schools.

Keywords: Adolescence, Violence, Attitude toward violence.

1. GİRİŞ

Günümüzde şiddet insanlığın karşı karşıya olduğu başlıca sorunlardan biridir. Son zamanlarda ülkemizde şiddet vakalarında önemli derecede artış olduğu görülmektedir. (Haskan Avcı ve Yıldırım 2014). Şiddet insanlığın varoluşundan bu yana toplum içinde yer almış bir sosyal durumdur. İnsan davranışlarında şiddet eyleminin varlığı ve ortaya çıkma nedenlerine ilişkin bahsedilen etmenlerin içinde, “insanın çevresindekiler ile kurduğu sağlıklı ilişkiler, kendini yanlış ifade etme, yanlış anlama, kendi ihtiyaç ve arzularını ötekilere zarar vererek karşılama gibi” sebepler yer bulmaktadır (Gençoğlu vd 2014).

Şiddet kavramının net bir tanımı yoktur. Dünya Sağlık Örgütü (WHO), şiddeti “kasıtlı olarak, tehdit veya fiilen kendisine, diğer bireye veya bir gruba ya da topluluğa karşı yaralama, ölüm, psikolojik zarar verme, engelleme veya yoksun bırakma ile sonuçlanan fiziksel güç kullanılması” olarak tanımlanmıştır (WHO 2002).

“Şiddet kavramı sertlik, sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma olarak tanımlanır. Şiddet olayları ise; insanları sindirmek, korkutmak için yaratılan olay ya da girişimler olarak tanımlanmaktadır” (Ünsal 1996).

İldeş (2002) ise şiddeti tanımlarken “sertlik, sert, katı davranış, azarlamada ve cezalandırmada ileri gitme; anlaşmaya varma yerine kaba kuvvet kullanma; insanın psikolojik, ahlaksal ve fiziksel bütününe zarar veren eylem ve eylemler” ifadesini kullanmaktadır.

Yıldırım (1998), Steinmetz’den şu tanımı aktarmaktadır: “Bir bireyin yaralanmasına, sinirlendirilmesine, öfkelenmesine veya duygusal baskı altına alınmasına yol açan fiziki veya herhangi bir şekildeki davranışı ve muamele biçimi şiddettir.”

Bir başka şiddet tanımında Erten ve Ardali (1996) “İnsanlarda şiddet kullanma, kanuna uymamak, kişiye zarar vermek, hakaret etmek, onurunu kırmak, sükunet ve huzura son vermek; birinin hakkını çiğnemek, hırpalamak, incitmek, canını acıtmak için zor kullanmak; yıkıcı aşırı davranışlarda bulunmak, aşırı derecede öfke ifade etmek şekillerinde kendini gösteren davranışlardır” demektedir. Öğülmüş (1995) ise, şiddeti “başkalarına zarar vermek ya da yaralamak amacıyla kullanılan fiziksel güç” ya da “güç ve kuvvetin başkalarını bir takım haklarından mahrum etme gibi adaletsiz bir biçimde kullanılması” olarak tanımlamaktadır.

Şiddet oluşumunda birçok neden etkindir, bu sebeple şiddet biyolojik, psikolojik ve toplumsal bütünlük içinde ele alınmalıdır. Şiddetin biyolojik

sebepleri arasında genetik, hormonlar, bilişsel değişikliklere neden olan fiziksel ve psikolojik hastalıklar yer alırken; psikolojik sebepler arasında tahrik edilme, anne ve baba tutumu, engellenme becerilerinin öğrenilememesi yer almaktadır (Özgür vd 2011). Sosyal sebepler ise, toplum içerisinde şiddetin hoş görülmesi, problem çözme yöntemi olarak benimsenmesi, medyanın etkisi, ailelerin eğitiminin yetersizliği, cinsiyet rolleri, göçler şeklinde sıralanabilir (Özgür vd 2011).

Şiddet, insanlık tarihi boyunca her dönemde yer bulmuş ve çalışmalara konu olmuş bir kavram olarak değerlendirilebilir. Bu dönemlerden biri de ergenlik dönemidir. Bu dönem, insan hayatının çocukluk ve yetişkinlik arasında kalan dönemidir. Ergenlik döneminde, genç bireyler için çatışma doğuracak birçok yeni sorumluluklar ve kimlik oluşturma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır (Özgür vd 2011).

Hızlı bir fiziksel ve psikolojik gelişim içinde olan ergen birey, “ailenin etki alanından çıkıp yaşlıların etki alanına girer ve bu dönem olumlu, olumsuz bütün dış etkilere açıktır” (Baltaş ve Baltaş 1990).

Ergenlik ve genç yetişkinlik dönemlerinde, şiddet içerikli davranışların arttığı daha çok görülmektedir. Ülkemizde de son yıllarda yapılan bilimsel çalışmalara ve medyada çıkan haberlere bakıldığında, özellikle ergenlik döneminde gençler arasında suç ve şiddet vakalarında artış olduğu görülmektedir. Toplum içinde var olan şiddet olayları, eğitim ve kültürlenme ortamı olan okullarda da yer bulmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığının Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması Strateji ve Eylem Planı’nın (2006 - 2011) oluşturulma gerekçeleri arasında, “ülkemin çeşitli illerinde gerçekleştirilen araştırmalarda, eğitim ortamlarında yaşanan şiddetin göz ardı edilemeyecek boyutlarda olduğu yer almaktadır” (TBMM Araştırma Komisyonu 2007).

Ergenlerin başvurduğu şiddet biçimlerinin altında ise çeşitli sebepler yatmaktadır. Sosyal öğrenme kuramına göre ergenler, genellikle ailelerindeki, okullarındaki ve yaşadıkları toplumdaki saldırganlık biçimlerini çevrelerindeki ortamlardan model olarak öğrenirler (Çetin 2004).

Ergenin, aile içinde sevgi görmüyor olması, fikirlerinin ve davranışlarının desteklenmemesi, ev içinde şiddet olması, onları şiddete yönlendiren faktörlerden bazılarıdır. Bir takım araştırmalar yalnızlık hissinin, ergenlerin şiddet gösterme davranışları üzerinde doğrudan etkisi olduğunu ve bu durumun erkek ergenlerde kız ergenlere göre daha çok görüldüğünü açığa çıkarmıştır (Cowie 2000).

Ailevi faktörler ile ilgili ergenlerin şiddet

eğilimi üzerine yapılan araştırmalara göre, şiddet davranışı gösteren ergenlerin şiddete başvurma riski, aile içi şiddete maruz kalan ergenlerde artış göstermektedir (Çetin 2004).

Gençoğlu ve arkadaşlarının (2014) yaptığı çalışmanın sonucunda, ergen erkeklerin şiddet eğiliminin kız çocuklara göre fazla olduğu ve ebeveynlerinden şiddet görmüş olan ergenlerin şiddete yönelik eğilimlerinin yüksek olduğu görülmüştür. İbilioğlu'na (2012) göre aile içinde tanık olunan şiddet, şiddetin problem çözme biçimi olarak içselleştirilmesinin nedeni olarak görülebilir. Haskan Avcı ve Yıldırım (2015) tarafından yapılan araştırmaya göre; ergenlerde şiddet eğilimi, erkek ergenlerde ve akademik başarısı düşük olan ergenlerde daha çok görülmektedir. Ayrıca ailede kendisine şiddet uygulanan ergenlerde şiddet eğilimi görülme sıklığı yüksektir. Yavuz ve arkadaşları (2003), lise öğrencileri ile yaptığı çalışmada, kız ve erkek öğrencilerin okulda ve aile içinde fiziksel şiddete maruz kaldıklarını ve kızların aile içinde, erkeklerin ise okul içinde daha fazla şiddetin hedefinde olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Haskan Avcı ve Yıldırım (2014), ergenlerin şiddet eğilimini yalnızlık ve algılanan sosyal destek düzeyi açısından incelemiş ve şiddete eğilimi yüksek olan ergenlerin yalnızlık düzeylerinin yüksek; aile, arkadaş ve öğretmenden gördükleri desteğin ise düşük düzeyde olduğunu tespit etmişlerdir.

Çetin (2004), ergenlerin şiddete yönelik tutumlarını yaş ve cinsiyet değişkenleri açısından incelemiştir. Bu araştırma sonucunda, şiddete yönelik tutumların cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği ve kızlara nispeten erkek ergenlerin şiddeti daha çok onayladıkları görülmüştür. Yaş grupları açısından ise, 14-17 ve 18-21 yaş grupları arasında şiddete yönelik tutumların anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur.

Konuya okullarda şiddet bağlamında yaklaştığımızda ise, ülkemizde MEB tarafından 2007 yılında yürütülen bir araştırmada, "toplam 34.656 ilköğretim okulundan 1279`unda ve toplam 7934 ortaöğretim kurumundan 2266`sında şiddet olayı yaşandığı ortaya çıkmıştır. Vakaların şiddet çeşitlerine göre dağılımına bakıldığında en yaygın şiddet türünün fiziksel olarak zarar veren davranışlar olduğu" tespit edilmiştir (MEB 2007).

Yapılan bir diğer araştırmaya göre, lise öğrencilerinin bir eğitim öğretim yılı boyunca "% 35,5`nin en az bir kez" şiddete başvurdukları belirlenmiştir (Kepenççi ve Çınkır 2006).

2004 yılında yapılan başka bir araştırmada, "erkek öğrencilerin suç işleme ve şiddet eğilimlerinin, kız öğrencilere nispeten daha çok olduğu" sonucuna

ulaşmıştır (Ögel vd 2006). Arslan ve arkadaşları (2010) da yaptıkları çalışmada, erkeklerin saldırganlık düzeylerinin kızlardan daha çok olduğunu tespit etmiştir.

2016 yılında yapılan bir çalışma sonucunda, lise öğrencilerinin rekreatif etkinliklerde katılımları ile saldırganlık ve şiddet eğilimleri incelenmiş; ve anne- babanın eğitim düzeyi, gelir düzeyi, evde televizyon izleme süresi ile aktif spor yapmanın ergenlerin saldırganlık düzeylerini etkilediği tespit edilmiştir (Yönet vd 2016).

Ulusal yayın yapan 16 gazete ve 11 tv-internet sayfalarının 2001-2016 yıllarında öğrenciye yönelik 302 şiddet olayını rapor ettiği, öğrenciden öğrenciye yönelik olan bu şiddetin okul dışı ortamdaki ziyade okul sınırları içinde yaşandığı belirlenmiştir (Bulut 2008).

Gençler, toplumların geleceğini oluşturan bireylerdir. Toplumların geleceği iyi yetişmiş bireylere göre şekillendiğinden, toplumlar, genç bireylerin "sağlıklı, eğitilmiş, bilgili, özgür düşünceye sahip ve başkalarının düşüncelerine karşı hoşgörülü olacak demokratik" anlayışla yetişmelerini amaç edinmişlerdir (Gürsoy 2009). Bu bağlamda, okullarda görülen şiddetin, gençlerin yaşam kalitesini, başarı seviyelerini ve geleceğe yönelik bakış açısını olumsuz anlamda etkilediği göz önüne alındığında; şiddet konusundaki tutum ve davranışların değiştirilmesi ya da en aza indirgenmesi için eğitim sürecinde şiddete yönelik tutum durumlarının belirlenmesi önem kazanmaktadır.

Bu noktadan hareketle, bu araştırmanın amacı, lise öğrencilerinin şiddete yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi ve çözüme dönük önerilerin sunulmasıdır. Bu amaca yönelik olarak çalışmada aşağıdaki soruların cevabı aranmıştır:

1. Lise öğrencilerinin şiddete yönelik tutumları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
2. Lise öğrencilerinin şiddete yönelik tutumları yaşa göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
3. Lise öğrencilerinin şiddete yönelik tutumları okudukları okul türüne göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
4. Lise öğrencilerinin şiddete yönelik tutumları anne-babanın eğitim seviyesine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

2. MATERYAL VE METOT

2.1. Araştırma Deseni

Bu araştırma, lise öğrencilerinin şiddete yönelik tutumlarını çeşitli değişkenler açısından incelemek amacıyla yapılan tarama modeli, betimsel bir çalışmadır. Çalışmanın amacı, ergenlerin şiddete yönelik tutumlarını “Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu” aracılığıyla “var olduğu” şeklinde betimlemek ve ortaya koymaktır”. Bu nedenle tarama modeli bir çalışmadır (Büyüköztürk vd 2009).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın örneklem grubunu, Eskişehir İli Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı, il merkezinde Anadolu Lisesi, İmam- Hatip Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, Fen Lisesi, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi olmak üzere rastgele seçilen beş farklı okul türünde 2019-2020 eğitim-öğretim yılında eğitim gören 313 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Örneklem grubunun okul türüne göre dağılımı; 51’i Fen Lisesi, 60’ı Sosyal Bilimler Lisesi, 61’i Anadolu Lisesi, 80’i Anadolu İmam Hatip Lisesi, 61’i Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi şeklindedir. Öğrencilerin cinsiyet dağılımı 140’ı kız, 173’ü erkek şeklindedir. Öğrencilerin yaş dağılımları; 15 yaşında 165, 17 yaşında 148 şeklinde değişmektedir. Öğrencilerin annelerinin eğitim durumu; 112’si ilkököl, 54’ü ortaokul, 76’sı lise, 71’i yükseköğretim mezunu şeklindedir. Öğrencilerin babalarının eğitim durumu ise; 48’i ilkököl, 52’si ortaokul, 99’u lise, 114’ü yükseköğretim mezunu şeklinde dağılmaktadır.

2.3. Araştırmanın Kısıtları

Bu çalışma Eskişehir il merkezi sınırları içerisinde, farklı cinsiyet, yaş grubu (15 ve 17) ve farklı okul türlerine devam etmekte olan ergenler ile sınırlıdır. Araştırma iznine göre farklı türlerde seçilen okullar, eğitim öğretimin ve öğrenci gruplarının müsaitliğine göre seçilmiş olup, okul idaresi ve ders öğretmenlerinden gerekli izinler alınarak uygulanmıştır.

Araştırma, zaman bakımından da sınırlılık taşımaktadır. Araştırma, 2019- 2020 eğitim öğretim

yılıının Ocak ayında gerçekleştirilmiş olup bu zaman dilimindeki tutumları yansıtmaktadır.

2.4. Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerini toplamak için Kişisel Bilgi Formu ve Çetin (2004) tarafından geliştirilmiş olan “Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Veri toplama araçları, beş farklı okul türünde rastgele seçilen okullarda, 2020 yılı Ocak ayında Eskişehir Valiliğinden gerekli araştırma izni alınarak uygulanmıştır. Gönüllülük ilkesi göz önünde bulundurulmuş ve çalışmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla öğrencilerden veri toplama araçlarının üzerine adlarını yazmamaları istenmiştir.

Kişisel Bilgi Formu:

Katılımcıların demografik bilgilerini toplamak için oluşturulmuş bir formdur. Öğrencilerin cinsiyet, yaş, okudukları okul türü ve anne-babanın eğitim düzeyi gibi kişisel bilgiler yer almaktadır.

Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği:

Söz konusu ölçek, Çetin (2004) tarafından İstanbul ilinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Endüstri Meslek Liselerinde okuyan öğrencilerin şiddete yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. 10 maddeden oluşan, 5’li derecelendirmeli likert tipi ölçeğin, Cronbach alpha güvenirlik katsayısı 85, Speerman Brown test güvenirliği ise 86 olarak bulunmuştur (Çetin 2004).

2.5. Verilerin Analizi

Çalışma sonunda elde edilen veriler SPSS programı kullanılarak çözümlenmiştir. Araştırma verileri cinsiyet, yaş, okul türü ve anne babanın eğitim düzeyi sayısına göre kodlanarak SPSS programına kaydedilmiştir. Veriler, varyans analizi yapılarak analiz edilmiştir.

3. BULGULAR

Bu bölümde çalışmada yapılan istatistiksel analizler ve bu analizler sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır.

Çizelge 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

	Değişkenler	Frekans (f)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kız	140	44,7
	Erkek	173	55,3
	Toplam	313	100,0
Yaş	15	165	52,7
	17	148	47,3
	Toplam	313	100,0

Çizelge 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri (Çizelgenin devamı)

	Değişkenler	Frekans (f)	Yüzde (%)
Okul Türü	Fen Lisesi	51	16,3
	Sosyal Bilimler Lisesi	60	19,2
	Anadolu Lisesi	61	19,5
	Anadolu İmam Hatip Lisesi	80	25,6
	Mesleki Teknik Anadolu Lisesi	61	19,5
	Toplam	313	100,0
Anne Eğitim Düzeyi	İlkokul	112	35,8
	Ortaokul	54	17,3
	Lise	76	24,3
	Yükseköğretim	71	22,7
	Toplam	313	100,0
Baba Eğitim Düzeyi	İlkokul	48	15,3
	Ortaokul	52	16,6
	Lise	99	31,6
	Yükseköğretim	114	36,4
	Toplam	313	100,0

Çizelge 2. Ergenlerin Cinsiyetlerine Göre Şiddete Yönelik Tutumlarına İlişkin t - Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	X	SS	t	p
Kadın	140	23,14	7,175	5,568	,000
Erkek	173	28,16	8,790		

Çizelge 2. incelendiğinde, cinsiyete göre kız ($x=23,14$) ve erkek ($x=28,16$) ergenlerin şiddete yönelik tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark ($t=5.568$, $p<.001$) olduğu ve erkeklerin şiddete yönelik tutumlarının, kızlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çizelge 3. Ergenlerin Yaşına Göre Şiddete Yönelik Tutumlarına İlişkin t-Testi Sonuçları

Yaş	N	X	SS	t	p
15 yaş	165	25,45	8,259	1,026	,305
17 yaş	148	26,43	8,704		

Çizelge 3 incelendiğinde, yaşa göre 15 yaşında ($x=25,45$) ve 17 yaşında ($x=26,43$) olan ergen öğrencilerin şiddete yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Çizelge 4. Ergenlerin Okul Türlerine Göre Şiddete Yönelik Tutumlarına İlişkin Tek Yönlü Analizi Sonuçları

Okul Türü	N	X	S	Kaynak	KT	Sd	KO	F	p
Fen Lisesi	51	24,2549	7,48824	Grup Arası	2017,020	4	504,255	7,618	,000
Sosyal Bilimler Lisesi	60	25,1167	8,11379	Grup İçi	20385,984	308	66,188		
Anadolu Lisesi	61	23,4590	7,83278	Toplam	22403,003	312			
Anadolu İmam Hatip Lisesi	80	25,7250	8,21387						
Meslek Lisesi	61	30,8197	8,83838						
Toplam	313	25,9201	8,47375						

Çizelge 4. incelendiğinde okul türü değişkenine göre, grupların şiddete yönelik tutumları arasındaki farkın ($F=7,618$, $p<.000$) anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Belirlenen farkın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla Scheffe testi yapılmış, sonuç olarak; Meslek Lisesinde okuyan ergenlerin diğer okul türüne mensup olan ergenler ile şiddete yönelik tutumları arasındaki farkın ($p<.05$) düzeyinde anlamlı olduğu; Fen Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, Anadolu Lisesi ve Anadolu İmam Hatip Lisesinde eğitim gören ergenlerin şiddete yönelik tutumlarının arasında ise anlamlı bir farklılığın olmadığı ($p>.05$) belirlenmiştir.

Çizelge 5. Ergenlerin Anne Eğitim Düzeyine Göre Şiddete Yönelik Tutumlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Anne Eğitim Düzeyi	N	X	S	Kaynak	KT	Sd	KO	F	p
İlkokul veya altı mezuniyet	112	25,6161	8,33342	Grup Arası	395,568	3	131,856	1,851	,138
Ortaokul Mezunu	54	28,0000	9,80566	Grup İçi	22007,435	309	71,221		
Lise Mezunu	76	26,2237	7,99600	Toplam	22403,003	312			
Yüksek Öğretim	71	24,4930	7,93523						
Toplam	313	25.9201	8.47375						

Çizelge 5'te gösterilen sonuçlara bakıldığında, ergenlerin annelerinin eğitim durumu ve şiddete yönelik tutumları arasında ($F=1,851$, $p=,138$) anlamlı farkın olmadığı tespit edilmiştir.

Çizelge 6. Ergenlerin Baba Eğitim Düzeyine Göre Şiddete Yönelik Tutumlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Baba Eğitim Düzeyi	N	X	S	Kaynak	KT	Sd	KO	F	p
İlkokul veya altı mezuniyet	48	27,8958	9,33363	Grup Arası	374,445	3	124,815	1,751	,157
Ortaokul Mezunu	52	26,5192	8,58747	Grup İçi	22028,558	309	71,290		
Lise Mezunu	99	24,6162	7,69270	Toplam	22403,003	312			
Yüksek Öğretim	114	25,9474	8,60833						
Toplam	313	25.9201	8.47375						

Çizelge 6'da elde edilen veriler incelendiğinde ergenlerin, babalarının eğitim düzeyi ve şiddete yönelik tutumları arasında ($F=1,751$, $p=,157$) anlamlı farklılıkların bulunmadığı görülmüştür.

Çizelge 7. Örneklem Grubunun Belirtilen İfadelere Katılma Durumları

	Hiç Katılmıyorum (%)	Katılmıyorum (%)	Kararsızım (%)	Katılıyorum (%)	Tamamen Katılıyorum (%)
1. Kaba kuvvet kullanmak insanı duygusal olarak güçlü kılar.	46,0	21,7	14,4	10,9	7,0
2. Eğer birilerine vuruluyorsa bunu hak edecek bir şeyler yapmıştır.	24,0	25,2	26,8	12,1	11,8
3. Gerekğinde kaba kuvvet kullanırım.	17,6	15,0	25,6	25,6	16,3
4. İnsanların fiziksel gücünden dolayı benden korkmaları hoşuma gider.	44,1	24,9	14,7	9,9	6,4
5. Biriyle dövüştüğümde kendimi güçlü hissederim.	34,5	24,3	17,6	13,7	9,9
6. Biri bana vurduğunda ben de ona vururum.	4,8	8,0	18,2	33,9	35,1
7. Biri beni kızdırdığında onunla kavga ederim.	12,8	26,2	34,2	18,2	8,6
8. Birinin hakkımda olumsuz şeyler konuştuğunu duyarsam onunla kavga ederim.	22,7	23,6	31,0	12,5	10,2
9. Birilerine sinirlendiğimde ona vurmam beni rahatlatır.	30,0	28,8	17,6	13,4	10,2
10. Kavga etmek insanların sorunlarını kısa zamanda çözmelerini sağlar.	56,9	23,3	8,0	5,4	6,4

Örneklem grubunun şiddete yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla Çizelge 7'de belirtilen ifadelere katılım düzeyleri sorulmuştur. Örneklem grubunun %65.7'sinin kaba kuvvet kullanımının insanı duygusal olarak güçlü kılmadığını düşündüğü

görülmektedir. Öte yandan örneklem grubunun %41.9'u "gerekğinde kaba kuvvet kullanma" ifadesine katıldığını belirtmiştir.

4. ve 5. maddeye verilen cevaplara bakıldığında,

ergenlerin fiziksel gücün karşı taraf için korku unsuru oluşturması ve biriyle dövüştüğünde kendini güçlü hissetme ifadelerine katılmadıkları gözlenmektedir. Diğer taraftan; örneklem grubunun bireysel savunma söz konusu olduğunda, şiddete şiddet ile karşılık verme olasılığının daha fazla olduğu görülmüştür. Ergenlerin, %69.4'ü "Biri bana vurduğunda ben de ona vururum" cümlesine katıldığını belirtmiştir.

Örneklem grubunun %46.2'si "Birinin hakkımda olumsuz şeyler konuştuğunu duyarsam onunla kavga ederim" ifadesine katılmadığını belirtmektedir. Ayrıca, örneklem grubunun %58.8'inin "Birilerine sinirlendiğimde ona vurmam beni rahatlatır" ifadesine de katılmadığı bununla birlikte, ergenlerin %80.2'sinin, kavga etmenin, insanların sorunlarını kısa zamanda çözmelerini sağlamadığını düşündükleri ortaya çıkmıştır.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Lise öğrencilerinin şiddete konusundaki tutumlarının cinsiyet, yaş, okul türü ve ebeveynlerinin eğitim seviyesi değişkenlerine göre incelendiği bu çalışmada elde edilen bulgular, literatürdeki ulaşılabilen çalışmalarla karşılaştırılarak tartışılmıştır. Literatürdeki diğer çalışmalar ile karşılaştırıldığında bazı bulguların desteklendiği, bazılarının ise desteklenmediği görülmektedir.

Bu çalışmada öğrencilerin şiddet karşı tutumlarının cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği saptanmıştır. Erkek öğrencilerin, kız öğrencilere göre şiddete yönelik tutumlarının daha yüksek olduğu görülmektedir (Çizelge 2). Ülkemizde yapılan farklı çalışmalarda da erkek öğrencilerin şiddete yönelik eğilimlerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur (Çetin 2004, Durmuş ve Gürkan 2003, Gençoğlu vd 2014, Gölbaş 2015, Karakaya 2008, Nair 2014, Özgür vd 2011, Pekince 2012, Sağlam 2009, Sağlam ve İkiz 2017, Tuzgöl 2000). Elbette toplumumuz içinde kadın ve erkeklere yüklenen roller düşünüldüğünde, bu durumun toplumumuzun yapısıyla yakından ilişkili olduğu düşünülebilir. Ergenlik döneminin doğası gereği, çocuğun bu dönemdeki başkaldırı davranışları nedeniyle şiddeti daha fazla deneyimlemesi, toplumda erkek çocuğa verilen önemin ve gösterilen hoşgörünün pekiştirdiği bir durum olarak açıklanabilir (Özgür vd 2011).

Çalışmada, 15 ve 17 yaşında olan öğrencilerin şiddete yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılık görülmemiştir (Çizelge 3). Ancak alanyazında bu bulgunun aksini ortaya koyan çalışmalara da rastlanmaktadır. Çetin (2004), 14 -17 ve 18-21 yaş grupları ile yaptığı çalışmada, yaşa göre şiddete yönelik tutumların anlamlı bir farklılık gösterdiğini

ortaya koymuştur. Özgür ve arkadaşlarının (2011) yaptığı çalışmada, öğrencilerin yaşları ilerledikçe şiddet eğilimlerinin arttığı görülmüştür. Bellici ve arkadaşları (2015) tarafından yapılan çalışmada, öğrencilerin yaşları arttıkça şiddet eğilimlerinin de arttığı ortaya konulmuştur.

Bu çalışmada okul türünün de, şiddete yönelik tutumları ile birlikte belirleyici bir farklılık ortaya koyduğu saptanmıştır. Sonuçlara göre; meslek lisesinde okuyan ergenler diğer okul türlerinde okuyan ergenlere göre şiddete daha eğilimlidir (Çizelge 4). Okul türleri ile ilgili literatürde yapılan diğer çalışmalarda ise Anadolu Meslek ve Teknik liselerinde okuyan öğrencilerin, şiddete yönelik tutumlarının Endüstri Meslek ve Teknik Lise öğrencilerine göre daha az olduğu belirlenmiştir (Çetin 2004). Emiroğlu ve Bindak'ın (2018) yaptığı çalışma sonucunda ise, Anadolu Lisesinde okuyan kız öğrencilerin, şiddete eğilim düzeylerinin İmam Hatip Anadolu Lisesindeki kız öğrencilere göre daha yüksek olduğunu ortaya koyulmuştur.

Bu çalışmada cevap aranan sorulardan biri de annelerin ve babaların eğitim seviyelerine göre, ergenlerin şiddete yönelik tutumlarının anlamlı olarak değişip değişmediğidir. Yapılan analizler sonucunda, anne ve baba eğitim düzeyi ile ergenlerin şiddete ilişkin tutumları arasında anlamlı bir farkın olmadığı tespit edilmiştir (Çizelge 5 ve 6).

Çetin (2004)'in yaptığı çalışma sonucunda da öğrencilerin anne baba eğitim düzeyleri ile şiddete yönelik tutumları arasında anlamlı farklılık görülmemiştir. Diğer çalışmalara bakıldığında, Gençoğlu ve arkadaşları (2014) tarafından yapılan çalışmada, ergenlerin annelerinin eğitim düzeylerine bakılarak, yükseköğretim mezunu anneye sahip olan ergenlerin, diğer ergenlere göre şiddet davranışına yönelimlerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır, fakat baba eğitim düzeyi ile ilgili anlamlı farklılığa rastlanmamıştır. Fakat alanyazına bakıldığında, Yönet ve arkadaşlarının (2016) yaptığı çalışma, anne babanın eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerde saldırganlık ve şiddet eğilimlerinin anlamlı bir düşüş gösterdiğini ortaya koymuştur.

Çalışma sonucunda, örneklerin grubunun %41.9'u "Gerektiğinde kaba kuvvet kullanırım" ifadesine katıldığını belirtmiştir. (Çizelge 7) Ayrıca ergenlerin %69'u "Biri bana vurduğunda ben de ona vururum." cümlesine katıldığını belirtmiştir. TBMM Araştırma Komisyonunun (2007) yaptığı çalışmada "öğrenciler arasında "şiddet"i, fiziksel şiddet olarak algılama en yüksek iken, sözel şiddet ve duygusal şiddet olarak algılama oranlarının düşük olduğu" saptanmıştır. Bu çalışmalarda da bu çalışmada elde edilen sonucu desteklemektedir. Ayrıca Ankara ilinde eğitim gören lise öğrencileri ile yapılan bir diğer çalışmada da, öğrencilerin

okuldaki şiddeti fiziksel şiddet (dayak, tekme, yumruk vb.) olarak tanımladığı ortaya konulmuştur (Gelbal 2006).

Çalışmada ortaya çıkan sonuçlar ve konu ile ilgili literatürü göz önünde bulundurarak gençlerin şiddete yönelik tutumlarını azaltmaya yardımcı olabilmek amacıyla;

- Anne babaların çocukları açısından model teşkil ettiği düşünüldüğünde, bu konuda daha özenli davranmaları konusunda bilinçlendirilmeleri ve bu konuda eğitsel etkinliklerin planlanması ve yaygınlaştırılması,
- Ergenlere, şiddeti bir çözüm yolu olarak görmeksizin sorunlarıyla baş edebilme ve etkili problem çözme becerilerinin kazandırılmasına yönelik eğitimler verilmesi,
- İnsanları ortak hedeflere yönelten, bütünleşmeyi sağlayıcı değerlerin kazandırılmasına yönelik olarak eğitim müfredatında daha çok etkinliklere yer

verilmesi ve Değerler Eğitimi alanı ile ilgili etkinliklerin zenginleştirilmesi,

- Bilgisayar ve interneti amacı dışında kullanan ve olumsuz yönlendirmelere maruz kalan öğrencilerin şiddeti daha çok benimsediği kabul edilirse, özellikle ailelerle işbirliğine gidilerek öğrencilerin yaşlarına ve gelişimlerine uygun olmayan bilgisayar/ internet kullanımları için tedbirler alınması,
- Okul yönetimleri tarafından şiddet ile başa çıkma ve önleme stratejileri geliştirilmesi,
- Liselerdeki şiddet algılarının kontrol edilerek, çeşitli değişkenler dikkate alınarak ülke çapında izleme çalışmaları yapılması ve alınacak tedbirlerin belirlenmesi,
- Öfke kontrolü, zorbalık, çatışma çözme gibi alanlarda lise öğrencilerine yönelik psikolojik danışma ve rehberlik programlarının uygulanması,
- Şiddet içeren yayın ve haberlerin daha etkin kontrol edilmesi önerilebilir.

KAYNAKLAR

Arslan, C., Hamarta, E., Arslan, E., Saygın, Y. (2010). "Ergenlerde Saldırganlık ve Kişiler Arası Problem Çözmenin İncelenmesi". İlköğretim Online, (9) 1: 379 -388.

Baltaş, A., Baltaş, Z. (1990). "Gençlik Çağı ve Stres, Aile Yazıları 3". Beylü Dileçligil, Ahmet Çiğdem (Ed.) . TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. Ankara – Türkiye.

Bellici, N., Sardoğan, M., Yılmaz, M. (2015). "Lise Öğrencilerinde Okula Bağlanma ve Şiddet Eğilimi Arasındaki İlişkinin Cinsiyet ve Sınıf Değişikliklerine Göre İncelenmesi". Erişim Adresi: https://www.academia.edu/10572946/Lise_Öğrencilerinde_Okula_Bağlanma_ve_Şiddet_Eğilimi_Arasındaki_İlişkinin_Cinsiyet_ve_Sınıf_Değişkenlerine_Göre_İncelenmesi. Son Erişim Tarihi : 26. 12. 2019

Bulut, S. (2008). "Okullarda Görülen Öğrenciden Öğrenciye Yönelik Şiddet Olaylarının Bazı Değişkenler Açısından Arşiv Araştırması Yöntemiyle İncelenmesi". Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8(2) : 23-38.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., Demirel, E. (2009). Bilimsel Araştırma Yöntemleri : Pegem Yayıncılık. Ankara – Türkiye.

Cowie, H. (2000). " Bystanding or Standing By : Gender Issues in Coping with Bullying in English Schools". Aggressive Behavior, 26: 85-97.

Çetin, H. (2004). "Öğrenci Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumları: Yaş ve Cinsiyete Göre Bir İnceleme". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi. Ankara – Türkiye.

Durmuş, E. ve Gürkan, U. (2003). "Lise Öğrencilerinin Şiddet ve Saldırganlık Eğilimleri". Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 3 (3): 253-269.

Emiroğlu, M. ve Bindak, R. (2018). "Lise 9. Sınıf Öğrencilerinin Şiddet Eğilimlerinin Sosyal Problem Çözme Becerileri ile Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi". Social Sciences Studies Journal , 4(21) : 3385-3394.

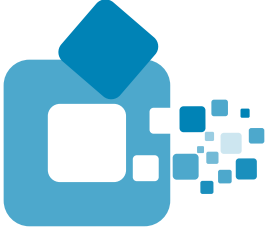
Erten, Y. ve Ardalı, C. (1996). "Saldırganlık, Şiddet ve Terörün Psikososyal Yapıları". Cogito, 6: 51-65.

Gelbal, S. (Ed.).(2006). Okullarda Şiddetin Önlenmesi, Mevcut Uygulamalar ve Sonuçları: Türk Eğitim Derneği Kitapçığı. Ankara – Türkiye.

Gençoğlu C. , Kumcağız H., Ersanlı K. (2014). "Ergenlerin Şiddet Eğilimlerine Etki Eden Ailevi Faktörler". International Periodica For The Languages, Literature and History of Turkish, (9)2 : 639-652.

Göldağ, B. (2015). "Öğrencilerin Şiddet Eğilim Düzeyleri ve Değer Algıları". TÜBAV Bilim Dergisi, 8(4): 1-15.

- Gürsoy, M. (2009). "Öğrencilerde Şiddet Eğilimi ve Şiddete Yönelik Öğretmen Algıları". *KKTC-Milli Eğitim Dergisi*, 3: 13-30.
- Haskan Avcı, Ö. ve Yıldırım, İ. (2014). "Ergenlerde Şiddet Eğilimi, Yalnızlık ve Sosyal Destek". *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1): 157-168.
- Haskan Avcı, Ö. ve Yıldırım, İ. (2015). "Ergenlerde Şiddet Eğiliminin Görülme Sıklığı". *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 8(1): 106-124.
- İbilioglu, A.O. (2012). "Aile İçi Şiddet". *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(2): 204-222.
- İldeş, N. (2002). "Aile ve Şiddet". *Radyo ve Televizyonlarda Şiddet ve İntihar Haberlerinin Sunumunun Toplum Üzerindeki Etkileri Sempozyumu*, 64-75.
- Karakaya, E. (2008). "Endüstri Meslek Lisesi Öğrencilerinin Şiddet Eğilimlerinin Çok Yönlü Olarak Değerlendirilmesi, İstanbul İli Avrupa Yakası Örneği". *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi. İstanbul- Türkiye.*
- Kepençi, Y. ve Çinkır, S. (2006). "Bullying Among Turkish High School Students". *Child Abuse & Neglect*, 30(2): 193-204.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2007). *Ortaöğretim Okullarında Görevli Yöneticilerin Şiddet Konusundaki Bilgi ve Becerilerine İlişkin Mevcut Durum Analizi: Eğitim, Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı. Ankara- Türkiye.*
- Nair, B. (2014). "Ergenlerin Saldırganlık Davranışlarının Bazı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi". *Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi. Sivas- Türkiye.*
- Ögel, K., Tarı, I., Yılmazçetin- Eke, C. (2006). *Okullarda Suç ve Şiddeti Önleme: Yeniden Yayınları. İstanbul – Türkiye.*
- Öğülmüş, S. (1995). *Liselerde Şiddet ve Saldırganlık, Yayınlanmamış Araştırma Raporu: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi. Ankara – Türkiye.*
- Özgür, G., Yörükoğlu, G., Arabacı, B.Y. (2011). "Lise Öğrencilerinin Şiddet Algıları, Şiddet Eğilim Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler". *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2(2): 53-60.
- Pekince, H. (2012). "Ergenlerin Saldırganlık Düzeyleri ile Sosyal Aktivitelere Katılmaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi. Malatya – Türkiye.*
- Sağlam, Ö. (2009). "Ortaöğretim Kurumlarında Yaşanan Şiddet Olgusu: Ankara Sincan Örneğinde Öğrencilerin Eğitim Örneklerinin Şiddet Eğilimleri Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi". *Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi. Ankara – Türkiye.*
- Sağlam, A. ve İkiz, F.E. (2017). "Ortaokul öğrencilerinin Şiddet Eğilimleri ile Okula Bağlılık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *İlköğretim Online*, 16(3): 1235-1246.
- TBMM Araştırma Komisyonu, (2007). *Çocuklarda ve Gençlerde Artan Şiddet Eğilimi ile Okullarda Meydana Gelen Olayların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan (10/337,343,356,357) esas Numaralı Meclis Araştırma Komisyon Raporu : MEB Özel Eğitim Rehberlik Ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Ankara –Türkiye.*
- Tuzgöl, M. (2000). "Ana- Baba Tutumları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(14): 38-48.
- Ünsal, A. (1996). "Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi". *Cogito*, 6: 29-36.
- WHO, (2002). "Dünya Sağlık Raporu (Şiddet ve Sağlık Dünya Raporu)". Erişim adresi: [www.http//undp.un.org.tr/who/bulten/turk/bulten9.htm](http://undp.un.org.tr/who/bulten/turk/bulten9.htm). Erişim Tarihi: 13.12.2019
- Yavuz, M. F., Atan, Y.K., Atamer, T.A., Gölge, Z. B. (2003). "Lise Öğrencilerinde Fiziksel Şiddetin Değerlendirilmesi: Okulda ve Ailede Karşılaşılan Şiddet ve Öğrencinin Kendi Uyguladığı Şiddet". *Adli Bilimler Dergisi*, 2: 35- 44.
- Yıldırım, A. (1998). *Sıradan Şiddet; Kadına ve Çocuğa Yönelik Şiddetin Toplumsal Kaynakları: Boyut Yayınları. İstanbul – Türkiye.*
- Yönet, E., Çalık, F., Yaşartürk, F., Çirmen, K. (2016). "Lise Öğrencilerinin Rekreatif Etkinliklere Katılımları İle Saldırganlık – Şiddet Eğilimlerinin İncelenmesi". *International Journal of Science Culture and Sport*, 4: 368-382.

Koronavirüs Pandemisinin (Kovid-19) Toplumsal Etkileri

Social Effects of Coronavirus (Covid-19) Pandemic

ANTALYA
İL MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

Ramazan AHMADI^{1*}

¹Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Antalya / Türkiye

¹Sociology Department, Faculty of Letters, Akdeniz University, Antalya / Turkey

*ramazan.ahmadi230@gmail.com

ORCID: 0000-0002-8299-7080

MAKALE BİLGİSİ / ARTICLE INFORMATION

Geliş Tarihi / Date Received

26.09.2020

Kabul Tarihi / Date Accepted

17.12.2020

Yayın Tarihi / Date Published

Aralık / December 2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season

Aralık - Haziran / December - June

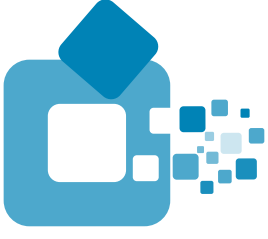
ATIF / CITE as

Ahmadi, R. (2020). "Koronavirüs Pandemisinin (Kovid-19) Toplumsal Etkileri" / "Social Effects of Coronavirus (Covid-19) Pandemic". bilar: Bilim Armonisi Dergisi, 3 (2): 65-72. doi: 10.37215/bilar.800484

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilar>

Copyright © Published by Antalya İl Millî Eğitim Müdürlüğü Since 2018, Antalya, 07100 Turkey. All rights reserved.

Koronavirüs Pandemisinin (Kovid-19) Toplumsal Etkileri

Social Effects of Coronavirus (Covid-19) Pandemic

ANTALYA
İL MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

ÖZET

Yeni tip koronavirüs salgını, küresel ölçekte toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasi sonuçları olan derin bir kriz ortaya çıkarmıştır. İnsanlar ve diğer canlılar için tehdit oluşturan bu salgının nasıl ortaya çıktığına ilişkin çeşitli iddialar mevcuttur. Virüsün yabani hayvan pazarında yayılmış olabileceğini iddia eden görüşlerin yanı sıra laboratuvar ortamında geliştirilmiş olabileceğine ya da biyolojik silah olarak kullanılabilmesine dair varsayımlar da bulunmaktadır. Yeni tip koronavirüsün ortaya çıkma sebebi ne olursa olsun bu süreç, mevcut küresel sistemin insan yaşamını tehdit etmekte olan yönlerini açıklıkla ortaya koymuştur. Sağlığın temel mesele haline gelmesi, toplumun hızla dijitalleşmeye doğru ilerlemesi, sosyal ilişki biçimlerinin değişmesi ve tüm ekonomik ve sanatsal faaliyetlerin yeniden biçimlenmesi gibi pandemi sonrasında bir takım yapısal dönüşümler meydana gelmiştir. Genel olarak toplumların sosyoekonomik yapısının dönüşmesi ve ülkeler arasındaki ilişkilerin yeni bir görünüm kazanması öngörülmektedir. Salgın ile birlikte toplumsal düzlemin yeniden inşa edilmesi gerekliliği açıkça ortaya çıkmıştır. Çalışma kapsamında sosyal, politik ve ekonomik alanlarda virüsün etkileri tartışılmış ve bu küresel krizlerden çıkabilmek adına çeşitli öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Dijitalleşme, Fiziksel mesafe, Koronavirüs, Kovid-19 Pandemi, Sosyal dayanışma.

ABSTRACT

The coronavirus pandemic, likened to a Third World War, has caused major crises all around the world. There are different rumors about how this pandemic, which poses a threat to humans and other living things, has come about. In addition to the views that the virus is transmitted from animals to humans, there are also assumptions that it is a man-made biological virus, which is claimed to have economic and political plans behind it. Regardless of the cause of the coronavirus, it emerges as one of the striking examples of the global world's threatening aspects to human life. Some of the changes that will emerge in the world after the coronavirus are that health becoming the main issue, society moving towards digitalization, social relations being altered, and all economic and artistic activities are being reshaped. Generally, it is predicted that the socio-economic structure of societies will transform and the relations between countries will gain a new view. The coronavirus crisis makes it clear that communities need to be rebuilt. In the scope of the study, the social, political, and economic effects of the virus have been discussed, and several proposals have been developed in order to overcome these global crises.

Keywords: Digitalization, Physical distancing, Coronavirus, Covid-19, Pandemic, Social solidarity.

1. GİRİŞ

Çin'in Wuhan Eyaletinde 2019 yılının aralık ayında insanlarda akut solunum sendromu (Kovid-19) salgınına neden olan yeni bir koronavirüs tipi (SARS-CoV-2) ortaya çıkmıştır (Zhou vd, 2020, 1054). Kovid-19, insanlar arasında hızla yaygınlaşarak etkilerini gösteren ve ölümcül sonuçları olan yeni tür bir salgın hastalıktır. Henüz tıp alanında kesin tedavi yöntemi olarak bir aşı tescil edilememiştir. Bununla birlikte Dünya Sağlık Örgütüne göre şu anda dünya çapında 176 aşı geliştirilmiştir. Aşıların 34'ü insanlar üzerinde test edilmeye başlanmıştır. Bunların arasında 8 aşının testleri son aşamadır. Rusya, ağustos ayında koronavirüs aşısını geliştiren ve aşının yurt içinde kullanımına izin veren ilk ülke olmuştur. Rusya Sağlık Bakanı Mikhaıl Morashko, Rus Crohn'un aşısının antikör ürettiğini belirtmiştir. Buna karşılık diğer ülkelerdeki uzmanlar ve Dünya Sağlık Örgütü, Rus aşı testlerinin etkililiğini ve güvenliğini kanıtlamak için yeterli olmadığı yönünde söylemlerde bulunmuşlardır (BBC News 2020a). Bunlara rağmen Dünya Sağlık Örgütü ve tıp alanında çeşitli profesyoneller sadece bazı tedavi yöntemleri, korunmaya yönelik önlemler ve öneriler sunmuştur. Bu hastalık sonucunda dünya çapında kişisel hijyeni arttırma, maske takma ve fiziksel mesafeye dikkat etme gibi virüsün yayılmasına engel olabilmek adına çeşitli önlemler almaya yönelik çağrılar yapılmıştır. Toplumların sosyoekonomik yaşamlarını çeşitli yönleriyle etkileyen ve sarsıcı etkilerde bulunan koronavirüs, tüm dünyayı küresel düzeyde salgınla mücadele etmek için birleştirmiştir. Bu çalışma kapsamında bu yeni tip virüsün toplum üzerindeki etkileri farklı boyutlarıyla incelenecek ve bu krizden çıkabilmek adına toplumun yeniden inşa edilmesi gerekliliği üzerinde durularak çeşitli öneriler sunulacaktır.

2. KORONAVİRÜS KRİZİNİN SOSYOEKONOMİK SONUÇLARI

Yeni tip koronavirüsün sosyal, politik, ekonomik ve kültürel alanlarda küresel boyutta çeşitli etkileri olmuştur. Çalışma kapsamında her bir boyut ayrı başlıklar altında incelenmiştir.

2.1. Salgının Sosyal Yaşam Üzerindeki Etkileri

Kişilerarası temas ile yaygınlık kazanan bu hastalık, kişilerin sosyal yaşamlarını ve ilişkilerini yeniden yapılandırmayı gerekli kılarak büyük etkilerde bulunmuştur. Fiziksel bağlamda gerçekleşen sosyal ilişkiler bir süre askıya alınmış, dijital platformlar vasıtasıyla devam ettirilmeye çalışılmıştır. Kendi sağlığımızın yanı sıra diğerlerinin sağlığını da korumak önemli bir mesele haline gelmiş ve diğerleri de sorumluluk alanı içerisine alınmıştır. Koronavirüs bir salgın

olarak, doğal ilişkilerimizin eskisi gibi akıcı bir şekilde devam etmesi önünde bir engel olmuştur. Sağlıklı kalmak, temel mesele haline gelmiştir. Fiziksel mesafeler artsa dahi bu süreci atlatabilmek adına sorumluluk duygusuyla hareket edilerek topluluk duygusu güçlendirilmiştir.

Aileleri bir arada evde vakit geçirmeye zorlayan salgın süreci, aile ilişkilerinin de yeniden gözden geçirilmesini sağlamıştır. Özellikle daha uzun süre evde kalmaya başlayan erkekleri, ev işi ve çocukların bakımı konusunda iş yükü ve paylaşımına ilişkin farkındalık kazandırmaya yöneltmiştir. Aynı zamanda ailecek geçirilen sürenin artmasıyla birlikte aile içi boş zaman değerlendirme ve vakit geçirme yöntemlerinde yeni arayışlara ve aile ilişkilerini kuvvetlendirmeye yönelik yeniden yapılanmalara sebep olmuştur.

Olumlu olası etkilerinin dışında, bazı medya raporlarına göre Koronavirüs krizi döneminde aile içi şiddet de artmıştır (Mohajer 2020). Gerçek şu ki daha az farkındalığın olduğu bir toplumda, sağlıklı bir aile kurma üzerine daha az çaba harcanmaktadır. Örneğin, Afganistan'da geleneksel ailenin ortalama üyesi 7 kişiden fazladır (Salahşur 2018). Üye sayısı 7 kişiden oluşan ailenin sağlık, beslenme, eğitim ve diğer sosyal ihtiyaçları yoksulluk oranlarıyla birlikte göz önünde bulundurulduğunda sağlıklı bir aile kurma olasılığının daha düşük olduğu görülmektedir. Karantina devam ederse, ekonomik kayıpların yanı sıra hırsızlık, intihar ve aile parçalanması gibi sosyal sorunlara neden olması muhtemeldir.

Virüs, özellikle yaşlı ve kronik hastaların çok sayıda ölümüne neden olmaktadır (Deutsche Welle 2020a). Nüfus yapısında değişiklikler yaratan bu durum bazı ailelerin evin geçimini sağlayan fertlerini kaybetmesine sebep olacak ve ailelerin geçim sorunları yaşamasına ve yoksullaşmalarına neden olacaktır.

Pandemi süreci aynı zamanda toplu bir şekilde gerçekleştirdiğimiz tüm törenlerin önünde bir engel olmuştur. İnsanların acılarını paylaşarak azaltmalarını sağlayan, birlik ve dayanışmayı arttıran cenaze törenlerinin gerçekleştirilmesine kısıtlamalar getirilmiştir. Benzer şekilde düğünler ve çeşitli kutlamalar bir süre ertelenmiş ve çeşitli sınırlar içerisinde farklı biçimlerde devam ettirilmeye çalışılmaktadır.

Bu salgın, önyargıları azaltmak için fırsatlar yaratmaktadır. Bireyler, topluluklar ve hükümetler arasında hastalığın yayılması yönündeki koordineli çaba grupların ortak bir kadere sahip tek bir toplulukta bir araya gelmesini kolaylaştırabilecek güçlü iş birliği sinyalleri verebilir. Bu işbirlikçi eylemler salgından en az zararla çıkılmasını sağlayan en büyük yöntemlerden birisi olmaktadır.

Bu hastalık insanların birbirine ne kadar ihtiyacı olduğunu göstermiştir.

İnsanların davranışları sosyal normlardan etkilenir: İnsan, başkalarının yaptıklarına ilişkin algıları ve başkalarının onayladığı veya onaylamadıklarını düşündüğü şeylerdir (Cialdini ve Goldstein 2004, 614). Sosyal ağlar, bir salgın sırasında hem zararlı hem de faydalı davranışların yayılmasını artırabilir ve bu etkiler ağ yoluyla arkadaşlara, arkadaşların arkadaşlarına ve hatta onların arkadaşlarının arkadaşlarına yayılabilir (Christakis ve Fowler 2013, 572). Koronavirüs hızlı bir şekilde kişiden kişiye yayılmaktadır. Büyük şirketlerde ve kalabalık iş merkezlerinde çalışanların temas ettikleri kişi sayısının fazla olması nedeniyle daha fazla risk söz konusudur (Christakis ve Fowler 2010, 2). Ancak aynı insanlar, hastalığı yavaşlatmak için de etkili olabilirler. Hijyen ve fiziksel mesafeyi koruma gibi olumlu müdahaleler ile hastalığın yavaşlatılması konusunda ciddi mücadeleler verilebilir.

Doksanlı yaşlarında olan Jürgen Habermas, günümüzün yaşayan en önemli felsefecilerden ve sosyologlardan birisidir. İki ciltlik "Felsefe Tarihi" çalışmasında Fransız gazetesi Le Monde ile yaptığı bir röportajda, küresel koronavirüs salgınının ahlaki ve entelektüel etkilerini araştırmış ve bu konuda insanın bilgi eksikliğini vurgulamıştır. Le Monde gazetesinin "Bu küresel hastalık krizi bize ahlaki, felsefi ve politik olarak ne öğretti?" sorusuna Habermas'ın yanıtı şu şekilde olmuştur: Felsefi olarak, bu küresel salgın herkesi düşünmeye ve eylemde bulunmaya teşvik etmiştir. Artık herkes harekete geçmelidir (Nedaye Azadi 2020).

Habermas, hükümetlerin veya uzmanların koronavirüs hakkında her şeyi bilmediklerini vurgulamaktadır. Hükümetler, onlara tavsiyede bulunan virologların sınırlı bilgiye sahip olduklarını ve bu sınırlı bilgiye dayalı kararlar almaları gerektiğinin farkındadır. Habermas, "Belki de bu nadir deneyimin kamu bilinci üzerinde etkisi vardır." demektedir (Nedaye Azadi 2020). Böylece yaşanan krizin bir kamu bilinci yaratma, canlandırma ve hareketliliği sağlama üzerinde etkili olabileceğine vurgu yapmaktadır.

2.2. Salgın Döneminde Devlet Politikalarının Rolü ve Önemi

Koronavirüs salgını ülke siyasetini, gündemini ve hükümet politikaları farklı boyutlarda etkilemiştir. Salgının ulaştığı boyut, hükümetlerin ciddi önlemler almalarını ve yaptırımlar uygulamalarını zorunlu hale getirmiştir. Hükümetlerin gerçekleştirdiği denetimler ve kısıtlamalar, pandemi sürecinin başarılı bir şekilde sonuçlanmasında temel belirleyicilerden birisi olmuştur. Koronavirüs

hastalığının yayılması, seyahatleri kısıtlanması, yurtdışı yolculuklarının sayısının ve ülkelerdeki ekonomik aktivitelerin azaltılmasını gerekli kılmıştır. Bu salgın, bizlere küresel dünyada hâlâ ulus devletlerin önemli bir aktör olduğunu göstermiştir. Bu süreçte izlenen yaptırımlar sürecin atlatılma biçimini belirleyen temel unsur olmuş ve politikacıların halkı yönlendirmesi ve seferberlik sağlaması yönünde temel kaynak olmuştur. Hükümetler bilimsel tavsiyelerin ışığında, toplumun sağlığını korumak amacıyla çeşitli önlemler almaktadır. Türkiye örneğinde ele alındığında, kamu alanında geçici süreliğine esnek çalışma modeli benimsenmiştir. Eğitim faaliyetlerinin kısa bir süreliğine durdurulması ve ardından uzaktan eğitim modelleriyle alternatif bir şekilde devam ettirilmesine yönelik uygulamalara da hızla geçilmiştir. Gerektiği teknik donanıma sahip olmayan öğrencilerin eğitim faaliyetlerini devam ettirebilmeleri adına tüm iletişim kanallarıyla mağduriyetlerini önlemeye yönelik düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda sadece risk grubunda olan kişileri korumaya yönelik bazı kısıtlamalar ve taşıyıcılığı azaltmaya yönelik geçici süreyle önleyici uygulamalar gerçekleştirilmiştir. En çok etkilenen grup olan yaşlıları koruyabilmek adına uygulanan sokağa çıkma kısıtlamasında ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik sağlanan personel desteği örneklerden sadece birisidir.

2.3. Salgının Ekonomik Yaşam Üzerindeki Etkileri

Kaynaklara erişimdeki eşitsizlikler hastalığın yayılmasını yavaşlatan önlemlere ve sağlık hizmetlerine ulaşılabilirliği etkiler. Temiz su ve temizlik malzemelerine erişim ve bunlara ulaşabilecek maddi imkânlar önemlidir. Sağlık güvencesi olmayan bireyler ve ekonomik dezavantaj sahibi olanlar, enfekte olduktan sonra sağlık hizmetine erişmekte zorlanma durumuyla karşı karşıya kalabilirler. Örneğin, ABD'deki ekonomik statü ve ırksal eşitsizlik, sağlık sistemi de dâhil olmak üzere sosyal kurumlara olan güven düzeylerini etkilemektedir. Irk ve etnik azınlıkların günümüzde hâlâ devam etmekte olan ayrımcılık deneyimleri vardır ve güvensizliğe yol açmaktadır (Alesina ve La Ferrara 2002, 231).

Koronavirüsün şu anki durumu toplum için büyük bir sorun haline dönüşmüştür. Küresel koronavirüs salgını sadece yüz binlerce insanı öldürmeyi değil, aynı zamanda milyonlarca insanın yemek kaynaklarını da elinden almıştır. Dünya ekonomisini zorlayan virüs salgını, yüzyılın en büyük ekonomi çatlaklarının yaşanmasına yol açmıştır (Hüşmandi 2020). Özellikle de yoksullukla mücadele edenlerin sağlıklı besinlere ulaşmalarını ve çalışmaya devam edebilmelerini büyük ölçüde etkilemiştir. Özellikle hizmet sektöründe çalışanların, pandemi döneminde kısıtlı, dönüşümlü çalışmaları ve

işyerlerinin belirli bir süre kapalı olması, tüketimin azalması ve bazı alanlara yönelmesine bağlı olarak zorluklar yaşanmasına neden olmuştur. Dolayısıyla gıdaya erişim en önemli meselelerden biri haline gelmiştir. Korona krizi gıda kaynaklarını alt sınıfın elinden almış ve bu sınıfı hastalıktan önce açlıktan ölme tehlikesiyle baş başa bırakmıştır.

Koronavirüs krizinin toplumun farklı kesimlerinde yarattığı ekonomik baskılar kısa vadeli ve uzun vadeli etkiler olarak ele alınabilir. Kısa vadede, bu konunun toplumun yoksul sınıfı üzerindeki etkisi oldukça açıktır ve çok düşük yaşam geliri olan bu sınıf en fazla zararı yaşamaktadır. Ancak uzun vadede, mevcut durumun devam etmesi toplumun orta ve üst sınıfının ekonomik baskıdan ve krizin sonuçlarından etkilenmesine neden olacaktır. Bu koşulların devam etmesi, ticaret, imalat, hizmet ve rekreasyon faaliyetleri de dahil olmak üzere birçok işletmenin uzun vadede kapanmasına neden olmuştur ve toplumda işsiz sayısı her geçen gün artmıştır. İşletmeyi kapatmak orta ve uzun vadede orta sınıf tasarruflarını azaltacaktır. Buna ek olarak, ticaretin ve turizm faaliyetlerinin zarar görmesine sebep olacaktır.

Virüsün küresel olarak yayılması sonucunda, birçok hükümet çeşitli tedbirler alarak çeşitli faaliyetleri askıya almıştır. Firmalar, restoranlar, üniversiteler, okullar ve ulaşım gibi çeşitli iş alanları faaliyetlerini ertelemiş ya da çalışma süresini azaltmıştır. Bu da çoğu ülkede benzeri görülmemiş bir işsizlik durumuyla kendisini göstermiştir. Örneğin, korona nedeniyle 2020 Mart ayında Amerika Birleşik Devletleri'nde 10 milyon insan (Deutsche Welle 2020b) ve İran'da 2 milyon kişi işini kaybetmiştir (Deutsche Welle 2020c). Krizin uzun vadede devam etmesi halinde işsizlik oranları etkilenecek ve çoğu ülkede milyonlarca insanı işsiz kalma ihtimali ile yüz yüze getirecektir. İşsizlik oranındaki keskin artış toplumun çeşitli kesimlerinin satın alma gücünü azaltacak ve ürünlere olan talebin de azalmasına neden olacaktır.

Turizm endüstrisi antik çağlardan beri dünya çapında yaygındır ve dünyadaki çoğu ülke için her zaman önemli bir gelir kaynağı olarak kabul edilmektedir. İtalya, Fransa, Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye ve diğer ülkelerde olduğu gibi turizm endüstrisi ekonomik büyümedeki anahtar değişkenlerden biridir. Gelir elde etmede oynadığı rol göz önüne bulundurularak hükümetler tarafından dünyanın dört bir yanından turistleri çekmek için çeşitli planlamalar yapılmaktadır. Fransa, İspanya ve ABD 2018 yılının dünyanın dört bir yanından en çok turist çeken üç ülkesi olmuştur (Rasuli 2020). Turizm sektöründe 2018 yılında Çin, Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya sırasıyla 277 milyar dolar, 144 milyar dolar ve 94 milyar dolarla en fazla harcama yapan ilk üç

devlet olmuştur (Rasuli 2020). İstatistikler, turizm endüstrisinin ülkelerdeki önemini göstermektedir. Virüsün ortaya çıkmasından sadece birkaç gün sonra, ev karantinası virüsle başa çıkmanın tek yolu olarak kabul edildi. Virüsün yaygın olduğu hemen hemen her ülkede, karantina hükümetler tarafından virüsün yayılmasını önlemek için zorunlu bir uygulanma olarak kullanılmaya başlandı. Buna ek olarak Fransa, İspanya, ABD, Almanya ve Türkiye gibi pek çok ülke sınırlarını yabancılara kapattı veya büyük kısıtlamalar getirdi. Uluslararası uçuşlardaki önemli azalma (2019'da günlük 200.000 uçuştan Mart ayında uçuşların 60.000'e düşürülmesi - Flightradar), sınırların kapanması ve çoğu ülke tarafından uygulanan seyahat kısıtlamaları sonucunda turizm endüstrisi bu krizden ciddi boyutta etkilenmiştir (Rasuli 2020). Kuşkusuz bir gelir kaynağı olarak turizm endüstrisine büyük ölçüde bağımlı olan tüm ekonomiler oldukça olumsuz etkilenmiştir. Krizin sonu henüz belli olmasa da turizm endüstrisine yapılan ekonomik darbeyi telafi etmenin yıllarca sürmesi beklenmektedir.

3. KORONAVİRÜS KRİZİNİN NEDENLERİ VE TOPLUMUN YENİDEN İNŞA EDİLMESİNİN GEREKLİLİĞİ

Yeniden sosyal yapılanma süreci, toplumsal yapının bütünlüğünün birçok açıdan tehdit altında olduğu durumlar ile başlar. Irkçılık, savaş, eşitsizlik, yoksulluk, küresel ısınma, suç, siyasi yolsuzluk, nüfus patlaması, enerji sıkıntısı, yetersiz sağlık hizmetleri ve işsizlik gibi sorunlar değişimi zorunlu kılan ve sağlıklı bir toplum yapısı oluşturmanın önündeki en önemli engellerden bazılarıdır.

Eğitim, toplumun yeniden yapılandırılabilmesinin en etkili araçlarından biridir. Counts ve Giroux bunu şu şekilde ifade etmektedir: Bugün, sosyal kurumlar parçalandıkça ve toplum varlığını tehdit eden derin yaralarla sarsıldıkça, birçok kişi eğitimin güvenliğe giden tek doğru yolu sunacağı üzerinde durmaktadır. Eğitimcilerin sosyal ve ekonomik sorunların çözümünde liderlik rolü benimseyerek çalışmalarını demokrasinin zarar görmesini engellemek ve kamusal yaşama fayda sağlamak için gerçekleştirmelidirler (Schiro 2007, 133-134).

Yeniden sosyal yapılandırma, eğitim önderliğinde yeniden canlandırılırsa insanları sosyal sorunları analiz etme ve anlama, bu sorunların var olmadığı bir dünya öngörme ve bu vizyonu hayata geçirmek için harekete geçme gücüne sahip olduğunu varsayar. Böylece, uygun şekilde yeniden canlandırılan okullarda eğitim bireylerin ve dolayısıyla toplumun dönüşümü için en büyük ümit ışığı olabilir.

Pandemiyle şekillenen günümüzün şartları doğrultusunda toplumu yeniden şekillendirmek

önlemler eşliğinde büyük bir adım atılmasını gerektirmektedir. Elitlerin, entelektüellerin ve yöneticilerin toplumun refahı adına çaba göstermeleri son derece önemlidir.

Küresel korona krizin sona ermesiyle birlikte iki ihtimal öngörülmektedir: Ya totaliter ve otoriter rejimlerin sayısı büyük ölçüde artacak ya da toplumlarda daha insani koşullar oluşturmaya yönelik yeniden yapılanma sürecine gidilecektir. Buna ilişkin örneklerden olarak yoğun baskı ve yorgunluk altında çalışan İtalyan sağlık personeline yardımcı olmak için Lombardiya bölgesinde elli iki Küba doktorunun görevlendirilmesi gösterilebilir. Almanya ise gelişmiş tıbbi sistemi ile Yunanistan'a bile yardım edememiştir (Chomsky 2020). Siyasi alanda toplumun, insan ilkeleri ve insan haklarına uygun olarak ulusal ve uluslararası alanlarda ilişkiler sağlayabilecek demokratik bir siyasi sisteme ihtiyacı vardır. Böylece siyasi boyutta ülkeler arasındaki insan etkileşiminin yolu açılmalıdır.

Mevcut durumda insanların birbirleriyle daha fazla işbirliğine ihtiyacı vardır ve insanlar, kuruluşlar ve hükümetler koronavirüse karşı dayanışma ve empati ile mücadele etmeli, muhtaç insanlar ve ülkelerle işbirliği yapmalıdır. Türkiye, koronavirüs ile mücadelede en iyi işbirliği sağlayan ülkelerden birisidir. Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu 18 Nisan'da 116 ülkenin yardım başvurusunda bulunduğunu ancak Türkiye'nin bugüne kadar 44 ülkeye yardım edebildiğini söylemiştir (BBC News 2020b). Anadolu Ajansı ve BBC'ye göre, Çin, ABD, İtalya, İspanya, İngiltere, İran, Sırbistan, Afganistan, Nijerya, Venezuela, Sudan, Somali, Irak, Azerbaycan, Kazakistan, Kolombiya, Arnavutluk ve Filistin, koronavirüsle mücadele için Türkiye'den vantilatör, maske, korona tespit kitleri, koruyucu giysiler ve diğer tıbbi ekipmanlar gibi ihtiyaç paketleri teslim almıştır (Altuğ 2020).

İnsanlığın görünmez düşmanını ortadan kaldırmak için tüm güçlerimizi bir araya getirmeliyiz. Bu nedenle, sömürmek, kışkırtmak ve yaptırımlar uygulamak yerine tüm dünya ülkelerinin tek yürek olarak ittifak kurması, insanların yaşamlarını iyileştirmek için güçlerini ve potansiyellerini birleştirmeleri gerekmektedir.

Bugün insanlar için koronavirüsün neden olduğu sağlık krizi çok tehlikeli ve ciddidir. Yeterli önlemler alınmazsa yaşanabilecek olası daha ciddi sonuçları da olabilir. Ancak bu kriz geçicidir ve elbette çözüme kavuşturulacaktır. İnsan varlığını bir anda yok edebilme ihtimali bulunan çok daha kalıcı ve ciddi iki krizle karşı karşıyadır: Nükleer savaş ve küresel ısınma. Günümüzde aralarına eklenen koronavirüs kriziyle birlikte bu 3 kriz, neo-liberal politikaların ortaya çıkardığı tehlikelerdir

ve her geçen gün etkilerinin daha da artacağı beklenmektedir.

İnsanlık tarihi hiç olmadığı kadar tehdit altındadır. Tüm derin ekonomik, sosyal ve politik kargaşanın kaynağı neo-liberal ve küresel pazar politikalarından kaynaklanmaktadır. Bu anlar sadece koronavirüs ile mücadeleden değil aynı zamanda küresel sistemlerin eksikliklerinin ve insanlığın geleceğini iyileştirmek için değişmesi gereken ekonomik sistemin gerekliliğine ilişkin bir çağrıdır. Dolayısıyla koronavirüs gelecekteki felaketleri önlemek için bir uyarı ve alarmdır. Ancak, dünyada iki milyardan fazla insanı izole eden karantinanın bugüne kadar benzersiz olmadığı, insanlığın yıllardır bu tür yıkıcı sosyal izolasyonla rahatsız olduğu kabul edilmelidir. Bugün bunu açıkça hissediyoruz. Ülkelerin karşı karşıya kaldığı bu krizlerden öğrendiği ve çıkarsadığı pek çok sonuç söz konusudur. Bu nedenle, farklı alanlarda yeniden düşünmek ve sosyal refahı güçlendiren ve krizleri daha iyi yöneten bir toplumun temelleri atılmalıdır. Toplumun tüm kesimleri arasında hiç olmadığı kadar sosyal dayanışmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu durum ayrımcılık ve önyargıyı ortadan kaldırmaya yönelik eşit bir yaşama atılabilecek ilk adım olabilir. Sosyal adaletin sağlanması ve ulusal birliğin güçlendirilmesi birçok sosyal sorunu azaltabilir ve ortadan kaldırabilir.

Bugünün dünyası dijital bir çağa doğru yol almaya başlamıştır. Bilgi ve teknoloji çağı olarak anılan 21. yüzyılda toplumsal yapı, teknoloji etrafında şekillenmektedir. Koronavirüs salgını ile birlikte toplumların dijitalleşmesi hızlanmış ve küresel ölçekte bütün sosyal sistemleri etkisi altına almıştır. Pandemi sürecinde sosyal ilişkiler, toplum sağlığını korumak için dijital platformlar aracılığıyla yeniden şekillenmeye başlamıştır. Ekonomik alanda ise işverenler ve çalışanlar için geleneksel çalışma biçimlerini değişme durumu, bu dönemde test edilmeye başlanmıştır. Bu dönemde uzaktan eğitim, esnek çalışma, e-ticaret ve evde çalışma da ön plana çıkmıştır. Turizm ve gıda sektörleri de salgından ciddi şekilde etkilenmiştir. Salgınla birlikte hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı muhakkaktır. Kovid-19, dijitalleşme adına hızla bir dönüşüm sağlamıştır. Bu imkânı doğru kullananlar ise geleceğin kazananları olacaktır (Kolukırık 2020, 28-32).

Ekonomik alanda ise ülkelerdeki ekonomik sistemi, zengin ve fakir arasındaki uçurumu bir dereceye kadar azaltacak ve serbest rekabet piyasasında reform yapılabilecek ve hükümetin doğrudan kontrole sahip olabileceği bir sistem oluşturulabilmesi için çaba gösterilmelidir. İşçi gelirleri ile işveren arasında göreceli bir denge kurulmalı, böylece işçi sınıfının kritik durumunda yoksulluk ve açlıktan mustarip

olmasının önüne geçilecek önlemler alınmalıdır. Sosyal devlet uygulamaları geliştirilerek eşitsizlik dengelenmelidir. Özellikle bu kriz dönemlerinden çıkabilmek adına serbest piyasa rekabetinin iyileştirilmesi, işçilerin ve işverenlerin gelirleri arasındaki nispi dengenin sağlanması ve eşitsizliğin dengelenmesi oldukça önemlidir.

4. SONUÇ

Koronavirüs, tüm dünyada hızla yayılmış ve küresel bir kriz yaşanmasına sebep olmuştur. Birçok ülke kriz sonucunda sosyal, politik ve ekonomik alanlarda birçok sorunla karşılaşmıştır. Politik olarak koronavirüs çoğu ülkenin yönetim krizine girmesine neden olmuştur. En büyük vurgunun yaşandığı alan ise ekonomidir. Dünya çapında üretim ve tüketim alanında gerileme yaşanmış, ticaret ve turizm faaliyetleri askıya alınmıştır. Yoksulluk dolayısıyla toplumsal eşitsizlik artmıştır. Ülkeler uzun yıllar onarılamaz bir ekonomik gerileme yaşamıştır.

Koronavirüs patlak verdikten kısa bir süre sonra sosyal, ekonomik ve politik alanda insan yaşamının pek çok alanında etkisini açıkça göstermiştir. Spor yarışmalarına ara verilmesi, karantina uygulamaları, seyahat kısıtlamaları, okulların ve üniversitelerin kapatılması ve birçok üretim faaliyetinin geçici süreliğine durdurulması salgının görünür sonuçlarından sadece bazılarıdır.

Korona krizini yeni bir Rönesans olarak yorumlayabiliriz; Rönesans dini inançlara meydan okur ve insan sağlığını bilimsel teorilerin merkezine koyar. Mevcut toplum da dijital bir toplum haline gelmiştir. Bir başka deyişle dijital hizmetler tüm sosyal, politik ve ekonomik boyutlarda kendisini göstermeye başlamıştır.

Bu dönemden sonra çevre sağlığı açısından çarpıcı değişiklikler olacak ve mobilya gibi çeşitli eşyalar dahi insan sağlığını ve refahını tespit etmek için tasarlanacaktır. Sağlık temel mesele haline gelecektir. Yaşanan teknolojik gelişmeler bireylerin sağlığını eskiye kıyasla kuşkusuz daha iyi yönde etkilemiştir. Ancak korona örneğinde yaşandığı üzere küreselleşen dünya yeni tehlikelere de kapı aralamıştır.

Koronavirüs, elbette toplumsal yapı ve işleyiş üzerine yeniden düşünmeleri için bir fırsat sunmaktadır. Farklı ülkeler farklı sosyal, politik, ekonomik ve kültürel sorunlarla karşı karşıyadır ve bu sorunlara karşı mücadele, bilim insanlarını mevcut sosyal yapıyı değiştirmeye itmiştir. Küresel krizden geçmek için sorunlar giderilerek toplum yeniden inşa edilmelidir ve toplumlarının refahına, esenliğine ve barışçıl yaşamına yön veren yeni bir toplumun inşası için düzenlemeler gerçekleştirilmelidir. Eğitim aracılığıyla toplumlarının krizin üstesinden gelebilmek adına ekonomik, sosyal ve politik ihtiyaçların karşılanabileceği alternatif planlar üzerinde çalışılmalıdır.

KAYNAKLAR

Alesina, A., La Ferrara, E. (2002). "Who trusts others?". *Journal of Public Economics*, 85: 207–234.

Altuğ, B. (2020). "Dünya Sağlık Örgütünden Türkiye'nin gönderdiği tıbbi yardımlara övgü". *Anadolu Ajansı*. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunya-saglik-orgutunden-turkiyenin-gonderdigi-tibbi-yardimlara-ovgu/1858699>. Son Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2020.

BBC News. (2020a). "Rusya'nın Crona aşısı 'antikor' üretiyor". Erişim adresi: <https://www.bbc.com/persian/world-54040170>. Son Erişim Tarihi: 05 Temmuz 2020.

BBC News. (2020b). "Korona; Türkiye küresel yardım göndererek yumuşak gücünü gösteriyor". Erişim adresi: <https://www.bbc.com/persian/world-features-52390341>. Son Erişim Tarihi: 23 Nisan 2020.

Chomsky, N. (2020). "Chomsky On Coronavirus: Why Neoliberalism and Big Pharma Can't Respond". *WORDCRUNCH*. Erişim adresi: <https://worldcrunch.com/koronavirus/chomsky-on-koronavirus-why-neoliberalism-and-big-pharma-can39t-respond>. Son Erişim Tarihi: 29 Mart 2020.

Christakis, N. A., Fowler, J. H. (2010). "Social network sensors for early detection of contagious outbreaks". *PLOS One*, 5 (9): 1-8.

Christakis, N. A., Fowler, J. H. (2013). "Social contagion theory: examining dynamic social networks and human behavior". *Statistic in Medicine*, 32: 556–577.

Cialdini, R. B., Goldstein, N. J. (2004). "Social influence: compliance and conformity". *Annual Review of Psychology*, 55: 591–621.

Deutsche Welle. (2020a). "Korona; Hangi gruplar en çok riskte? İstatistikler ne söylerdir?". Erişim adresi: <https://p.dw.com/p/3ZCTN>. Son Erişim Tarihi: 11 Mart 2020.

Deutsche Welle. (2020b). "Korona sonucu; Yalnızca mart ayında, Amerika Birleşik Devletleri'nde 10 milyon insan işini kaybetti". Erişim adresi: <https://p.dw.com/p/3aPZR>. Son Erişim Tarihi: 03 Nisan 2020.

Deutsche Welle. (2020c). "İran'da Korona nedeniyle 2 milyon kişi işini kaybetti". Erişim adresi: <https://p.dw.com/p/3fX5p>. Son Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2020.

Hüşmandi, Ş. (2020). "Koronavirüsün yayılmasının dünyadaki ekonomik eşitsizliklere etkisi". BBC News, Erişim adresi: <https://www.bbc.com/persian/business-52714782>. Son Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2020.

Kolukırık, S. (2020). "Dijitalleşmeye iten pandemi: COVİD-19". Katılım Finans Dergisi, TKBB'nin Kuramsal İletişim Yayını, (21).

Mohajer, S. (2020). "Evelerin çatısı altında Korona Krizi". BBC News, Erişim adresi: <https://www.bbc.com/persian/iran-features-52182085>. Son Erişim Tarihi: 06 Nisan 2020.

Nedaye Azadi. (2020). "Jürgen Habermas: "Bu krizde, bilgisizliğimizin açık bilgisiyle hareket etmeliyiz"". Nedayezady.org, Erişim adresi: <http://nedayezady.org/2020/04/23/%D9%87%D8%A7%D8%A8%D8%B1%D9%85%D8%A7%D8%B3-%D8%AF%D8%B1-%D8%A7%DB%8C%D9%86-%D8%A8%D8%AD>. Son Erişim Tarihi: 23 Nisan 2020.

Rasuli, M. H. (2020). "Korona yaygınlığının Afganistan ve dünya üzerindeki ekonomik etkilerinin araştırılması". 8am.af News, Erişim adresi: <https://8am.af/investigating-the-economic-effects-of-the-korona-outbreak-on-afghanistan-and-the-world-economy/>. Son Erişim Tarihi: 14 Nisan 2020.

Salahşur, H. (2018). "Afgan hükümeti artan nüfus konusunda uyarısı". Anadolu Ajansı, İstanbul, Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/fa/%D8%A7%D9%81%D8%BA%D8%A7%D9%86%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86/%D9%87%D8%B4%D8%AF%D8%A7%D8%B1-%D8%AF%D9%88%D9%84%D8%AA-%D8%A7%D9%81%D8%BA%D8%A7%D9%86-%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86-%D9%86%D8%B3%D8%A8%D8%AA-%D8%A8%D9%87-%D8%B1%D8%B4%D8%AF-%D8%B1%D9%88%D8%B2%D8%A7%D9%81%D8%B2%D9%88%D9%86-%D8%AC%D9%85%D8%B9%D-B%8C%D8%AA-%D8%A7%DB%8C%D9%86-%DA%A9%D8%B4%D9%88%D8%B1/1206620>. Son Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2018.

Schiro, M. S. (2007). "Curriculum Theory". Boston College, USA, SAGE Publication Inc, Erişim adresi: https://us.sagepub.com/sites/default/files/upm-assets/16266_book_item_16266.pdf.

Zhou, F. Yu, T., Du, R., Fan, G., Liu, Y., Liu, Z., Xiang, J., Wang, Y., Song, B., Gu, X. Guan, L., Wei, Y., Li, H., Wu, X., Xu, J., Tu, S., Zhang, Y., Chen, H., Cao, B. (2020). "Clinical course and risk factors for mortality of adult inpatients with COVID-19 in Wuhan, China: A retrospective cohort study". The Lancet, 395: 1054.